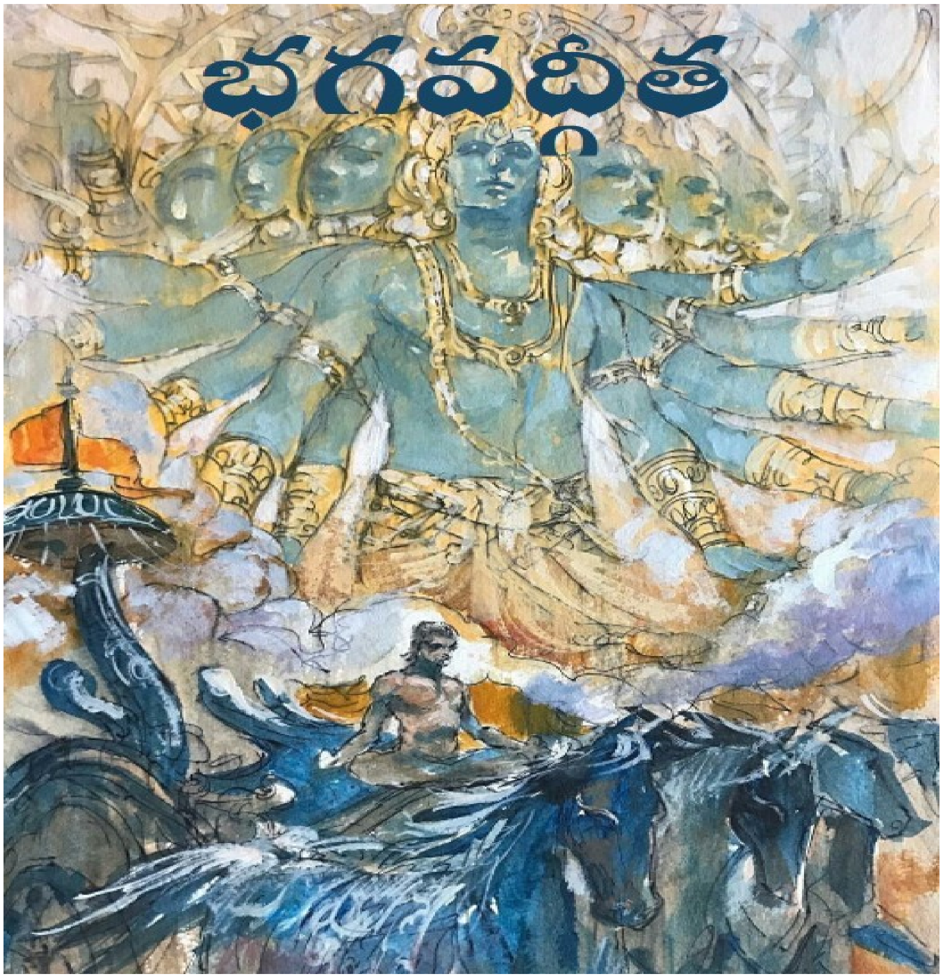
భగవద్గీత

భగవద్గీత

విషయసూచిక

భగవద్గీత

అధ్యాయం ౧: అర్జునవిషాదయోగం

ఓం
శ్రీపరమాత్మనే నమః
అథ శ్రీమద్భగవద్గీతా

ప్రథమోధ్యాయః

ధృతరాష్ట్ర ఉవాచ
ధర్మక్షేత్రే కురుక్షేత్రే సమవేతా యుయుత్సవః |
మామకాః పాణ్డవాశ్చైవ కిమకుర్వత సంజయ ||౧-౧||

సంజయ ఉవాచ
దృష్ట్వా తు పాణ్డవానీకం వ్యూఢం దుర్యోధనస్తదా |
ఆచార్యముపసంగమ్య రాజా వచనమబ్రవీత్ ||౧-౨||

పశ్యైతాం పాణ్డుపుత్రాణామాచార్య మహతీం చమూమ్ |
వ్యూఢాం ద్రుపదపుత్రేణ తవ శిష్యేణ ధీమతా ||౧-౩||

అత్ర శూరా మహేష్వాసా భీమార్జునసమా యుధి |
యుయుధానో విరాటశ్చ ద్రుపదశ్చ మహారథః ||౧-౪||

ధృష్టకేతుశ్చేకితానః కాశిరాజశ్చ వీర్యవాన్ |
పురుజిత్కున్తిభోజశ్చ శైబ్యశ్చ నరపుఙ్గవః ||౧-౫||

యుధామన్యుశ్చ విక్రాన్త ఉత్తమౌజాశ్చ వీర్యవాన్ |
సౌభద్రో ద్రౌపదేయాశ్చ సర్వ ఏవ మహారథాః ||౧-౬||

అస్మాకం తు విశిష్టా యే తాన్నిబోధ ద్విజోత్తమ |
నాయకా మమ సైన్యస్య సంజ్ఞార్థం తాన్బ్రవీమి తే ||౧-౭||

భవాన్భీష్మశ్చ కర్ణశ్చ కృపశ్చ సమితింజయః ।
అశ్వత్థామా వికర్ణశ్చ సౌమదత్తిస్తథైవ చ ॥౧-౮॥

అన్యే చ బహవః శూరా మదర్థే త్యక్తజీవితాః ।
నానాశస్త్రప్రహరణాః సర్వే యుద్ధవిశారదాః ॥౧-౯॥

అపర్యాప్తం తదస్మాకం బలం భీష్మాభిరక్షితమ్ ।
పర్యాప్తం త్విదమేతేషాం బలం భీమాభిరక్షితమ్ ॥౧-౧౦॥

అయనేషు చ సర్వేషు యథాభాగమవస్థితాః ।
భీష్మమేవాభిరక్షన్తు భవన్తః సర్వ ఏవ హి ॥౧-౧౧॥

తస్య సంజనయన్హర్షం కురువృద్ధః పితామహః ।
సింహనాదం వినద్యోచ్చైః శఙ్ఖం దధ్మౌ ప్రతాపవాన్ ॥౧-౧౨॥

తతః శఙ్ఖాశ్చ భేర్యశ్చ పణవానకగోముఖాః ।
సహసైవాభ్యహన్యన్త స శబ్దస్తుములోఽభవత్ ॥౧-౧౩॥

తతః శ్వేతైర్హయైర్యుక్తే మహతి స్యన్దనే స్థితౌ ।
మాధవః పాణ్డవశ్చైవ దివ్యౌ శఙ్ఖౌ ప్రదధ్మతుః ॥౧-౧౪॥

పాఞ్చజన్యం హృషీకేశో దేవదత్తం ధనఞ్జయః ।
పౌణ్డ్రం దధ్మౌ మహాశఙ్ఖం భీమకర్మా వృకోదరః ॥౧-౧౫॥

అనన్తవిజయం రాజా కున్తీపుత్రో యుధిష్ఠిరః ।
నకులః సహదేవశ్చ సుఘోషమణిపుష్పకౌ ॥౧-౧౬॥

కాశ్యశ్చ పరమేష్వాసః శిఖణ్డీ చ మహారథః ।
ధృష్టద్యుమ్నో విరాటశ్చ సాత్యకిశ్చాపరాజితః ॥౧-౧౭॥

ద్రుపదో ద్రౌపదేయాశ్చ సర్వశః పృథివీపతే ।
సౌభద్రశ్చ మహాబాహుః శఙ్ఖాన్దధ్ముః పృథక్పృథక్ ॥౧-౧౮॥

స ఘోషో ధార్తరాష్ట్రాణాం హృదయాని వ్యదారయత్ ।
నభశ్చ పృథివీం చైవ తుములో వ్యనునాదయన్ ॥౧-౧౯॥

అథ వ్యవస్థితాన్దృష్ట్వా ధార్తరాష్ట్రాన్కపిధ్వజః ।
ప్రవృత్తే శస్త్రసంపాతే ధనురుద్యమ్య పాణ్డవః ॥౧-౨౦॥

హృషీకేశం తదా వాక్యమిదమాహ మహీపతే ।
అర్జున ఉవాచ
సేనయోరుభయోర్మధ్యే రథం స్థాపయ మేఽచ్యుత ॥౧-౨౧॥

యావదేతాన్నిరీక్షేఽహం యోద్ధుకామానవస్థితాన్ ।
కైర్మయా సహ యోద్ధవ్యమస్మిన్ రణసముద్యమే ॥౧-౨౨॥

యోత్స్యమానానవేక్షేఽహం య ఏతేఽత్ర సమాగతాః ।
ధార్తరాష్ట్రస్య దుర్బుద్ధేర్యుద్ధే ప్రియచికీర్షవః ॥౧-౨౩॥

సంజయ ఉవాచ
ఏవముక్తో హృషీకేశో గుడాకేశేన భారత ।
సేనయోరుభయోర్మధ్యే స్థాపయిత్వా రథోత్తమమ్ ॥౧-౨౪॥

భీష్మద్రోణప్రముఖతః సర్వేషాం చ మహీక్షితామ్ ।
ఉవాచ పార్థ పశ్యైతాన్సమవేతాన్కురూనితి ॥౧-౨౫॥

తత్రాపశ్యత్స్థితాన్పార్థః పితౄనథ పితామహాన్ ।
ఆచార్యాన్మాతులాన్భ్రాతౄన్పుత్రాన్పౌత్రాన్సఖీంస్తథా ॥౧-౨౬॥

శ్వశురాన్సుహృదశ్చైవ సేనయోరుభయోరపి ।
తాన్సమీక్ష్య స కౌన్తేయః సర్వాన్బన్ధూనవస్థితాన్ ॥౧-౨౭॥

కృపయా పరయావిష్టో విషీదన్నిదమబ్రవీత్ ।
అర్జున ఉవాచ
దృష్ట్వేమం స్వజనం కృష్ణ యుయుత్సుం సముపస్థితమ్ ॥౧-౨౮॥

సీదన్తి మమ గాత్రాణి ముఖం చ పరిశుష్యతి ।
వేపథుశ్చ శరీరే మే రోమహర్షశ్చ జాయతే ॥౧-౨౯॥

గాణ్డీవం స్రంసతే హస్తాత్త్వక్చైవ పరిదహ్యతే ।
న చ శక్నోమ్యవస్థాతుం భ్రమతీవ చ మే మనః ॥౧-౩౦॥

నిమిత్తాని చ పశ్యామి విపరీతాని కేశవ |
న చ శ్రేయోఽనుపశ్యామి హత్వా స్వజనమాహవే ||౧-౩౧||

న కాఙ్క్షే విజయం కృష్ణ న చ రాజ్యం సుఖాని చ |
కిం నో రాజ్యేన గోవిన్ద కిం భోగైర్జీవితేన వా ||౧-౩౨||

యేషామర్థే కాఙ్క్షితం నో రాజ్యం భోగాః సుఖాని చ |
త ఇమేఽవస్థితా యుద్ధే ప్రాణాంస్త్యక్త్వా ధనాని చ ||౧-౩౩||

ఆచార్యాః పితరః పుత్రాస్తథైవ చ పితామహాః |
మాతులాః శ్వశురాః పౌత్రాః శ్యాలాః సంబన్ధినస్తథా ||౧-౩౪||

ఏతాన్న హన్తుమిచ్ఛామి ఘ్నతోఽపి మధుసూదన |
అపి త్రైలోక్యరాజ్యస్య హేతోః కిం ను మహీకృతే ||౧-౩౫||

నిహత్య ధార్తరాష్ట్రాన్నః కా ప్రీతిః స్యాజ్జనార్దన |
పాపమేవాశ్రయేదస్మాన్హత్వైతానాతతాయినః ||౧-౩౬||

తస్మాన్నార్హా వయం హన్తుం ధార్తరాష్ట్రాన్స్వబాన్ధవాన్ |
స్వజనం హి కథం హత్వా సుఖినః స్యామ మాధవ ||౧-౩౭||

యద్యప్యేతే న పశ్యన్తి లోభోపహతచేతసః |
కులక్షయకృతం దోషం మిత్రద్రోహే చ పాతకమ్ ||౧-౩౮||

కథం న జ్ఞేయమస్మాభిః పాపాదస్మాన్నివర్తితుమ్ |
కులక్షయకృతం దోషం ప్రపశ్యద్భిర్జనార్దన ||౧-౩౯||

కులక్షయే ప్రణశ్యన్తి కులధర్మాః సనాతనాః |
ధర్మే నష్టే కులం కృత్స్నమధర్మోఽభిభవత్యుత ||౧-౪౦||

అధర్మాభిభవాత్కృష్ణ ప్రదుష్యన్తి కులస్త్రియః |
స్త్రీషు దుష్టాసు వార్ష్ణేయ జాయతే వర్ణసంకరః ||౧-౪౧||

సంకరో నరకాయైవ కులఘ్నానాం కులస్య చ |
పతన్తి పితరో హ్యేషాం లుప్తపిణ్డోదకక్రియాః ||౧-౪౨||

దోషైరేతైః కులఘ్నానాం వర్ణసంకరకారకైః |
ఉత్సాద్యన్తే జాతిధర్మాః కులధర్మాశ్చ శాశ్వతాః ||౧-౪౩||

ఉత్సన్నకులధర్మాణాం మనుష్యాణాం జనార్దన |
నరకేఽనియతం వాసో భవతీత్యనుశుశ్రుమ ||౧-౪౪||

అహో బత మహత్పాపం కర్తుం వ్యవసితా వయమ్ |
యద్రాజ్యసుఖలోభేన హన్తుం స్వజనముద్యతాః ||౧-౪౫||

యది మామప్రతీకారమశస్త్రం శస్త్రపాణయః |
ధార్తరాష్ట్రా రణే హన్యుస్తన్మే క్షేమతరం భవేత్ ||౧-౪౬||

సంజయ ఉవాచ
ఏవముక్త్వార్జునః సంఖ్యే రథోపస్థ ఉపావిశత్ |
విసృజ్య సశరం చాపం శోకసంవిగ్నమానసః ||౧-౪౭||

తత్సదితి శ్రీమద్భగవద్గీతాసూపనిషత్సు బ్రహ్మవిద్యాయాం యోగశాస్త్రే
శ్రీకృష్ణార్జునసంవాదేఽర్జునవిషాదయోగో నామ ప్రథమోఽధ్యాయః || ౧ ||

అధ్యాయం ౨: సాంఖ్యయోగం

శ్రీపరమాత్మనే నమః
అథ ద్వితీయోఽధ్యాయః

సంజయ ఉవాచ
తం తథా కృపయావిష్టమశ్రుపూర్ణాకులేక్షణమ్ ।
విషీదన్తమిదం వాక్యమువాచ మధుసూదనః ॥౨- ౧॥

శ్రీభగవానువాచ
కుతస్త్వా కశ్మలమిదం విషమే సముపస్థితమ్ ।
అనార్యజుష్టమస్వర్గ్యమకీర్తికరమర్జున ॥౨- ౨॥

క్లైబ్యం మా స్మ గమః పార్థ నైతత్త్వయ్యుపపద్యతే ।
క్షుద్రం హృదయదౌర్బల్యం త్యక్త్వోత్తిష్ఠ పరన్తప ॥౨- ౩॥

అర్జున ఉవాచ
కథం భీష్మమహం సంఖ్యే ద్రోణం చ మధుసూదన ।
ఇషుభిః ప్రతి యోత్స్యామి పూజార్హావరిసూదన ॥౨- ౪॥

గురూనహత్వా హి మహానుభావాన్
శ్రేయో భోక్తుం భైక్ష్యమపీహ లోకే ।
హత్వార్థకామాంస్తు గురూనిహైవ
భుఞ్జీయ భోగాన్ రుధిరప్రదిగ్ధాన్ ॥౨- ౫॥

న చైతద్విద్మః కతరన్నో గరీయో
యద్వా జయేమ యది వా నో జయేయుః ।
యానేవ హత్వా న జిజీవిషామ-
స్తేఽవస్థితాః ప్రముఖే ధార్తరాష్ట్రాః ॥౨- ౬॥

కార్పణ్యదోషోపహతస్వభావః
పృచ్ఛామి త్వాం ధర్మసమ్మూఢచేతాః ।
యచ్ఛ్రేయః స్యాన్నిశ్చితం బ్రూహి తన్మే
శిష్యస్తేఽహం శాధి మాం త్వాం ప్రపన్నమ్ ॥౨- ౭॥

న హి ప్రపశ్యామి మమాపనుద్యాద్
యచ్ఛోకముచ్ఛోషణమిన్ద్రియాణామ్ ।
అవాప్య భూమావసపత్నమృద్ధం
రాజ్యం సురాణామపి చాధిపత్యమ్ ॥౨- ౮॥

సంజయ ఉవాచ
ఏవముక్త్వా హృషీకేశం గుడాకేశః పరన్తప ।
న యోత్స్య ఇతి గోవిన్దముక్త్వా తూష్ణీం బభూవ హ ॥౨- ౯॥

తమువాచ హృషీకేశః ప్రహసన్నివ భారత ।
సేనయోరుభయోర్మధ్యే విషీదన్తమిదం వచః ॥౨- ౧౦॥

శ్రీభగవానువాచ
అశోచ్యానన్వశోచస్త్వం ప్రజ్ఞావాదాంశ్చ భాషసే ।
గతాసూనగతాసూంశ్చ నానుశోచన్తి పణ్డితాః ॥౨- ౧౧॥

న త్వేవాహం జాతు నాసం న త్వం నేమే జనాధిపాః ।
న చైవ న భవిష్యామః సర్వే వయమతః పరమ్ ॥౨- ౧౨॥

దేహినోఽస్మిన్యథా దేహే కౌమారం యౌవనం జరా ।
తథా దేహాన్తరప్రాప్తిర్ధీరస్తత్ర న ముహ్యతి ॥౨- ౧౩॥

మాత్రాస్పర్శాస్తు కౌన్తేయ శీతోష్ణసుఖదుఃఖదాః ।
ఆగమాపాయినోఽనిత్యాస్తాంస్తితిక్షస్వ భారత ॥౨- ౧౪॥

యం హి న వ్యథయన్త్యేతే పురుషం పురుషర్షభ ।
సమదుఃఖసుఖం ధీరం సోఽమృతత్వాయ కల్పతే ॥౨- ౧౫॥

నాసతో విద్యతే భావో నాభావో విద్యతే సతః ।
ఉభయోరపి దృష్టోఽన్తస్త్వనయోస్తత్త్వదర్శిభిః ॥౨- ౧౬॥

అవినాశి తు తద్విద్ధి యేన సర్వమిదం తతమ్ ।
వినాశమవ్యయస్యాస్య న కశ్చిత్కర్తుమర్హతి ॥౨- ౧౭॥

అన్తవన్త ఇమే దేహా నిత్యస్యోక్తాః శరీరిణః ।
అనాశినోఽప్రమేయస్య తస్మాద్యుధ్యస్వ భారత ॥౨- ౧౮॥

య ఏనం వేత్తి హన్తారం యశ్చైనం మన్యతే హతమ్ ।
ఉభౌ తౌ న విజానీతో నాయం హన్తి న హన్యతే ॥౨- ౧౯॥

న జాయతే మ్రియతే వా కదాచి-
న్నాయం భూత్వా భవితా వా న భూయః ।
అజో నిత్యః శాశ్వతోఽయం పురాణో
న హన్యతే హన్యమానే శరీరే ॥౨- ౨౦॥

వేదావినాశినం నిత్యం య ఏనమజమవ్యయమ్ ।
కథం స పురుషః పార్థ కం ఘాతయతి హన్తి కమ్ ॥౨- ౨౧॥

వాసాంసి జీర్ణాని యథా విహాయ
నవాని గృహ్ణాతి నరోఽపరాణి ।
తథా శరీరాణి విహాయ జీర్ణా
న్యన్యాని సంయాతి నవాని దేహీ ॥౨- ౨౨॥

నైనం ఛిన్దన్తి శస్త్రాణి నైనం దహతి పావకః ।
న చైనం క్లేదయన్త్యాపో న శోషయతి మారుతః ॥౨- ౨౩॥

అచ్ఛేద్యోఽయమదాహ్యోఽయమక్లేద్యోఽశోష్య ఏవ చ ।
నిత్యః సర్వగతః స్థాణురచలోఽయం సనాతనః ॥౨- ౨౪॥

అవ్యక్తోఽయమచిన్త్యోఽయమవికార్యోఽయముచ్యతే ।
తస్మాదేవం విదిత్వైనం నానుశోచితుమర్హసి ॥౨- ౨౫॥

అథ చైనం నిత్యజాతం నిత్యం వా మన్యసే మృతమ్ ।
తథాపి త్వం మహాబాహో నైవం శోచితుమర్హసి ॥౨- ౨౬॥

జాతస్య హి ధ్రువో మృత్యుర్ధ్రువం జన్మ మృతస్య చ ।
తస్మాదపరిహార్యేఽర్థే న త్వం శోచితుమర్హసి ॥౨- ౨౭॥

అవ్యక్తాదీని భూతాని వ్యక్తమధ్యాని భారత ।
అవ్యక్తనిధనాన్యేవ తత్ర కా పరిదేవనా ॥౨- ౨౮॥

ఆశ్చర్యవత్పశ్యతి కశ్చిదేన-
మాశ్చర్యవద్వదతి తథైవ చాన్యః ।

ఆశ్చర్యవచ్చైనమన్యః శృణోతి
శ్రుత్వాప్యేనం వేద న చైవ కశ్చిత్ ||౨- ౨౯||

దేహీ నిత్యమవధ్యోఽయం దేహే సర్వస్య భారత |
తస్మాత్సర్వాణి భూతాని న త్వం శోచితుమర్హసి ||౨- ౩౦||

స్వధర్మమపి చావేక్ష్య న వికమ్పితుమర్హసి |
ధర్మ్యాద్ధి యుద్ధాచ్ఛ్రేయోఽన్యత్క్షత్రియస్య న విద్యతే ||౨- ౩౧||

యదృచ్ఛయా చోపపన్నం స్వర్గద్వారమపావృతమ్ |
సుఖినః క్షత్రియాః పార్థ లభన్తే యుద్ధమీదృశమ్ ||౨- ౩౨||

అథ చేత్త్వమిమం ధర్మ్యం సంగ్రామం న కరిష్యసి |
తతః స్వధర్మం కీర్తిం చ హిత్వా పాపమవాప్స్యసి ||౨- ౩౩||

అకీర్తిం చాపి భూతాని కథయిష్యన్తి తేఽవ్యయామ్ |
సమ్భావితస్య చాకీర్తిర్మరణాదతిరిచ్యతే ||౨- ౩౪||

భయాద్రణాదుపరతం మంస్యన్తే త్వాం మహారథాః |
యేషాం చ త్వం బహుమతో భూత్వా యాస్యసి లాఘవమ్ ||౨- ౩౫||

అవాచ్యవాదాంశ్చ బహూన్వదిష్యన్తి తవాహితాః |
నిన్దన్తస్తవ సామర్థ్యం తతో దుఃఖతరం ను కిమ్ ||౨- ౩౬||

హతో వా ప్రాప్స్యసి స్వర్గం జిత్వా వా భోక్ష్యసే మహీమ్ |
తస్మాదుత్తిష్ఠ కౌన్తేయ యుద్ధాయ కృతనిశ్చయః ||౨- ౩౭||

సుఖదుఃఖే సమే కృత్వా లాభాలాభౌ జయాజయౌ |
తతో యుద్ధాయ యుజ్యస్వ నైవం పాపమవాప్స్యసి ||౨- ౩౮||

ఏషా తేఽభిహితా సాంఖ్యే బుద్ధిర్యోగే త్విమాం శృణు |
బుద్ధ్యా యుక్తో యయా పార్థ కర్మబన్ధం ప్రహాస్యసి ||౨- ౩౯||

నేహాభిక్రమనాశోఽస్తి ప్రత్యవాయో న విద్యతే |
స్వల్పమప్యస్య ధర్మస్య త్రాయతే మహతో భయాత్ ||౨- ౪౦||

వ్యవసాయాత్మికా బుద్ధిరేకేహ కురునన్దన |
బహుశాఖా హ్యనన్తాశ్చ బుద్ధయోఽవ్యవసాయినామ్ ||౨- ౪౧||

యామిమాం పుష్పితాం వాచం ప్రవదన్త్యవిపశ్చితః |
వేదవాదరతాః పార్థ నాన్యదస్తీతి వాదినః ||౨- ౪౨||

కామాత్మానః స్వర్గపరా జన్మకర్మఫలప్రదామ్ |
క్రియావిశేషబహులాం భోగైశ్వర్యగతిం ప్రతి ||౨- ౪౩||

భోగైశ్వర్యప్రసక్తానాం తయాపహృతచేతసామ్ |
వ్యవసాయాత్మికా బుద్ధిః సమాధౌ న విధీయతే ||౨- ౪౪||

త్రైగుణ్యవిషయా వేదా నిస్త్రైగుణ్యో భవార్జున |
నిర్ద్వన్ద్వో నిత్యసత్త్వస్థో నిర్యోగక్షేమ ఆత్మవాన్ ||౨- ౪౫||

యావానర్థ ఉదపానే సర్వతః సంప్లుతోదకే |
తావాన్సర్వేషు వేదేషు బ్రాహ్మణస్య విజానతః ||౨- ౪౬||

కర్మణ్యేవాధికారస్తే మా ఫలేషు కదాచన |
మా కర్మఫలహేతుర్భూర్మా తే సఙ్గోఽస్త్వకర్మణి ||౨- ౪౭||

యోగస్థః కురు కర్మాణి సఙ్గం త్యక్త్వా ధనంజయ |
సిద్ధ్యసిద్ధ్యోః సమో భూత్వా సమత్వం యోగ ఉచ్యతే ||౨- ౪౮||

దూరేణ హ్యవరం కర్మ బుద్ధియోగాద్ధనంజయ |
బుద్ధౌ శరణమన్విచ్ఛ కృపణాః ఫలహేతవః ||౨- ౪౯||

బుద్ధియుక్తో జహాతీహ ఉభే సుకృతదుష్కృతే |
తస్మాద్యోగాయ యుజ్యస్వ యోగః కర్మసు కౌశలమ్ ||౨- ౫౦||

కర్మజం బుద్ధియుక్తా హి ఫలం త్యక్త్వా మనీషిణః |
జన్మబన్ధవినిర్ముక్తాః పదం గచ్ఛన్త్యనామయమ్ ||౨- ౫౧||

యదా తే మోహకలిలం బుద్ధిర్వ్యతితరిష్యతి |
తదా గన్తాసి నిర్వేదం శ్రోతవ్యస్య శ్రుతస్య చ ||౨- ౫౨||

శ్రుతివిప్రతిపన్నా తే యదా స్థాస్యతి నిశ్చలా ।
సమాధావచలా బుద్ధిస్తదా యోగమవాప్స్యసి ॥౨- ౫౩॥

అర్జున ఉవాచ
స్థితప్రజ్ఞస్య కా భాషా సమాధిస్థస్య కేశవ ।
స్థితధీః కిం ప్రభాషేత కిమాసీత వ్రజేత కిమ్ ॥౨- ౫౪॥

శ్రీభగవానువాచ
ప్రజహాతి యదా కామాన్సర్వాన్పార్థ మనోగతాన్ ।
ఆత్మన్యేవాత్మనా తుష్టః స్థితప్రజ్ఞస్తదోచ్యతే ॥౨- ౫౫॥

దుఃఖేష్వనుద్విగ్నమనాః సుఖేషు విగతస్పృహః ।
వీతరాగభయక్రోధః స్థితధీర్మునిరుచ్యతే ॥౨- ౫౬॥

యః సర్వత్రానభిస్నేహస్తత్తత్ప్రాప్య శుభాశుభమ్ ।
నాభినన్దతి న ద్వేష్టి తస్య ప్రజ్ఞా ప్రతిష్ఠితా ॥౨- ౫౭॥

యదా సంహరతే చాయం కూర్మోఽఙ్గానీవ సర్వశః ।
ఇన్ద్రియాణీన్ద్రియార్థేభ్యస్తస్య ప్రజ్ఞా ప్రతిష్ఠితా ॥౨- ౫౮॥

విషయా వినివర్తన్తే నిరాహారస్య దేహినః ।
రసవర్జం రసోఽప్యస్య పరం దృష్ట్వా నివర్తతే ॥౨- ౫౯॥

యతతో హ్యపి కౌన్తేయ పురుషస్య విపశ్చితః ।
ఇన్ద్రియాణి ప్రమాథీని హరన్తి ప్రసభం మనః ॥౨- ౬౦॥

తాని సర్వాణి సంయమ్య యుక్త ఆసీత మత్పరః ।
వశే హి యస్యేన్ద్రియాణి తస్య ప్రజ్ఞా ప్రతిష్ఠితా ॥౨- ౬౧॥

ధ్యాయతో విషయాన్పుంసః సఙ్గస్తేషూపజాయతే ।
సఙ్గాత్సంజాయతే కామః కామాత్క్రోధోఽభిజాయతే ॥౨- ౬౨॥

క్రోధాద్భవతి సంమోహః సంమోహాత్స్మృతివిభ్రమః ।
స్మృతిభ్రంశాద్బుద్ధినాశో బుద్ధినాశాత్ప్రణశ్యతి ॥౨- ౬౩॥

రాగద్వేషవియుక్తైస్తు విషయానిన్ద్రియైశ్చరన్ ।
ఆత్మవశ్యైర్విధేయాత్మా ప్రసాదమధిగచ్ఛతి ॥౨- ౬౪॥

ప్రసాదే సర్వదుఃఖానాం హానిరస్యోపజాయతే ।
ప్రసన్నచేతసో హ్యాశు బుద్ధిః పర్యవతిష్ఠతే ॥౨- ౬౫॥

నాస్తి బుద్ధిరయుక్తస్య న చాయుక్తస్య భావనా ।
న చాభావయతః శాన్తిరశాన్తస్య కుతః సుఖమ్ ॥౨- ౬౬॥

ఇన్ద్రియాణాం హి చరతాం యన్మనోఽను విధీయతే ।
తదస్య హరతి ప్రజ్ఞాం వాయుర్నావమివామ్భసి ॥౨- ౬౭॥

తస్మాద్యస్య మహాబాహో నిగృహీతాని సర్వశః ।
ఇన్ద్రియాణీన్ద్రియార్థేభ్యస్తస్య ప్రజ్ఞా ప్రతిష్ఠితా ॥౨- ౬౮॥

యా నిశా సర్వభూతానాం తస్యాం జాగర్తి సంయమీ ।
యస్యాం జాగ్రతి భూతాని సా నిశా పశ్యతో మునేః ॥౨- ౬౯॥

ఆపూర్యమాణమచలప్రతిష్ఠం
సముద్రమాపః ప్రవిశన్తి యద్వత్ ।
తద్వత్కామా యం ప్రవిశన్తి సర్వే
స శాన్తిమాప్నోతి న కామకామీ ॥౨- ౭౦॥

విహాయ కామాన్యః సర్వాన్ పుమాంశ్చరతి నిఃస్పృహః ।
నిర్మమో నిరహంకారః స శాన్తిమధిగచ్ఛతి ॥౨- ౭౧॥

ఏషా బ్రాహ్మీ స్థితిః పార్థ నైనాం ప్రాప్య విముహ్యతి ।
స్థిత్వాస్యామన్తకాలేఽపి బ్రహ్మనిర్వాణమృచ్ఛతి ॥౨- ౭౨॥

తత్సదితి శ్రీమద్భగవద్గీతాసూపనిషత్సు బ్రహ్మవిద్యాయాం యోగశాస్త్రే
శ్రీకృష్ణార్జునసంవాదే సాంఖ్యయోగో నామ ద్వితీయోఽధ్యాయః ॥౨॥

అధ్యాయం 3: కర్మయోగం

శ్రీపరమాత్మనే నమః
అథ తృతీయోఽధ్యాయః

అర్జున ఉవాచ
జ్యాయసీ చేత్కర్మణస్తే మతా బుద్ధిర్జనార్దన ।
తత్కిం కర్మణి ఘోరే మాం నియోజయసి కేశవ ॥౩- ౧॥

వ్యామిశ్రేణేవ వాక్యేన బుద్ధిం మోహయసీవ మే ।
తదేకం వద నిశ్చిత్య యేన శ్రేయోఽహమాప్నుయామ్ ॥౩- ౨॥

శ్రీభగవానువాచ
లోకేఽస్మిన్ద్వివిధా నిష్ఠా పురా ప్రోక్తా మయానఘ ।
జ్ఞానయోగేన సాంఖ్యానాం కర్మయోగేన యోగినామ్ ॥౩- ౩॥

న కర్మణామనారమ్భాన్నైష్కర్మ్యం పురుషోఽశ్నుతే ।
న చ సంన్యసనాదేవ సిద్ధిం సమధిగచ్ఛతి ॥౩- ౪॥

న హి కశ్చిత్క్షణమపి జాతు తిష్ఠత్యకర్మకృత్ ।
కార్యతే హ్యవశః కర్మ సర్వః ప్రకృతిజైర్గుణైః ॥౩- ౫॥

కర్మేన్ద్రియాణి సంయమ్య య ఆస్తే మనసా స్మరన్ ।
ఇన్ద్రియార్థాన్విమూఢాత్మా మిథ్యాచారః స ఉచ్యతే ॥౩- ౬॥

యస్త్విన్ద్రియాణి మనసా నియమ్యారభతేఽర్జున ।
కర్మేన్ద్రియైః కర్మయోగమసక్తః స విశిష్యతే ॥౩- ౭॥

నియతం కురు కర్మ త్వం కర్మ జ్యాయో హ్యకర్మణః ।
శరీరయాత్రాపి చ తే న ప్రసిద్ధ్యేదకర్మణః ॥౩- ౮॥

యజ్ఞార్థాత్కర్మణోఽన్యత్ర లోకోఽయం కర్మబన్ధనః ।
తదర్థం కర్మ కౌన్తేయ ముక్తసఙ్గః సమాచర ॥౩- ౯॥

సహయజ్ఞాః ప్రజాః సృష్ట్వా పురోవాచ ప్రజాపతిః |
అనేన ప్రసవిష్యధ్వమేష వోఽస్త్విష్టకామధుక్ ||౩- ౧౦||

దేవాన్భావయతానేన తే దేవా భావయన్తు వః |
పరస్పరం భావయన్తః శ్రేయః పరమవాప్స్యథ ||౩- ౧౧||

ఇష్టాన్భోగాన్హి వో దేవా దాస్యన్తే యజ్ఞభావితాః |
తైర్దత్తానప్రదాయైభ్యో యో భుఙ్క్తే స్తేన ఏవ సః ||౩- ౧౨||

యజ్ఞశిష్టాశినః సన్తో ముచ్యన్తే సర్వకిల్బిషైః |
భుఞ్జతే తే త్వఘం పాపా యే పచన్త్యాత్మకారణాత్ ||౩- ౧౩||

అన్నాద్భవన్తి భూతాని పర్జన్యాదన్నసమ్భవః |
యజ్ఞాద్భవతి పర్జన్యో యజ్ఞః కర్మసముద్భవః ||౩- ౧౪||

కర్మ బ్రహ్మోద్భవం విద్ధి బ్రహ్మాక్షరసముద్భవమ్ |
తస్మాత్సర్వగతం బ్రహ్మ నిత్యం యజ్ఞే ప్రతిష్ఠితమ్ ||౩- ౧౫||

ఏవం ప్రవర్తితం చక్రం నానువర్తయతీహ యః |
అఘాయురిన్ద్రియారామో మోఘం పార్థ స జీవతి ||౩- ౧౬||

యస్త్వాత్మరతిరేవ స్యాదాత్మతృప్తశ్చ మానవః |
ఆత్మన్యేవ చ సన్తుష్టస్తస్య కార్యం న విద్యతే ||౩- ౧౭||

నైవ తస్య కృతేనార్థో నాకృతేనేహ కశ్చన |
న చాస్య సర్వభూతేషు కశ్చిదర్థవ్యపాశ్రయః ||౩- ౧౮||

తస్మాదసక్తః సతతం కార్యం కర్మ సమాచర |
అసక్తో హ్యాచరన్కర్మ పరమాప్నోతి పూరుషః ||౩- ౧౯||

కర్మణైవ హి సంసిద్ధిమాస్థితా జనకాదయః |
లోకసంగ్రహమేవాపి సంపశ్యన్కర్తుమర్హసి ||౩- ౨౦||

యద్యదాచరతి శ్రేష్ఠస్తత్తదేవేతరో జనః |
స యత్ప్రమాణం కురుతే లోకస్తదనువర్తతే ||౩- ౨౧||

న మే పార్థాస్తి కర్తవ్యం త్రిషు లోకేషు కించన |
నానవాప్తమవాప్తవ్యం వర్త ఏవ చ కర్మణి ||౩- ౨౨||

యది హ్యహం న వర్తేయం జాతు కర్మణ్యతన్ద్రితః |
మమ వర్త్మానువర్తన్తే మనుష్యాః పార్థ సర్వశః ||౩- ౨౩||

ఉత్సీదేయురిమే లోకా న కుర్యాం కర్మ చేదహమ్ |
సంకరస్య చ కర్తా స్యాముపహన్యామిమాః ప్రజాః ||౩- ౨౪||

సక్తాః కర్మణ్యవిద్వాంసో యథా కుర్వన్తి భారత |
కుర్యాద్విద్వాంస్తథాసక్తశ్చికీర్షుర్లోకసంగ్రహమ్ ||౩- ౨౫||

న బుద్ధిభేదం జనయేదజ్ఞానాం కర్మసఙ్గినామ్ |
జోషయేత్సర్వకర్మాణి విద్వాన్యుక్తః సమాచరన్ ||౩- ౨౬||

ప్రకృతేః క్రియమాణాని గుణైః కర్మాణి సర్వశః |
అహంకారవిమూఢాత్మా కర్తాహమితి మన్యతే ||౩- ౨౭||

తత్త్వవిత్తు మహాబాహో గుణకర్మవిభాగయోః |
గుణా గుణేషు వర్తన్త ఇతి మత్వా న సజ్జతే ||౩- ౨౮||

ప్రకృతేర్గుణసంమూఢాః సజ్జన్తే గుణకర్మసు |
తానకృత్స్నవిదో మన్దాన్కృత్స్నవిన్న విచాలయేత్ ||౩- ౨౯||

మయి సర్వాణి కర్మాణి సంన్యస్యాధ్యాత్మచేతసా |
నిరాశీర్నిర్మమో భూత్వా యుధ్యస్వ విగతజ్వరః ||౩- ౩౦||

యే మే మతమిదం నిత్యమనుతిష్ఠన్తి మానవాః |
శ్రద్ధావన్తోఽనసూయన్తో ముచ్యన్తే తేఽపి కర్మభిః ||౩- ౩౧||

యే త్వేతదభ్యసూయన్తో నానుతిష్ఠన్తి మే మతమ్ |
సర్వజ్ఞానవిమూఢాంస్తాన్విద్ధి నష్టానచేతసః ||౩- ౩౨||

సదృశం చేష్టతే స్వస్యాః ప్రకృతేర్జ్ఞానవానపి |
ప్రకృతిం యాన్తి భూతాని నిగ్రహః కిం కరిష్యతి ||౩- ౩౩||

ఇన్ద్రియస్యేన్ద్రియస్యార్థే రాగద్వేషౌ వ్యవస్థితౌ ।
తయోర్న వశమాగచ్ఛేత్తౌ హ్యస్య పరిపన్థినౌ ॥౩- ౩౪॥

శ్రేయాన్స్వధర్మో విగుణః పరధర్మాత్స్వనుష్ఠితాత్ ।
స్వధర్మే నిధనం శ్రేయః పరధర్మో భయావహః ॥౩- ౩౫॥

అర్జున ఉవాచ
అథ కేన ప్రయుక్తోఽయం పాపం చరతి పూరుషః ।
అనిచ్ఛన్నపి వార్ష్ణేయ బలాదివ నియోజితః ॥౩- ౩౬॥

శ్రీభగవానువాచ
కామ ఏష క్రోధ ఏష రజోగుణసముద్భవః ।
మహాశనో మహాపాప్మా విద్ధ్యేనమిహ వైరిణమ్ ॥౩- ౩౭॥

ధూమేనావ్రియతే వహ్నిర్యథాదర్శో మలేన చ ।
యథోల్బేనావృతో గర్భస్తథా తేనేదమావృతమ్ ॥౩- ౩౮॥

ఆవృతం జ్ఞానమేతేన జ్ఞానినో నిత్యవైరిణా ।
కామరూపేణ కౌన్తేయ దుష్పూరేణానలేన చ ॥౩- ౩౯॥

ఇన్ద్రియాణి మనో బుద్ధిరస్యాధిష్ఠానముచ్యతే ।
ఏతైర్విమోహయత్యేష జ్ఞానమావృత్య దేహినమ్ ॥౩- ౪౦॥

తస్మాత్త్వమిన్ద్రియాణ్యాదౌ నియమ్య భరతర్షభ ।
పాప్మానం ప్రజహి హ్యేనం జ్ఞానవిజ్ఞాననాశనమ్ ॥౩- ౪౧॥

ఇన్ద్రియాణి పరాణ్యాహురిన్ద్రియేభ్యః పరం మనః ।
మనసస్తు పరా బుద్ధిర్యో బుద్ధేః పరతస్తు సః ॥౩- ౪౨॥

ఏవం బుద్ధేః పరం బుద్ధ్వా సంస్తభ్యాత్మానమాత్మనా ।
జహి శత్రుం మహాబాహో కామరూపం దురాసదమ్ ॥౩- ౪౩॥

తత్సదితి శ్రీమద్భగవద్గీతాసూపనిషత్సు బ్రహ్మవిద్యాయాం యోగశాస్త్రే
శ్రీకృష్ణార్జునసంవాదే కర్మయోగో నామ తృతీయోఽధ్యాయః ॥ ౩ ॥

అధ్యాయం ౪: జ్ఞానకర్మసంన్యాసయోగం

అథ చతుర్థోఽధ్యాయః

శ్రీభగవానువాచ
ఇమం వివస్వతే యోగం ప్రోక్తవానహమవ్యయమ్ |
వివస్వాన్మనవే ప్రాహ మనురిక్ష్వాకవేఽబ్రవీత్ ||౪-౧||

ఏవం పరమ్పరాప్రాప్తమిమం రాజర్షయో విదుః |
స కాలేనేహ మహతా యోగో నష్టః పరన్తప ||౪-౨||

స ఏవాయం మయా తేఽద్య యోగః ప్రోక్తః పురాతనః |
భక్తోఽసి మే సఖా చేతి రహస్యం హ్యేతదుత్తమమ్ ||౪-౩||

అర్జున ఉవాచ
అపరం భవతో జన్మ పరం జన్మ వివస్వతః |
కథమేతద్విజానీయాం త్వమాదౌ ప్రోక్తవానితి ||౪-౪||

శ్రీభగవానువాచ
బహూని మే వ్యతీతాని జన్మాని తవ చార్జున |
తాన్యహం వేద సర్వాణి న త్వం వేత్థ పరన్తప ||౪-౫||

అజోఽపి సన్నవ్యయాత్మా భూతానామీశ్వరోఽపి సన్ |
ప్రకృతిం స్వామధిష్ఠాయ సంభవామ్యాత్మమాయయా ||౪-౬||

యదా యదా హి ధర్మస్య గ్లానిర్భవతి భారత |
అభ్యుత్థానమధర్మస్య తదాత్మానం సృజామ్యహమ్ ||౪-౭||

పరిత్రాణాయ సాధూనాం వినాశాయ చ దుష్కృతామ్ |
ధర్మసంస్థాపనార్థాయ సమ్భవామి యుగే యుగే ||౪-౮||

జన్మ కర్మ చ మే దివ్యమేవం యో వేత్తి తత్త్వతః |
త్యక్త్వా దేహం పునర్జన్మ నైతి మామేతి సోఽర్జున ||౪-౯||

వీతరాగభయక్రోధా మన్మయా మాముపాశ్రితాః ।
బహవో జ్ఞానతపసా పూతా మద్భావమాగతాః ॥౪-౧౦॥

యే యథా మాం ప్రపద్యన్తే తాంస్తథైవ భజామ్యహమ్ ।
మమ వర్త్మానువర్తన్తే మనుష్యాః పార్థ సర్వశః ॥౪-౧౧॥

కాఙ్క్షన్తః కర్మణాం సిద్ధిం యజన్త ఇహ దేవతాః ।
క్షిప్రం హి మానుషే లోకే సిద్ధిర్భవతి కర్మజా ॥౪-౧౨॥

చాతుర్వర్ణ్యం మయా సృష్టం గుణకర్మవిభాగశః ।
తస్య కర్తారమపి మాం విద్ధ్యకర్తారమవ్యయమ్ ॥౪-౧౩॥

న మాం కర్మాణి లిమ్పన్తి న మే కర్మఫలే స్పృహా ।
ఇతి మాం యోఽభిజానాతి కర్మభిర్న స బధ్యతే ॥౪-౧౪॥

ఏవం జ్ఞాత్వా కృతం కర్మ పూర్వైరపి ముముక్షుభిః ।
కురు కర్మైవ తస్మాత్త్వం పూర్వైః పూర్వతరం కృతమ్ ॥౪-౧౫॥

కిం కర్మ కిమకర్మేతి కవయోఽప్యత్ర మోహితాః ।
తత్తే కర్మ ప్రవక్ష్యామి యజ్జ్ఞాత్వా మోక్ష్యసేఽశుభాత్ ॥౪-౧౬॥

కర్మణో హ్యపి బోద్ధవ్యం బోద్ధవ్యం చ వికర్మణః ।
అకర్మణశ్చ బోద్ధవ్యం గహనా కర్మణో గతిః ॥౪-౧౭॥

కర్మణ్యకర్మ యః పశ్యేదకర్మణి చ కర్మ యః ।
స బుద్ధిమాన్మనుష్యేషు స యుక్తః కృత్స్నకర్మకృత్ ॥౪-౧౮॥

యస్య సర్వే సమారమ్భాః కామసంకల్పవర్జితాః ।
జ్ఞానాగ్నిదగ్ధకర్మాణం తమాహుః పణ్డితం బుధాః ॥౪-౧౯॥

త్యక్త్వా కర్మఫలాసఙ్గం నిత్యతృప్తో నిరాశ్రయః ।
కర్మణ్యభిప్రవృత్తోఽపి నైవ కించిత్కరోతి సః ॥౪-౨౦॥

నిరాశీర్యతచిత్తాత్మా త్యక్తసర్వపరిగ్రహః ।
శారీరం కేవలం కర్మ కుర్వన్నాప్నోతి కిల్బిషమ్ ॥౪-౨౧॥

యదృచ్ఛాలాభసంతుష్టో ద్వన్ద్వాతీతో విమత్సరః |
సమః సిద్ధావసిద్ధౌ చ కృత్వాపి న నిబధ్యతే ||౪-౨౨||

గతసఙ్గస్య ముక్తస్య జ్ఞానావస్థితచేతసః |
యజ్ఞాయాచరతః కర్మ సమగ్రం ప్రవిలీయతే ||౪-౨౩||

బ్రహ్మార్పణం బ్రహ్మ హవిర్బ్రహ్మాగ్నౌ బ్రహ్మణా హుతమ్ |
బ్రహ్మైవ తేన గన్తవ్యం బ్రహ్మకర్మసమాధినా ||౪-౨౪||

దైవమేవాపరే యజ్ఞం యోగినః పర్యుపాసతే |
బ్రహ్మాగ్నావపరే యజ్ఞం యజ్ఞేనైవోపజుహ్వతి ||౪-౨౫||

శ్రోత్రాదీనీన్ద్రియాణ్యన్యే సంయమాగ్నిషు జుహ్వతి |
శబ్దాదీన్విషయానన్య ఇన్ద్రియాగ్నిషు జుహ్వతి ||౪-౨౬||

సర్వాణీన్ద్రియకర్మాణి ప్రాణకర్మాణి చాపరే |
ఆత్మసంయమయోగాగ్నౌ జుహ్వతి జ్ఞానదీపితే ||౪-౨౭||

ద్రవ్యయజ్ఞాస్తపోయజ్ఞా యోగయజ్ఞాస్తథాపరే |
స్వాధ్యాయజ్ఞానయజ్ఞాశ్చ యతయః సంశితవ్రతాః ||౪-౨౮||

అపానే జుహ్వతి ప్రాణం ప్రాణేఽపానం తథాపరే |
ప్రాణాపానగతీ రుద్ధ్వా ప్రాణాయామపరాయణాః ||౪-౨౯||

అపరే నియతాహారాః ప్రాణాన్ప్రాణేషు జుహ్వతి |
సర్వేఽప్యేతే యజ్ఞవిదో యజ్ఞక్షపితకల్మషాః ||౪-౩౦||

యజ్ఞశిష్టామృతభుజో యాన్తి బ్రహ్మ సనాతనమ్ |
నాయం లోకోఽస్త్యయజ్ఞస్య కుతోఽన్యః కురుసత్తమ ||౪-౩౧||

ఏవం బహువిధా యజ్ఞా వితతా బ్రహ్మణో ముఖే |
కర్మజాన్విద్ధి తాన్సర్వానేవం జ్ఞాత్వా విమోక్ష్యసే ||౪-౩౨||

శ్రేయాన్ద్రవ్యమయాద్యజ్ఞాజ్జ్ఞానయజ్ఞః పరన్తప |
సర్వం కర్మాఖిలం పార్థ జ్ఞానే పరిసమాప్యతే ||౪-౩౩||

తద్విద్ధి ప్రణిపాతేన పరిప్రశ్నేన సేవయా ।
ఉపదేక్ష్యన్తి తే జ్ఞానం జ్ఞానినస్తత్త్వదర్శినః ॥౪-౩౪॥

యజ్జ్ఞాత్వా న పునర్మోహమేవం యాస్యసి పాణ్డవ ।
యేన భూతాన్యశేషేణ ద్రక్ష్యస్యాత్మన్యథో మయి ॥౪-౩౫॥

అపి చేదసి పాపేభ్యః సర్వేభ్యః పాపకృత్తమః ।
సర్వం జ్ఞానప్లవేనైవ వృజినం సన్తరిష్యసి ॥౪-౩౬॥

యథైధాంసి సమిద్ధోఽగ్నిర్భస్మసాత్కురుతేఽర్జున ।
జ్ఞానాగ్నిః సర్వకర్మాణి భస్మసాత్కురుతే తథా ॥౪-౩౭॥

న హి జ్ఞానేన సదృశం పవిత్రమిహ విద్యతే ।
తత్స్వయం యోగసంసిద్ధః కాలేనాత్మని విన్దతి ॥౪-౩౮॥

శ్రద్ధావాఀల్లభతే జ్ఞానం తత్పరః సంయతేన్ద్రియః ।
జ్ఞానం లబ్ధ్వా పరాం శాన్తిమచిరేణాధిగచ్ఛతి ॥౪-౩౯॥

అజ్ఞశ్చాశ్రద్దధానశ్చ సంశయాత్మా వినశ్యతి ।
నాయం లోకోఽస్తి న పరో న సుఖం సంశయాత్మనః ॥౪-౪౦॥

యోగసంన్యస్తకర్మాణం జ్ఞానసంఛిన్నసంశయమ్ ।
ఆత్మవన్తం న కర్మాణి నిబధ్నన్తి ధనంజయ ॥౪-౪౧॥

తస్మాదజ్ఞానసమ్భూతం హృత్స్థం జ్ఞానాసినాత్మనః ।
ఛిత్త్వైనం సంశయం యోగమాతిష్ఠోత్తిష్ఠ భారత ॥౪-౪౨॥

తత్సదితి శ్రీమద్భగవద్గీతాసూపనిషత్సు బ్రహ్మవిద్యాయాం యోగశాస్త్రే
శ్రీకృష్ణార్జునసంవాదే జ్ఞానకర్మసంన్యాసయోగో నామ చతుర్థోఽధ్యాయః ॥ ౪ ॥

అధ్యాయం ౫: కర్మసంన్యాసయోగం

శ్రీపరమాత్మనే నమః
అథ పఞ్చమోఽధ్యాయః

అర్జున ఉవాచ
సంన్యాసం కర్మణాం కృష్ణ పునర్యోగం చ శంససి ।
యచ్ఛ్రేయ ఏతయోరేకం తన్మే బ్రూహి సునిశ్చితమ్ ॥౫- ౧॥

శ్రీభగవానువాచ
సంన్యాసః కర్మయోగశ్చ నిఃశ్రేయసకరావుభౌ ।
తయోస్తు కర్మసంన్యాసాత్కర్మయోగో విశిష్యతే ॥౫- ౨॥

జ్ఞేయః స నిత్యసంన్యాసీ యో న ద్వేష్టి న కాఙ్క్షతి ।
నిర్ద్వన్ద్వో హి మహాబాహో సుఖం బన్ధాత్ప్రముచ్యతే ॥౫- ౩॥

సాంఖ్యయోగౌ పృథగ్బాలాః ప్రవదన్తి న పణ్డితాః ।
ఏకమప్యాస్థితః సమ్యగుభయోర్విన్దతే ఫలమ్ ॥౫- ౪॥

యత్సాంఖ్యైః ప్రాప్యతే స్థానం తద్యోగైరపి గమ్యతే ।
ఏకం సాంఖ్యం చ యోగం చ యః పశ్యతి స పశ్యతి ॥౫- ౫॥

సంన్యాసస్తు మహాబాహో దుఃఖమాప్తుమయోగతః ।
యోగయుక్తో మునిర్బ్రహ్మ నచిరేణాధిగచ్ఛతి ॥౫- ౬॥

యోగయుక్తో విశుద్ధాత్మా విజితాత్మా జితేన్ద్రియః ।
సర్వభూతాత్మభూతాత్మా కుర్వన్నపి న లిప్యతే ॥౫- ౭॥

నైవ కించిత్కరోమీతి యుక్తో మన్యేత తత్త్వవిత్ ।
పశ్యఞ్శృణ్వన్స్పృశఞ్జిఘ్రన్నశ్నన్గచ్ఛన్స్వపఞ్శ్వసన్ ॥౫- ౮॥

ప్రలపన్విసృజన్గృహ్ణన్నున్మిషన్నిమిషన్నపి ।
ఇన్ద్రియాణీన్ద్రియార్థేషు వర్తన్త ఇతి ధారయన్ ॥౫- ౯॥

బ్రహ్మణ్యాధాయ కర్మాణి సఙ్గం త్యక్త్వా కరోతి యః |
లిప్యతే న స పాపేన పద్మపత్రమివామ్భసా ||౫- ౧౦||

కాయేన మనసా బుద్ధ్యా కేవలైరిన్ద్రియైరపి |
యోగినః కర్మ కుర్వన్తి సఙ్గం త్యక్త్వాత్మశుద్ధయే ||౫- ౧౧||

యుక్తః కర్మఫలం త్యక్త్వా శాన్తిమాప్నోతి నైష్ఠికీమ్ |
అయుక్తః కామకారేణ ఫలే సక్తో నిబధ్యతే ||౫- ౧౨||

సర్వకర్మాణి మనసా సంన్యస్యాస్తే సుఖం వశీ |
నవద్వారే పురే దేహీ నైవ కుర్వన్న కారయన్ ||౫- ౧౩||

న కర్తృత్వం న కర్మాణి లోకస్య సృజతి ప్రభుః |
న కర్మఫలసంయోగం స్వభావస్తు ప్రవర్తతే ||౫- ౧౪||

నాదత్తే కస్యచిత్పాపం న చైవ సుకృతం విభుః |
అజ్ఞానేనావృతం జ్ఞానం తేన ముహ్యన్తి జన్తవః ||౫- ౧౫||

జ్ఞానేన తు తదజ్ఞానం యేషాం నాశితమాత్మనః |
తేషామాదిత్యవజ్జ్ఞానం ప్రకాశయతి తత్పరమ్ ||౫- ౧౬||

తద్బుద్ధయస్తదాత్మానస్తన్నిష్ఠాస్తత్పరాయణాః |
గచ్ఛన్త్యపునరావృత్తిం జ్ఞాననిర్ధూతకల్మషాః ||౫- ౧౭||

విద్యావినయసంపన్నే బ్రాహ్మణే గవి హస్తిని |
శుని చైవ శ్వపాకే చ పణ్డితాః సమదర్శినః ||౫- ౧౮||

ఇహైవ తైర్జితః సర్గో యేషాం సామ్యే స్థితం మనః |
నిర్దోషం హి సమం బ్రహ్మ తస్మాద్బ్రహ్మణి తే స్థితాః ||౫- ౧౯||

న ప్రహృష్యేత్ప్రియం ప్రాప్య నోద్విజేత్ప్రాప్య చాప్రియమ్ |
స్థిరబుద్ధిరసంమూఢో బ్రహ్మవిద్బ్రహ్మణి స్థితః ||౫- ౨౦||

బాహ్యస్పర్శేష్వసక్తాత్మా విన్దత్యాత్మని యత్ సుఖమ్ |
స బ్రహ్మయోగయుక్తాత్మా సుఖమక్షయమశ్నుతే ||౫- ౨౧||

యే హి సంస్పర్శజా భోగా దుఃఖయోనయ ఏవ తే |
ఆద్యన్తవన్తః కౌన్తేయ న తేషు రమతే బుధః ||౫- ౨౨||

శక్నోతీహైవ యః సోఢుం ప్రాక్శరీరవిమోక్షణాత్ |
కామక్రోధోద్భవం వేగం స యుక్తః స సుఖీ నరః ||౫- ౨౩||

యోఽన్తఃసుఖోఽన్తరారామస్తథాన్తర్జ్యోతిరేవ యః |
స యోగీ బ్రహ్మనిర్వాణం బ్రహ్మభూతోఽధిగచ్ఛతి ||౫- ౨౪||

లభన్తే బ్రహ్మనిర్వాణమృషయః క్షీణకల్మషాః |
ఛిన్నద్వైధా యతాత్మానః సర్వభూతహితే రతాః ||౫- ౨౫||

కామక్రోధవియుక్తానాం యతీనాం యతచేతసామ్ |
అభితో బ్రహ్మనిర్వాణం వర్తతే విదితాత్మనామ్ ||౫- ౨౬||

స్పర్శాన్కృత్వా బహిర్బాహ్యాంశ్చక్షుశ్చైవాన్తరే భ్రువోః |
ప్రాణాపానౌ సమౌ కృత్వా నాసాభ్యన్తరచారిణౌ ||౫- ౨౭||

యతేన్ద్రియమనోబుద్ధిర్మునిర్మోక్షపరాయణః |
విగతేచ్ఛాభయక్రోధో యః సదా ముక్త ఏవ సః ||౫- ౨౮||

భోక్తారం యజ్ఞతపసాం సర్వలోకమహేశ్వరమ్ |
సుహృదం సర్వభూతానాం జ్ఞాత్వా మాం శాన్తిమృచ్ఛతి ||౫- ౨౯||

తత్సదితి శ్రీమద్భగవద్గీతాసూపనిషత్సు బ్రహ్మవిద్యాయాం యోగశాస్త్రే
శ్రీకృష్ణార్జునసంవాదే కర్మసంన్యాసయోగో నామ పఞ్చమోఽధ్యాయః || ౫ ||

అధ్యాయం ౬: ఆత్మసంయమయోగం

శ్రీపరమాత్మనే నమః
అథ షష్ఠోఽధ్యాయః

శ్రీభగవానువాచ
అనాశ్రితః కర్మఫలం కార్యం కర్మ కరోతి యః |
స సంన్యాసీ చ యోగీ చ న నిరగ్నిర్న చాక్రియః ||౬- ౧||

యం సంన్యాసమితి ప్రాహుర్యోగం తం విద్ధి పాణ్డవ |
న హ్యసంన్యస్తసంకల్పో యోగీ భవతి కశ్చన ||౬- ౨||

ఆరురుక్షోర్మునేర్యోగం కర్మ కారణముచ్యతే |
యోగారూఢస్య తస్యైవ శమః కారణముచ్యతే ||౬- ౩||

యదా హి నేన్ద్రియార్థేషు న కర్మస్వనుషజ్జతే |
సర్వసంకల్పసంన్యాసీ యోగారూఢస్తదోచ్యతే ||౬- ౪||

ఉద్ధరేదాత్మనాత్మానం నాత్మానమవసాదయేత్ |
ఆత్మైవ హ్యాత్మనో బన్ధురాత్మైవ రిపురాత్మనః ||౬- ౫||

బన్ధురాత్మాత్మనస్తస్య యేనాత్మైవాత్మనా జితః |
అనాత్మనస్తు శత్రుత్వే వర్తేతాత్మైవ శత్రువత్ ||౬- ౬||

జితాత్మనః ప్రశాన్తస్య పరమాత్మా సమాహితః |
శీతోష్ణసుఖదుఃఖేషు తథా మానాపమానయోః ||౬- ౭||

జ్ఞానవిజ్ఞానతృప్తాత్మా కూటస్థో విజితేన్ద్రియః |
యుక్త ఇత్యుచ్యతే యోగీ సమలోష్టాశ్మకాఞ్చనః ||౬- ౮||

సుహృన్మిత్రార్యుదాసీనమధ్యస్థద్వేష్యబన్ధుషు |
సాధుష్వపి చ పాపేషు సమబుద్ధిర్విశిష్యతే ||౬- ౯||

యోగీ యుఞ్జీత సతతమాత్మానం రహసి స్థితః |
ఏకాకీ యతచిత్తాత్మా నిరాశీరపరిగ్రహః ||౬- ౧౦||

శుచౌ దేశే ప్రతిష్ఠాప్య స్థిరమాసనమాత్మనః |
నాత్యుచ్ఛ్రితం నాతినీచం చైలాజినకుశోత్తరమ్ ||౬- ౧౧||

తత్రైకాగ్రం మనః కృత్వా యతచిత్తేన్ద్రియక్రియః |
ఉపవిశ్యాసనే యుఞ్జ్యాద్యోగమాత్మవిశుద్ధయే ||౬- ౧౨||

సమం కాయశిరోగ్రీవం ధారయన్నచలం స్థిరః |
సమ్ప్రేక్ష్య నాసికాగ్రం స్వం దిశశ్చానవలోకయన్ ||౬- ౧౩||

ప్రశాన్తాత్మా విగతభీర్బ్రహ్మచారివ్రతే స్థితః |
మనః సంయమ్య మచ్చిత్తో యుక్త ఆసీత మత్పరః ||౬- ౧౪||

యుఞ్జన్నేవం సదాత్మానం యోగీ నియతమానసః |
శాన్తిం నిర్వాణపరమాం మత్సంస్థామధిగచ్ఛతి ||౬- ౧౫||

నాత్యశ్నతస్తు యోగోఽస్తి న చైకాన్తమనశ్నతః |
న చాతి స్వప్నశీలస్య జాగ్రతో నైవ చార్జున ||౬- ౧౬||

యుక్తాహారవిహారస్య యుక్తచేష్టస్య కర్మసు |
యుక్తస్వప్నావబోధస్య యోగో భవతి దుఃఖహా ||౬- ౧౭||

యదా వినియతం చిత్తమాత్మన్యేవావతిష్ఠతే |
నిఃస్పృహః సర్వకామేభ్యో యుక్త ఇత్యుచ్యతే తదా ||౬- ౧౮||

యథా దీపో నివాతస్థో నేఙ్గతే సోపమా స్మృతా |
యోగినో యతచిత్తస్య యుఞ్జతో యోగమాత్మనః ||౬- ౧౯||

యత్రోపరమతే చిత్తం నిరుద్ధం యోగసేవయా |
యత్ర చైవాత్మనాత్మానం పశ్యన్నాత్మని తుష్యతి ||౬- ౨౦||

సుఖమాత్యన్తికం యత్తద్ బుద్ధిగ్రాహ్యమతీన్ద్రియమ్ |
వేత్తి యత్ర న చైవాయం స్థితశ్చలతి తత్త్వతః ||౬- ౨౧||

యం లబ్ధ్వా చాపరం లాభం మన్యతే నాధికం తతః ।
యస్మిన్స్థితో న దుఃఖేన గురుణాపి విచాల్యతే ॥౬- ౨౨॥

తం విద్యాద్దుఃఖసంయోగవియోగం యోగసంజ్ఞితమ్ ।
స నిశ్చయేన యోక్తవ్యో యోగోఽనిర్విణ్ణచేతసా ॥౬- ౨౩॥

సంకల్పప్రభవాన్కామాంస్త్యక్త్వా సర్వానశేషతః ।
మనసైవేన్ద్రియగ్రామం వినియమ్య సమన్తతః ॥౬- ౨౪॥

శనైః శనైరుపరమేద్బుద్ధ్యా ధృతిగృహీతయా ।
ఆత్మసంస్థం మనః కృత్వా న కించిదపి చిన్తయేత్ ॥౬- ౨౫॥

యతో యతో నిశ్చరతి మనశ్చఞ్చలమస్థిరమ్ ।
తతస్తతో నియమ్యైతదాత్మన్యేవ వశం నయేత్ ॥౬- ౨౬॥

ప్రశాన్తమనసం హ్యేనం యోగినం సుఖముత్తమమ్ ।
ఉపైతి శాన్తరజసం బ్రహ్మభూతమకల్మషమ్ ॥౬- ౨౭॥

యుఞ్జన్నేవం సదాత్మానం యోగీ విగతకల్మషః ।
సుఖేన బ్రహ్మసంస్పర్శమత్యన్తం సుఖమశ్నుతే ॥౬- ౨౮॥

సర్వభూతస్థమాత్మానం సర్వభూతాని చాత్మని ।
ఈక్షతే యోగయుక్తాత్మా సర్వత్ర సమదర్శనః ॥౬- ౨౯॥

యో మాం పశ్యతి సర్వత్ర సర్వం చ మయి పశ్యతి ।
తస్యాహం న ప్రణశ్యామి స చ మే న ప్రణశ్యతి ॥౬- ౩౦॥

సర్వభూతస్థితం యో మాం భజత్యేకత్వమాస్థితః ।
సర్వథా వర్తమానోఽపి స యోగీ మయి వర్తతే ॥౬- ౩౧॥

ఆత్మౌపమ్యేన సర్వత్ర సమం పశ్యతి యోఽర్జున ।
సుఖం వా యది వా దుఃఖం స యోగీ పరమో మతః ॥౬- ౩౨॥

అర్జున ఉవాచ
యోఽయం యోగస్త్వయా ప్రోక్తః సామ్యేన మధుసూదన ।
ఏతస్యాహం న పశ్యామి చఞ్చలత్వాత్స్థితిం స్థిరామ్ ॥౬- ౩౩॥

చఞ్చలం హి మనః కృష్ణ ప్రమాథి బలవద్దృఢమ్ |
తస్యాహం నిగ్రహం మన్యే వాయోరివ సుదుష్కరమ్ ||౬- ౩౪||

శ్రీభగవానువాచ
అసంశయం మహాబాహో మనో దుర్నిగ్రహం చలమ్ |
అభ్యాసేన తు కౌన్తేయ వైరాగ్యేణ చ గృహ్యతే ||౬- ౩౫||

అసంయతాత్మనా యోగో దుష్ప్రాప ఇతి మే మతిః |
వశ్యాత్మనా తు యతతా శక్యోఽవాప్తుముపాయతః ||౬- ౩౬||

అర్జున ఉవాచ
అయతిః శ్రద్ధయోపేతో యోగాచ్చలితమానసః |
అప్రాప్య యోగసంసిద్ధిం కాం గతిం కృష్ణ గచ్ఛతి ||౬- ౩౭||

కచ్చిన్నోభయవిభ్రష్టశ్ఛిన్నాభ్రమివ నశ్యతి |
అప్రతిష్ఠో మహాబాహో విమూఢో బ్రహ్మణః పథి ||౬- ౩౮||

ఏతన్మే సంశయం కృష్ణ ఛేత్తుమర్హస్యశేషతః |
త్వదన్యః సంశయస్యాస్య ఛేత్తా న హ్యుపపద్యతే ||౬- ౩౯||

శ్రీభగవానువాచ
పార్థ నైవేహ నాముత్ర వినాశస్తస్య విద్యతే |
న హి కల్యాణకృత్కశ్చిద్దుర్గతిం తాత గచ్ఛతి ||౬- ౪౦||

ప్రాప్య పుణ్యకృతాం లోకానుషిత్వా శాశ్వతీః సమాః |
శుచీనాం శ్రీమతాం గేహే యోగభ్రష్టోఽభిజాయతే ||౬- ౪౧||

అథవా యోగినామేవ కులే భవతి ధీమతామ్ |
ఏతద్ధి దుర్లభతరం లోకే జన్మ యదీదృశమ్ ||౬- ౪౨||

తత్ర తం బుద్ధిసంయోగం లభతే పౌర్వదేహికమ్ |
యతతే చ తతో భూయః సంసిద్ధౌ కురునన్దన ||౬- ౪౩||

పూర్వాభ్యాసేన తేనైవ హ్రియతే హ్యవశోఽపి సః |
జిజ్ఞాసురపి యోగస్య శబ్దబ్రహ్మాతివర్తతే ||౬- ౪౪||

ప్రయత్నాద్యతమానస్తు యోగీ సంశుద్ధకిల్బిషః |
అనేకజన్మసంసిద్ధస్తతో యాతి పరాం గతిమ్ ||౬- ౪౫||

తపస్విభ్యోఽధికో యోగీ జ్ఞానిభ్యోఽపి మతోఽధికః |
కర్మిభ్యశ్చాధికో యోగీ తస్మాద్యోగీ భవార్జున ||౬- ౪౬||

యోగినామపి సర్వేషాం మద్గతేనాన్తరాత్మనా |
శ్రద్ధావాన్ భజతే యో మాం స మే యుక్తతమో మతః ||౬- ౪౭||

తత్సదితి శ్రీమద్భగవద్గీతాసూపనిషత్సు బ్రహ్మవిద్యాయాం యోగశాస్త్రే
శ్రీకృష్ణార్జునసంవాదే ఆత్మసంయమయోగో నామ షష్ఠోఽధ్యాయః || ౬ ||

అధ్యాయం ౭: జ్ఞానవిజ్ఞానయోగం

శ్రీపరమాత్మనే నమః
అథ సప్తమోఽధ్యాయః

శ్రీభగవానువాచ
మయ్యాసక్తమనాః పార్థ యోగం యుఞ్జన్మదాశ్రయః ।
అసంశయం సమగ్రం మాం యథా జ్ఞాస్యసి తచ్ఛృణు ॥౭- ౧॥

జ్ఞానం తేఽహం సవిజ్ఞానమిదం వక్ష్యామ్యశేషతః ।
యజ్జ్ఞాత్వా నేహ భూయోఽన్యజ్జ్ఞాతవ్యమవశిష్యతే ॥౭- ౨॥

మనుష్యాణాం సహస్రేషు కశ్చిద్యతతి సిద్ధయే ।
యతతామపి సిద్ధానాం కశ్చిన్మాం వేత్తి తత్త్వతః ॥౭- ౩॥

భూమిరాపోఽనలో వాయుః ఖం మనో బుద్ధిరేవ చ ।
అహంకార ఇతీయం మే భిన్నా ప్రకృతిరష్టధా ॥౭- ౪॥

అపరేయమితస్త్వన్యాం ప్రకృతిం విద్ధి మే పరామ్ ।
జీవభూతాం మహాబాహో యయేదం ధార్యతే జగత్ ॥౭- ౫॥

ఏతద్యోనీని భూతాని సర్వాణీత్యుపధారయ ।
అహం కృత్స్నస్య జగతః ప్రభవః ప్రలయస్తథా ॥౭- ౬॥

మత్తః పరతరం నాన్యత్కించిదస్తి ధనంజయ ।
మయి సర్వమిదం ప్రోతం సూత్రే మణిగణా ఇవ ॥౭- ౭॥

రసోఽహమప్సు కౌన్తేయ ప్రభాస్మి శశిసూర్యయోః ।
ప్రణవః సర్వవేదేషు శబ్దః ఖే పౌరుషం నృషు ॥౭- ౮॥

పుణ్యో గన్ధః పృథివ్యాం చ తేజశ్చాస్మి విభావసౌ ।
జీవనం సర్వభూతేషు తపశ్చాస్మి తపస్విషు ॥౭- ౯॥

బీజం మాం సర్వభూతానాం విద్ధి పార్థ సనాతనమ్ |
బుద్ధిర్బుద్ధిమతామస్మి తేజస్తేజస్వినామహమ్ ||౭- ౧౦||

బలం బలవతాం చాహం కామరాగవివర్జితమ్ |
ధర్మావిరుద్ధో భూతేషు కామోఽస్మి భరతర్షభ ||౭- ౧౧||

యే చైవ సాత్త్వికా భావా రాజసాస్తామసాశ్చ యే |
మత్త ఏవేతి తాన్విద్ధి న త్వహం తేషు తే మయి ||౭- ౧౨||

త్రిభిర్గుణమయైర్భావైరేభిః సర్వమిదం జగత్ |
మోహితం నాభిజానాతి మామేభ్యః పరమవ్యయమ్ ||౭- ౧౩||

దైవీ హ్యేషా గుణమయీ మమ మాయా దురత్యయా |
మామేవ యే ప్రపద్యన్తే మాయామేతాం తరన్తి తే ||౭- ౧౪||

న మాం దుష్కృతినో మూఢాః ప్రపద్యన్తే నరాధమాః |
మాయయాపహృతజ్ఞానా ఆసురం భావమాశ్రితాః ||౭- ౧౫||

చతుర్విధా భజన్తే మాం జనాః సుకృతినోఽర్జున |
ఆర్తో జిజ్ఞాసురర్థార్థీ జ్ఞానీ చ భరతర్షభ ||౭- ౧౬||

తేషాం జ్ఞానీ నిత్యయుక్త ఏకభక్తిర్విశిష్యతే |
ప్రియో హి జ్ఞానినోఽత్యర్థమహం స చ మమ ప్రియః ||౭- ౧౭||

ఉదారాః సర్వ ఏవైతే జ్ఞానీ త్వాత్మైవ మే మతమ్ |
ఆస్థితః స హి యుక్తాత్మా మామేవానుత్తమాం గతిమ్ ||౭- ౧౮||

బహూనాం జన్మనామన్తే జ్ఞానవాన్మాం ప్రపద్యతే |
వాసుదేవః సర్వమితి స మహాత్మా సుదుర్లభః ||౭- ౧౯||

కామైస్తైస్తైర్హృతజ్ఞానాః ప్రపద్యన్తేఽన్యదేవతాః |
తం తం నియమమాస్థాయ ప్రకృత్యా నియతాః స్వయా ||౭- ౨౦||

యో యో యాం యాం తనుం భక్తః శ్రద్ధయార్చితుమిచ్ఛతి |
తస్య తస్యాచలాం శ్రద్ధాం తామేవ విదధామ్యహమ్ ||౭- ౨౧||

స తయా శ్రద్ధయా యుక్తస్తస్యారాధనమీహతే |
లభతే చ తతః కామాన్మయైవ విహితాన్హి తాన్ ||౭- ౨౨||

అన్తవత్తు ఫలం తేషాం తద్భవత్యల్పమేధసామ్ |
దేవాన్దేవయజో యాన్తి మద్భక్తా యాన్తి మామపి ||౭- ౨౩||

అవ్యక్తం వ్యక్తిమాపన్నం మన్యన్తే మామబుద్ధయః |
పరం భావమజానన్తో మమావ్యయమనుత్తమమ్ ||౭- ౨౪||

నాహం ప్రకాశః సర్వస్య యోగమాయాసమావృతః |
మూఢోఽయం నాభిజానాతి లోకో మామజమవ్యయమ్ ||౭- ౨౫||

వేదాహం సమతీతాని వర్తమానాని చార్జున |
భవిష్యాణి చ భూతాని మాం తు వేద న కశ్చన ||౭- ౨౬||

ఇచ్ఛాద్వేషసముత్థేన ద్వన్ద్వమోహేన భారత |
సర్వభూతాని సంమోహం సర్గే యాన్తి పరన్తప ||౭- ౨౭||

యేషాం త్వన్తగతం పాపం జనానాం పుణ్యకర్మణామ్ |
తే ద్వన్ద్వమోహనిర్ముక్తా భజన్తే మాం దృఢవ్రతాః ||౭- ౨౮||

జరామరణమోక్షాయ మామాశ్రిత్య యతన్తి యే |
తే బ్రహ్మ తద్విదుః కృత్స్నమధ్యాత్మం కర్మ చాఖిలమ్ ||౭- ౨౯||

సాధిభూతాధిదైవం మాం సాధియజ్ఞం చ యే విదుః |
ప్రయాణకాలేఽపి చ మాం తే విదుర్యుక్తచేతసః ||౭- ౩౦||

తత్సదితి శ్రీమద్భగవద్గీతాసూపనిషత్సు బ్రహ్మవిద్యాయాం యోగశాస్త్రే
శ్రీకృష్ణార్జునసంవాదే జ్ఞానవిజ్ఞానయోగో నామ సప్తమోఽధ్యాయః || ౭ ||

అధ్యాయం ౮: అక్షరబ్రహ్మయోగం

శ్రీపరమాత్మనే నమః
అథాష్టమోఽధ్యాయః

అర్జున ఉవాచ
కిం తద్బ్రహ్మ కిమధ్యాత్మం కిం కర్మ పురుషోత్తమ ।
అధిభూతం చ కిం ప్రోక్తమధిదైవం కిముచ్యతే ॥౮- ౧॥

అధియజ్ఞః కథం కోఽత్ర దేహేఽస్మిన్మధుసూదన ।
ప్రయాణకాలే చ కథం జ్ఞేయోఽసి నియతాత్మభిః ॥౮- ౨॥

శ్రీభగవానువాచ
అక్షరం బ్రహ్మ పరమం స్వభావోఽధ్యాత్మముచ్యతే ।
భూతభావోద్భవకరో విసర్గః కర్మసంజ్ఞితః ॥౮- ౩॥

అధిభూతం క్షరో భావః పురుషశ్చాధిదైవతమ్ ।
అధియజ్ఞోఽహమేవాత్ర దేహే దేహభృతాం వర ॥౮- ౪॥

అన్తకాలే చ మామేవ స్మరన్ముక్త్వా కలేవరమ్ ।
యః ప్రయాతి స మద్భావం యాతి నాస్త్యత్ర సంశయః ॥౮- ౫॥

యం యం వాపి స్మరన్భావం త్యజత్యన్తే కలేవరమ్ ।
తం తమేవైతి కౌన్తేయ సదా తద్భావభావితః ॥౮- ౬॥

తస్మాత్సర్వేషు కాలేషు మామనుస్మర యుధ్య చ ।
మయ్యర్పితమనోబుద్ధిర్మామేవైష్యస్యసంశయమ్ ॥౮- ౭॥

అభ్యాసయోగయుక్తేన చేతసా నాన్యగామినా ।
పరమం పురుషం దివ్యం యాతి పార్థానుచిన్తయన్ ॥౮- ౮॥

కవిం పురాణమనుశాసితార-
మణోరణీయాంసమనుస్మరేద్యః ।

సర్వస్య ధాతారమచిన్త్యరూప
మాదిత్యవర్ణం తమసః పరస్తాత్ ||౮- ౯||

ప్రయాణకాలే మనసాచలేన
భక్త్యా యుక్తో యోగబలేన చైవ |
భ్రువోర్మధ్యే ప్రాణమావేశ్య సమ్యక్
స తం పరం పురుషముపైతి దివ్యమ్ ||౮- ౧౦||

యదక్షరం వేదవిదో వదన్తి
విశన్తి యద్యతయో వీతరాగాః |
యదిచ్ఛన్తో బ్రహ్మచర్యం చరన్తి
తత్తే పదం సంగ్రహేణ ప్రవక్ష్యే ||౮- ౧౧||

సర్వద్వారాణి సంయమ్య మనో హృది నిరుధ్య చ |
మూర్ధ్న్యాధాయాత్మనః ప్రాణమాస్థితో యోగధారణామ్ ||౮- ౧౨||

ఓమిత్యేకాక్షరం బ్రహ్మ వ్యాహరన్మామనుస్మరన్ |
యః ప్రయాతి త్యజన్దేహం స యాతి పరమాం గతిమ్ ||౮- ౧౩||

అనన్యచేతాః సతతం యో మాం స్మరతి నిత్యశః |
తస్యాహం సులభః పార్థ నిత్యయుక్తస్య యోగినః ||౮- ౧౪||

మాముపేత్య పునర్జన్మ దుఃఖాలయమశాశ్వతమ్ |
నాప్నువన్తి మహాత్మానః సంసిద్ధిం పరమాం గతాః ||౮- ౧౫||

ఆబ్రహ్మభువనాల్లోకాః పునరావర్తినోఽర్జున |
మాముపేత్య తు కౌన్తేయ పునర్జన్మ న విద్యతే ||౮- ౧౬||

సహస్రయుగపర్యన్తమహర్యద్బ్రహ్మణో విదుః |
రాత్రిం యుగసహస్రాన్తాం తేఽహోరాత్రవిదో జనాః ||౮- ౧౭||

అవ్యక్తాద్వ్యక్తయః సర్వాః ప్రభవన్త్యహరాగమే |
రాత్ర్యాగమే ప్రలీయన్తే తత్రైవావ్యక్తసంజ్ఞకే ||౮- ౧౮||

భూతగ్రామః స ఏవాయం భూత్వా భూత్వా ప్రలీయతే |
రాత్ర్యాగమేఽవశః పార్థ ప్రభవత్యహరాగమే ||౮- ౧౯||

పరస్తస్మాత్తు భావోఽన్యోఽవ్యక్తోఽవ్యక్తాత్సనాతనః ।
యః స సర్వేషు భూతేషు నశ్యత్సు న వినశ్యతి ॥౮- ౨౦॥

అవ్యక్తోఽక్షర ఇత్యుక్తస్తమాహుః పరమాం గతిమ్ ।
యం ప్రాప్య న నివర్తన్తే తద్ధామ పరమం మమ ॥౮- ౨౧॥

పురుషః స పరః పార్థ భక్త్యా లభ్యస్త్వనన్యయా ।
యస్యాన్తఃస్థాని భూతాని యేన సర్వమిదం తతమ్ ॥౮- ౨౨॥

యత్ర కాలే త్వనావృత్తిమావృత్తిం చైవ యోగినః ।
ప్రయాతా యాన్తి తం కాలం వక్ష్యామి భరతర్షభ ॥౮- ౨౩॥

అగ్నిర్జ్యోతిరహః శుక్లః షణ్మాసా ఉత్తరాయణమ్ ।
తత్ర ప్రయాతా గచ్ఛన్తి బ్రహ్మ బ్రహ్మవిదో జనాః ॥౮- ౨౪॥

ధూమో రాత్రిస్తథా కృష్ణః షణ్మాసా దక్షిణాయనమ్ ।
తత్ర చాన్ద్రమసం జ్యోతిర్యోగీ ప్రాప్య నివర్తతే ॥౮- ౨౫॥

శుక్లకృష్ణే గతీ హ్యేతే జగతః శాశ్వతే మతే ।
ఏకయా యాత్యనావృత్తిమన్యయావర్తతే పునః ॥౮- ౨౬॥

నైతే సృతీ పార్థ జానన్యోగీ ముహ్యతి కశ్చన ।
తస్మాత్సర్వేషు కాలేషు యోగయుక్తో భవార్జున ॥౮- ౨౭॥

వేదేషు యజ్ఞేషు తపఃసు చైవ
దానేషు యత్ పుణ్యఫలం ప్రదిష్టమ్ ।
అత్యేతి తత్సర్వమిదం విదిత్వా
యోగీ పరం స్థానముపైతి చాద్యమ్ ॥౮- ౨౮॥

తత్సదితి శ్రీమద్భగవద్గీతాసూపనిషత్సు బ్రహ్మవిద్యాయాం యోగశాస్త్రే
శ్రీకృష్ణార్జునసంవాదే అక్షరబ్రహ్మయోగో నామాష్టమోఽధ్యాయః ॥౮॥

అధ్యాయం ౯: రాజవిద్యారాజగుహ్యయోగం

శ్రీపరమాత్మనే నమః
అథ నవమోఽధ్యాయః

శ్రీభగవానువాచ
ఇదం తు తే గుహ్యతమం ప్రవక్ష్యామ్యనసూయవే |
జ్ఞానం విజ్ఞానసహితం యజ్జ్ఞాత్వా మోక్ష్యసేఽశుభాత్ ||౯- ౧||

రాజవిద్యా రాజగుహ్యం పవిత్రమిదముత్తమమ్ |
ప్రత్యక్షావగమం ధర్మ్యం సుసుఖం కర్తుమవ్యయమ్ ||౯- ౨||

అశ్రద్దధానాః పురుషా ధర్మస్యాస్య పరన్తప |
అప్రాప్య మాం నివర్తన్తే మృత్యుసంసారవర్త్మని ||౯- ౩||

మయా తతమిదం సర్వం జగదవ్యక్తమూర్తినా |
మత్స్థాని సర్వభూతాని న చాహం తేష్వవస్థితః ||౯- ౪||

న చ మత్స్థాని భూతాని పశ్య మే యోగమైశ్వరమ్ |
భూతభృన్న చ భూతస్థో మమాత్మా భూతభావనః ||౯- ౫||

యథాకాశస్థితో నిత్యం వాయుః సర్వత్రగో మహాన్ |
తథా సర్వాణి భూతాని మత్స్థానీత్యుపధారయ ||౯- ౬||

సర్వభూతాని కౌన్తేయ ప్రకృతిం యాన్తి మామికామ్ |
కల్పక్షయే పునస్తాని కల్పాదౌ విసృజామ్యహమ్ ||౯- ౭||

ప్రకృతిం స్వామవష్టభ్య విసృజామి పునః పునః |
భూతగ్రామమిమం కృత్స్నమవశం ప్రకృతేర్వశాత్ ||౯- ౮||

న చ మాం తాని కర్మాణి నిబధ్నన్తి ధనంజయ |
ఉదాసీనవదాసీనమసక్తం తేషు కర్మసు ||౯- ౯||

మయాధ్యక్షేణ ప్రకృతిః సూయతే సచరాచరమ్ ।
హేతునానేన కౌన్తేయ జగద్విపరివర్తతే ॥౯- ౧౦॥

అవజానన్తి మాం మూఢా మానుషీం తనుమాశ్రితమ్ ।
పరం భావమజానన్తో మమ భూతమహేశ్వరమ్ ॥౯- ౧౧॥

మోఘాశా మోఘకర్మాణో మోఘజ్ఞానా విచేతసః ।
రాక్షసీమాసురీం చైవ ప్రకృతిం మోహినీం శ్రితాః ॥౯- ౧౨॥

మహాత్మానస్తు మాం పార్థ దైవీం ప్రకృతిమాశ్రితాః ।
భజన్త్యనన్యమనసో జ్ఞాత్వా భూతాదిమవ్యయమ్ ॥౯- ౧౩॥

సతతం కీర్తయన్తో మాం యతన్తశ్చ దృఢవ్రతాః ।
నమస్యన్తశ్చ మాం భక్త్యా నిత్యయుక్తా ఉపాసతే ॥౯- ౧౪॥

జ్ఞానయజ్ఞేన చాప్యన్యే యజన్తో మాముపాసతే ।
ఏకత్వేన పృథక్త్వేన బహుధా విశ్వతోముఖమ్ ॥౯- ౧౫॥

అహం క్రతురహం యజ్ఞః స్వధాహమహమౌషధమ్ ।
మన్త్రోఽహమహమేవాజ్యమహమగ్నిరహం హుతమ్ ॥౯- ౧౬॥

పితాహమస్య జగతో మాతా ధాతా పితామహః ।
వేద్యం పవిత్రమోంకార ఋక్సామ యజురేవ చ ॥౯- ౧౭॥

గతిర్భర్తా ప్రభుః సాక్షీ నివాసః శరణం సుహృత్ ।
ప్రభవః ప్రలయః స్థానం నిధానం బీజమవ్యయమ్ ॥౯- ౧౮॥

తపామ్యహమహం వర్షం నిగృహ్ణామ్యుత్సృజామి చ ।
అమృతం చైవ మృత్యుశ్చ సదసచ్చాహమర్జున ॥౯- ౧౯॥

త్రైవిద్యా మాం సోమపాః పూతపాపా
యజ్ఞైరిష్ట్వా స్వర్గతిం ప్రార్థయన్తే ।
తే పుణ్యమాసాద్య సురేన్ద్రలోక-
మశ్నన్తి దివ్యాన్దివి దేవభోగాన్ ॥౯- ౨౦॥

తే తం భుక్త్వా స్వర్గలోకం విశాలం
క్షీణే పుణ్యే మర్త్యలోకం విశన్తి ।
ఏవం త్రయీధర్మమనుప్రపన్నా
గతాగతం కామకామా లభన్తే ॥౯- ౨౧॥

అనన్యాశ్చిన్తయన్తో మాం యే జనాః పర్యుపాసతే ।
తేషాం నిత్యాభియుక్తానాం యోగక్షేమం వహామ్యహమ్ ॥౯- ౨౨॥

యేఽప్యన్యదేవతాభక్తా యజన్తే శ్రద్ధయాన్వితాః ।
తేఽపి మామేవ కౌన్తేయ యజన్త్యవిధిపూర్వకమ్ ॥౯- ౨౩॥

అహం హి సర్వయజ్ఞానాం భోక్తా చ ప్రభురేవ చ ।
న తు మామభిజానన్తి తత్త్వేనాతశ్చ్యవన్తి తే ॥౯- ౨౪॥

యాన్తి దేవవ్రతా దేవాన్పితౄన్యాన్తి పితృవ్రతాః ।
భూతాని యాన్తి భూతేజ్యా యాన్తి మద్యాజినోఽపి మామ్ ॥౯- ౨౫॥

పత్రం పుష్పం ఫలం తోయం యో మే భక్త్యా ప్రయచ్ఛతి ।
తదహం భక్త్యుపహృతమశ్నామి ప్రయతాత్మనః ॥౯- ౨౬॥

యత్కరోషి యదశ్నాసి యజ్జుహోషి దదాసి యత్ ।
యత్తపస్యసి కౌన్తేయ తత్కురుష్వ మదర్పణమ్ ॥౯- ౨౭॥

శుభాశుభఫలైరేవం మోక్ష్యసే కర్మబన్ధనైః ।
సంన్యాసయోగయుక్తాత్మా విముక్తో మాముపైష్యసి ॥౯- ౨౮॥

సమోఽహం సర్వభూతేషు న మే ద్వేష్యోఽస్తి న ప్రియః ।
యే భజన్తి తు మాం భక్త్యా మయి తే తేషు చాప్యహమ్ ॥౯- ౨౯॥

అపి చేత్సుదురాచారో భజతే మామనన్యభాక్ ।
సాధురేవ స మన్తవ్యః సమ్యగ్వ్యవసితో హి సః ॥౯- ౩౦॥

క్షిప్రం భవతి ధర్మాత్మా శశ్వచ్ఛాన్తిం నిగచ్ఛతి ।
కౌన్తేయ ప్రతి జానీహి న మే భక్తః ప్రణశ్యతి ॥౯- ౩౧॥

మాం హి పార్థ వ్యపాశ్రిత్య యేఽపి స్యుః పాపయోనయః |
స్త్రియో వైశ్యాస్తథా శూద్రాస్తేఽపి యాన్తి పరాం గతిమ్ ||౯- ౩౨||

కిం పునర్బ్రాహ్మణాః పుణ్యా భక్తా రాజర్షయస్తథా |
అనిత్యమసుఖం లోకమిమం ప్రాప్య భజస్వ మామ్ ||౯- ౩౩||

మన్మనా భవ మద్భక్తో మద్యాజీ మాం నమస్కురు |
మామేవైష్యసి యుక్త్వైవమాత్మానం మత్పరాయణః ||౯- ౩౪||

తత్సదితి శ్రీమద్భగవద్గీతాసూపనిషత్సు బ్రహ్మవిద్యాయాం యోగశాస్త్రే
శ్రీకృష్ణార్జునసంవాదే రాజవిద్యారాజగుహ్యయోగో నామ నవమోఽధ్యాయః ||౯||

అధ్యాయం ౧౦: విభూతియోగం

శ్రీపరమాత్మనే నమః
అథ దశమోఽధ్యాయః

శ్రీభగవానువాచ
భూయ ఏవ మహాబాహో శృణు మే పరమం వచః ।
యత్తేఽహం ప్రీయమాణాయ వక్ష్యామి హితకామ్యయా ॥౧౦- ౧॥

న మే విదుః సురగణాః ప్రభవం న మహర్షయః ।
అహమాదిర్హి దేవానాం మహర్షీణాం చ సర్వశః ॥౧౦- ౨॥

యో మామజమనాదిం చ వేత్తి లోకమహేశ్వరమ్ ।
అసంమూఢః స మర్త్యేషు సర్వపాపైః ప్రముచ్యతే ॥౧౦- ౩॥

బుద్ధిర్జ్ఞానమసంమోహః క్షమా సత్యం దమః శమః ।
సుఖం దుఃఖం భవోఽభావో భయం చాభయమేవ చ ॥౧౦- ౪॥

అహింసా సమతా తుష్టిస్తపో దానం యశోఽయశః ।
భవన్తి భావా భూతానాం మత్త ఏవ పృథగ్విధాః ॥౧౦- ౫॥

మహర్షయః సప్త పూర్వే చత్వారో మనవస్తథా ।
మద్భావా మానసా జాతా యేషాం లోక ఇమాః ప్రజాః ॥౧౦- ౬॥

ఏతాం విభూతిం యోగం చ మమ యో వేత్తి తత్త్వతః ।
సోఽవికమ్పేన యోగేన యుజ్యతే నాత్ర సంశయః ॥౧౦- ౭॥

అహం సర్వస్య ప్రభవో మత్తః సర్వం ప్రవర్తతే ।
ఇతి మత్వా భజన్తే మాం బుధా భావసమన్వితాః ॥౧౦- ౮॥

మచ్చిత్తా మద్గతప్రాణా బోధయన్తః పరస్పరమ్ ।
కథయన్తశ్చ మాం నిత్యం తుష్యన్తి చ రమన్తి చ ॥౧౦- ౯॥

తేషాం సతతయుక్తానాం భజతాం ప్రీతిపూర్వకమ్ |
దదామి బుద్ధియోగం తం యేన మాముపయాన్తి తే ||౧౦- ౧౦||

తేషామేవానుకమ్పార్థమహమజ్ఞానజం తమః |
నాశయామ్యాత్మభావస్థో జ్ఞానదీపేన భాస్వతా ||౧౦- ౧౧||

అర్జున ఉవాచ
పరం బ్రహ్మ పరం ధామ పవిత్రం పరమం భవాన్ |
పురుషం శాశ్వతం దివ్యమాదిదేవమజం విభుమ్ ||౧౦- ౧౨||

ఆహుస్త్వామృషయః సర్వే దేవర్షిర్నారదస్తథా |
అసితో దేవలో వ్యాసః స్వయం చైవ బ్రవీషి మే ||౧౦- ౧౩||

సర్వమేతదృతం మన్యే యన్మాం వదసి కేశవ |
న హి తే భగవన్వ్యక్తిం విదుర్దేవా న దానవాః ||౧౦- ౧౪||

స్వయమేవాత్మనాత్మానం వేత్థ త్వం పురుషోత్తమ |
భూతభావన భూతేశ దేవదేవ జగత్పతే ||౧౦- ౧౫||

వక్తుమర్హస్యశేషేణ దివ్యా హ్యాత్మవిభూతయః |
యాభిర్విభూతిభిర్లోకానిమాంస్త్వం వ్యాప్య తిష్ఠసి ||౧౦- ౧౬||

కథం విద్యామహం యోగింస్త్వాం సదా పరిచిన్తయన్ |
కేషు కేషు చ భావేషు చిన్త్యోఽసి భగవన్మయా ||౧౦- ౧౭||

విస్తరేణాత్మనో యోగం విభూతిం చ జనార్దన |
భూయః కథయ తృప్తిర్హి శృణ్వతో నాస్తి మేఽమృతమ్ ||౧౦- ౧౮||

శ్రీభగవానువాచ
హన్త తే కథయిష్యామి దివ్యా హ్యాత్మవిభూతయః |
ప్రాధాన్యతః కురుశ్రేష్ఠ నాస్త్యన్తో విస్తరస్య మే ||౧౦- ౧౯||

అహమాత్మా గుడాకేశ సర్వభూతాశయస్థితః |
అహమాదిశ్చ మధ్యం చ భూతానామన్త ఏవ చ ||౧౦- ౨౦||

ఆదిత్యానామహం విష్ణుర్జ్యోతిషాం రవిరంశుమాన్ |
మరీచిర్మరుతామస్మి నక్షత్రాణామహం శశీ ||౧౦- ౨౧||

వేదానాం సామవేదోఽస్మి దేవానామస్మి వాసవః |
ఇన్ద్రియాణాం మనశ్చాస్మి భూతానామస్మి చేతనా ||౧౦- ౨౨||

రుద్రాణాం శంకరశ్చాస్మి విత్తేశో యక్షరక్షసామ్ |
వసూనాం పావకశ్చాస్మి మేరుః శిఖరిణామహమ్ ||౧౦- ౨౩||

పురోధసాం చ ముఖ్యం మాం విద్ధి పార్థ బృహస్పతిమ్ |
సేనానీనామహం స్కన్దః సరసామస్మి సాగరః ||౧౦- ౨౪||

మహర్షీణాం భృగురహం గిరామస్మ్యేకమక్షరమ్ |
యజ్ఞానాం జపయజ్ఞోఽస్మి స్థావరాణాం హిమాలయః ||౧౦- ౨౫||

అశ్వత్థః సర్వవృక్షాణాం దేవర్షీణాం చ నారదః |
గన్ధర్వాణాం చిత్రరథః సిద్ధానాం కపిలో మునిః ||౧౦- ౨౬||

ఉచ్చైఃశ్రవసమశ్వానాం విద్ధి మామమృతోద్భవమ్ |
ఐరావతం గజేన్ద్రాణాం నరాణాం చ నరాధిపమ్ ||౧౦- ౨౭||

ఆయుధానామహం వజ్రం ధేనూనామస్మి కామధుక్ |
ప్రజనశ్చాస్మి కన్దర్పః సర్పాణామస్మి వాసుకిః ||౧౦- ౨౮||

అనన్తశ్చాస్మి నాగానాం వరుణో యాదసామహమ్ |
పితౄణామర్యమా చాస్మి యమః సంయమతామహమ్ ||౧౦- ౨౯||

ప్రహ్లాదశ్చాస్మి దైత్యానాం కాలః కలయతామహమ్ |
మృగాణాం చ మృగేన్ద్రోఽహం వైనతేయశ్చ పక్షిణామ్ ||౧౦- ౩౦||

పవనః పవతామస్మి రామః శస్త్రభృతామహమ్ |
ఝషాణాం మకరశ్చాస్మి స్రోతసామస్మి జాహ్నవీ ||౧౦- ౩౧||

సర్గాణామాదిరన్తశ్చ మధ్యం చైవాహమర్జున |
అధ్యాత్మవిద్యా విద్యానాం వాదః ప్రవదతామహమ్ ||౧౦- ౩౨||

అక్షరాణామకారోఽస్మి ద్వన్ద్వః సామాసికస్య చ ।
అహమేవాక్షయః కాలో ధాతాహం విశ్వతోముఖః ॥౧౦- ౩౩॥

మృత్యుః సర్వహరశ్చాహముద్భవశ్చ భవిష్యతామ్ ।
కీర్తిః శ్రీర్వాక్చ నారీణాం స్మృతిర్మేధా ధృతిః క్షమా ॥౧౦- ౩౪॥

బృహత్సామ తథా సామ్నాం గాయత్రీ ఛన్దసామహమ్ ।
మాసానాం మార్గశీర్షోఽహమృతూనాం కుసుమాకరః ॥౧౦- ౩౫॥

ద్యూతం ఛలయతామస్మి తేజస్తేజస్వినామహమ్ ।
జయోఽస్మి వ్యవసాయోఽస్మి సత్త్వం సత్త్వవతామహమ్ ॥౧౦- ౩౬॥

వృష్ణీనాం వాసుదేవోఽస్మి పాణ్డవానాం ధనంజయః ।
మునీనామప్యహం వ్యాసః కవీనాముశనా కవిః ॥౧౦- ౩౭॥

దణ్డో దమయతామస్మి నీతిరస్మి జిగీషతామ్ ।
మౌనం చైవాస్మి గుహ్యానాం జ్ఞానం జ్ఞానవతామహమ్ ॥౧౦- ౩౮॥

యచ్చాపి సర్వభూతానాం బీజం తదహమర్జున ।
న తదస్తి వినా యత్స్యాన్మయా భూతం చరాచరమ్ ॥౧౦- ౩౯॥

నాన్తోఽస్తి మమ దివ్యానాం విభూతీనాం పరన్తప ।
ఏష తూద్దేశతః ప్రోక్తో విభూతేర్విస్తరో మయా ॥౧౦- ౪౦॥

యద్యద్విభూతిమత్సత్త్వం శ్రీమదూర్జితమేవ వా ।
తత్తదేవావగచ్ఛ త్వం మమ తేజోంఽశసంభవమ్ ॥౧౦- ౪౧॥

అథవా బహునైతేన కిం జ్ఞాతేన తవార్జున ।
విష్టభ్యాహమిదం కృత్స్నమేకాంశేన స్థితో జగత్ ॥౧౦- ౪౨॥

తత్సదితి శ్రీమద్భగవద్గీతాసూపనిషత్సు బ్రహ్మవిద్యాయాం యోగశాస్త్రే
శ్రీకృష్ణార్జునసంవాదే విభూతియోగో నామ దశమోఽధ్యాయః ॥ ౧౦ ॥

అధ్యాయం ౧౧: విశ్వరూపదర్శనయోగం

శ్రీపరమాత్మనే నమః
అథైకాదశోఽధ్యాయః

అర్జున ఉవాచ
మదనుగ్రహాయ పరమం గుహ్యమధ్యాత్మసంజ్ఞితమ్ |
యత్త్వయోక్తం వచస్తేన మోహోఽయం విగతో మమ ||౧౧- ౧||

భవాప్యయౌ హి భూతానాం శ్రుతౌ విస్తరశో మయా |
త్వత్తః కమలపత్రాక్ష మాహాత్మ్యమపి చావ్యయమ్ ||౧౧- ౨||

ఏవమేతద్యథాత్థ త్వమాత్మానం పరమేశ్వర |
ద్రష్టుమిచ్ఛామి తే రూపమైశ్వరం పురుషోత్తమ ||౧౧- ౩||

మన్యసే యది తచ్ఛక్యం మయా ద్రష్టుమితి ప్రభో |
యోగేశ్వర తతో మే త్వం దర్శయాత్మానమవ్యయమ్ ||౧౧- ౪||

శ్రీభగవానువాచ
పశ్య మే పార్థ రూపాణి శతశోఽథ సహస్రశః |
నానావిధాని దివ్యాని నానావర్ణాకృతీని చ ||౧౧- ౫||

పశ్యాదిత్యాన్వసూన్రుద్రానశ్వినౌ మరుతస్తథా |
బహూన్యదృష్టపూర్వాణి పశ్యాశ్చర్యాణి భారత ||౧౧- ౬||

ఇహైకస్థం జగత్కృత్స్నం పశ్యాద్య సచరాచరమ్ |
మమ దేహే గుడాకేశ యచ్చాన్యద్ ద్రష్టుమిచ్ఛసి ||౧౧- ౭||

న తు మాం శక్యసే ద్రష్టుమనేనైవ స్వచక్షుషా |
దివ్యం దదామి తే చక్షుః పశ్య మే యోగమైశ్వరమ్ ||౧౧- ౮||

సంజయ ఉవాచ
ఏవముక్త్వా తతో రాజన్మహాయోగేశ్వరో హరిః |
దర్శయామాస పార్థాయ పరమం రూపమైశ్వరమ్ ||౧౧- ౯||

అనేకవక్త్రనయనమనేకాద్భుతదర్శనమ్ ।
అనేకదివ్యాభరణం దివ్యానేకోద్యతాయుధమ్ ॥౧౧- ౧౦॥

దివ్యమాల్యామ్బరధరం దివ్యగన్ధానులేపనమ్ ।
సర్వాశ్చర్యమయం దేవమనన్తం విశ్వతోముఖమ్ ॥౧౧- ౧౧॥

దివి సూర్యసహస్రస్య భవేద్యుగపదుత్థితా ।
యది భాః సదృశీ సా స్యాద్భాసస్తస్య మహాత్మనః ॥౧౧- ౧౨॥

తత్రైకస్థం జగత్కృత్స్నం ప్రవిభక్తమనేకధా ।
అపశ్యద్దేవదేవస్య శరీరే పాణ్డవస్తదా ॥౧౧- ౧౩॥

తతః స విస్మయావిష్టో హృష్టరోమా ధనంజయః ।
ప్రణమ్య శిరసా దేవం కృతాఞ్జలిరభాషత ॥౧౧- ౧౪॥

అర్జున ఉవాచ
పశ్యామి దేవాంస్తవ దేవ దేహే
సర్వాంస్తథా భూతవిశేషసంఘాన్ ।
బ్రహ్మాణమీశం కమలాసనస్థ-
మృషీంశ్చ సర్వానురగాంశ్చ దివ్యాన్ ॥౧౧- ౧౫॥

అనేకబాహూదరవక్త్రనేత్రం
పశ్యామి త్వాం సర్వతోఽనన్తరూపమ్ ।
నాన్తం న మధ్యం న పునస్తవాదిం
పశ్యామి విశ్వేశ్వర విశ్వరూప ॥౧౧- ౧౬॥

కిరీటినం గదినం చక్రిణం చ
తేజోరాశిం సర్వతో దీప్తిమన్తమ్ ।
పశ్యామి త్వాం దుర్నిరీక్ష్యం సమన్తా-
ద్దీప్తానలార్కద్యుతిమప్రమేయమ్ ॥౧౧- ౧౭॥

త్వమక్షరం పరమం వేదితవ్యం
త్వమస్య విశ్వస్య పరం నిధానమ్ ।
త్వమవ్యయః శాశ్వతధర్మగోప్తా
సనాతనస్త్వం పురుషో మతో మే ॥౧౧- ౧౮॥

అనాదిమధ్యాన్తమనన్తవీర్య-
మనన్తబాహుం శశిసూర్యనేత్రమ్ |
పశ్యామి త్వాం దీప్తహుతాశవక్త్రం
స్వతేజసా విశ్వమిదం తపన్తమ్ ||౧౧- ౧౯||

ద్యావాపృథివ్యోరిదమన్తరం హి
వ్యాప్తం త్వయైకేన దిశశ్చ సర్వాః |
దృష్ట్వాద్భుతం రూపముగ్రం తవేదం
లోకత్రయం ప్రవ్యథితం మహాత్మన్ ||౧౧- ౨౦||

అమీ హి త్వాం సురసంఘా విశన్తి
కేచిద్భీతాః ప్రాఞ్జలయో గృణన్తి |
స్వస్తీత్యుక్త్వా మహర్షిసిద్ధసంఘాః
స్తువన్తి త్వాం స్తుతిభిః పుష్కలాభిః ||౧౧- ౨౧||

రుద్రాదిత్యా వసవో యే చ సాధ్యా
విశ్వేఽశ్వినౌ మరుతశ్చోష్మపాశ్చ |
గన్ధర్వయక్షాసురసిద్ధసంఘా
వీక్షన్తే త్వాం విస్మితాశ్చైవ సర్వే ||౧౧- ౨౨||

రూపం మహత్తే బహువక్త్రనేత్రం
మహాబాహో బహుబాహూరుపాదమ్ |
బహూదరం బహుదంష్ట్రాకరాలం
దృష్ట్వా లోకాః ప్రవ్యథితాస్తథాహమ్ ||౧౧- ౨౩||

నభఃస్పృశం దీప్తమనేకవర్ణం
వ్యాత్తాననం దీప్తవిశాలనేత్రమ్ |
దృష్ట్వా హి త్వాం ప్రవ్యథితాన్తరాత్మా
ధృతిం న విన్దామి శమం చ విష్ణో ||౧౧- ౨౪||

దంష్ట్రాకరాలాని చ తే ముఖాని
దృష్ట్వైవ కాలానలసన్నిభాని |
దిశో న జానే న లభే చ శర్మ
ప్రసీద దేవేశ జగన్నివాస ||౧౧- ౨౫||

అమీ చ త్వాం ధృతరాష్ట్రస్య పుత్రాః
సర్వే సహైవావనిపాలసంఘైః |
భీష్మో ద్రోణః సూతపుత్రస్తథాసౌ
సహాస్మదీయైరపి యోధముఖ్యైః ||౧౧- ౨౬||

వక్త్రాణి తే త్వరమాణా విశన్తి
దంష్ట్రాకరాలాని భయానకాని |
కేచిద్విలగ్నా దశనాన్తరేషు
సందృశ్యన్తే చూర్ణితైరుత్తమాఙ్గైః ||౧౧- ౨౭||

యథా నదీనాం బహవోఽమ్బువేగాః
సముద్రమేవాభిముఖా ద్రవన్తి |
తథా తవామీ నరలోకవీరా
విశన్తి వక్త్రాణ్యభివిజ్వలన్తి ||౧౧- ౨౮||

యథా ప్రదీప్తం జ్వలనం పతఙ్గా
విశన్తి నాశాయ సమృద్ధవేగాః |
తథైవ నాశాయ విశన్తి లోకా-
స్తవాపి వక్త్రాణి సమృద్ధవేగాః ||౧౧- ౨౯||

లేలిహ్యసే గ్రసమానః సమన్తా-
ల్లోకాన్సమగ్రాన్వదనైర్జ్వలద్భిః |
తేజోభిరాపూర్య జగత్సమగ్రం
భాసస్తవోగ్రాః ప్రతపన్తి విష్ణో ||౧౧- ౩౦||

ఆఖ్యాహి మే కో భవానుగ్రరూపో
నమోఽస్తు తే దేవవర ప్రసీద |
విజ్ఞాతుమిచ్ఛామి భవన్తమాద్యం
న హి ప్రజానామి తవ ప్రవృత్తిమ్ ||౧౧- ౩౧||

శ్రీభగవానువాచ
కాలోఽస్మి లోకక్షయకృత్ప్రవృద్ధో
లోకాన్సమాహర్తుమిహ ప్రవృత్తః |
ఋతేఽపి త్వాం న భవిష్యన్తి సర్వే
యేఽవస్థితాః ప్రత్యనీకేషు యోధాః ||౧౧- ౩౨||

తస్మాత్త్వముత్తిష్ఠ యశో లభస్వ
జిత్వా శత్రూన్ భుఙ్క్ష్వ రాజ్యం సమృద్ధమ్ ।
మయైవైతే నిహతాః పూర్వమేవ
నిమిత్తమాత్రం భవ సవ్యసాచిన్ ॥౧౧- ౩౩॥

ద్రోణం చ భీష్మం చ జయద్రథం చ
కర్ణం తథాన్యానపి యోధవీరాన్ ।
మయా హతాంస్త్వం జహి మా వ్యథిష్ఠా
యుధ్యస్వ జేతాసి రణే సపత్నాన్ ॥౧౧- ౩౪॥

సంజయ ఉవాచ
ఏతచ్ఛ్రుత్వా వచనం కేశవస్య
కృతాఞ్జలిర్వేపమానః కిరీటీ ।
నమస్కృత్వా భూయ ఏవాహ కృష్ణం
సగద్గదం భీతభీతః ప్రణమ్య ॥౧౧- ౩౫॥

అర్జున ఉవాచ
స్థానే హృషీకేశ తవ ప్రకీర్త్యా
జగత్ప్రహృష్యత్యనురజ్యతే చ ।
రక్షాంసి భీతాని దిశో ద్రవన్తి
సర్వే నమస్యన్తి చ సిద్ధసంఘాః ॥౧౧- ౩౬॥

కస్మాచ్చ తే న నమేరన్మహాత్మన్
గరీయసే బ్రహ్మణోఽప్యాదికర్త్రే ।
అనన్త దేవేశ జగన్నివాస
త్వమక్షరం సదసత్తత్పరం యత్ ॥౧౧- ౩౭॥

త్వమాదిదేవః పురుషః పురాణ-
స్త్వమస్య విశ్వస్య పరం నిధానమ్ ।
వేత్తాసి వేద్యం చ పరం చ ధామ
త్వయా తతం విశ్వమనన్తరూప ॥౧౧- ౩౮॥

వాయుర్యమోఽగ్నిర్వరుణః శశాఙ్కః
ప్రజాపతిస్త్వం ప్రపితామహశ్చ ।

నమో నమస్తేఽస్తు సహస్రకృత్వః
పునశ్చ భూయోఽపి నమో నమస్తే ||౧౧- ౩౯||

నమః పురస్తాదథ పృష్ఠతస్తే
నమోఽస్తు తే సర్వత ఏవ సర్వ |
అనన్తవీర్యామితవిక్రమస్త్వం
సర్వం సమాప్నోషి తతోఽసి సర్వః ||౧౧- ౪౦||

సఖేతి మత్వా ప్రసభం యదుక్తం
హే కృష్ణ హే యాదవ హే సఖేతి |
అజానతా మహిమానం తవేదం
మయా ప్రమాదాత్ప్రణయేన వాపి ||౧౧- ౪౧||

యచ్చావహాసార్థమసత్కృతోఽసి
విహారశయ్యాసనభోజనేషు |
ఏకోఽథవాప్యచ్యుత తత్సమక్షం
తత్క్షామయే త్వామహమప్రమేయమ్ ||౧౧- ౪౨||

పితాసి లోకస్య చరాచరస్య
త్వమస్య పూజ్యశ్చ గురుర్గరీయాన్ |
న త్వత్సమోఽస్త్యభ్యధికః కుతోఽన్యో
లోకత్రయేఽప్యప్రతిమప్రభావ ||౧౧- ౪౩||

తస్మాత్ప్రణమ్య ప్రణిధాయ కాయం
ప్రసాదయే త్వామహమీశమీడ్యమ్ |
పితేవ పుత్రస్య సఖేవ సఖ్యుః
ప్రియః ప్రియాయార్హసి దేవ సోఢుమ్ ||౧౧- ౪౪||

అదృష్టపూర్వం హృషితోఽస్మి దృష్ట్వా
భయేన చ ప్రవ్యథితం మనో మే |
తదేవ మే దర్శయ దేవ రూపం
ప్రసీద దేవేశ జగన్నివాస ||౧౧- ౪౫||

కిరీటినం గదినం చక్రహస్త-
మిచ్ఛామి త్వాం ద్రష్టుమహం తథైవ |

తేనైవ రూపేణ చతుర్భుజేన
సహస్రబాహో భవ విశ్వమూర్తే ||౧౧- ౪౬||

శ్రీభగవానువాచ
మయా ప్రసన్నేన తవార్జునేదం
రూపం పరం దర్శితమాత్మయోగాత్ |
తేజోమయం విశ్వమనన్తమాద్యం
యన్మే త్వదన్యేన న దృష్టపూర్వమ్ ||౧౧- ౪౭||

న వేదయజ్ఞాధ్యయనైర్న దానై-
ర్న చ క్రియాభిర్న తపోభిరుగ్రైః |
ఏవంరూపః శక్య అహం నృలోకే
ద్రష్టుం త్వదన్యేన కురుప్రవీర ||౧౧- ౪౮||

మా తే వ్యథా మా చ విమూఢభావో
దృష్ట్వా రూపం ఘోరమీదృఙ్మమేదమ్ |
వ్యపేతభీః ప్రీతమనాః పునస్త్వం
తదేవ మే రూపమిదం ప్రపశ్య ||౧౧- ౪౯||

సంజయ ఉవాచ
ఇత్యర్జునం వాసుదేవస్తథోక్త్వా
స్వకం రూపం దర్శయామాస భూయః |
ఆశ్వాసయామాస చ భీతమేనం
భూత్వా పునః సౌమ్యవపుర్మహాత్మా ||౧౧- ౫౦||

అర్జున ఉవాచ
దృష్ట్వేదం మానుషం రూపం తవ సౌమ్యం జనార్దన |
ఇదానీమస్మి సంవృత్తః సచేతాః ప్రకృతిం గతః ||౧౧- ౫౧||

శ్రీభగవానువాచ
సుదుర్దర్శమిదం రూపం దృష్టవానసి యన్మమ |
దేవా అప్యస్య రూపస్య నిత్యం దర్శనకాఙ్క్షిణః ||౧౧- ౫౨||

నాహం వేదైర్న తపసా న దానేన న చేజ్యయా |
శక్య ఏవంవిధో ద్రష్టుం దృష్టవానసి మాం యథా ||౧౧- ౫౩||

భక్త్యా త్వనన్యయా శక్య అహమేవంవిధోఽర్జున ।
జ్ఞాతుం ద్రష్టుం చ తత్త్వేన ప్రవేష్టుం చ పరంతప ॥౧౧- ౫౪॥

మత్కర్మకృన్మత్పరమో మద్భక్తః సఙ్గవర్జితః ।
నిర్వైరః సర్వభూతేషు యః స మామేతి పాణ్డవ ॥౧౧- ౫౫॥

తత్సదితి శ్రీమద్భగవద్గీతాసూపనిషత్సు బ్రహ్మవిద్యాయాం యోగశాస్త్రే
శ్రీకృష్ణార్జునసంవాదే విశ్వరూపదర్శనయోగో నామైకాదశోఽధ్యాయః ॥ ౧౧ ॥

అధ్యాయం ౧౨: భక్తియోగం

శ్రీపరమాత్మనే నమః
అథ ద్వాదశోఽధ్యాయః

అర్జున ఉవాచ
ఏవం సతతయుక్తా యే భక్తాస్త్వాం పర్యుపాసతే |
యే చాప్యక్షరమవ్యక్తం తేషాం కే యోగవిత్తమాః ||౧౨- ౧||

శ్రీభగవానువాచ
మయ్యావేశ్య మనో యే మాం నిత్యయుక్తా ఉపాసతే |
శ్రద్ధయా పరయోపేతాస్తే మే యుక్తతమా మతాః ||౧౨- ౨||

యే త్వక్షరమనిర్దేశ్యమవ్యక్తం పర్యుపాసతే |
సర్వత్రగమచిన్త్యం చ కూటస్థమచలం ధ్రువమ్ ||౧౨- ౩||

సంనియమ్యేన్ద్రియగ్రామం సర్వత్ర సమబుద్ధయః |
తే ప్రాప్నువన్తి మామేవ సర్వభూతహితే రతాః ||౧౨- ౪||

క్లేశోఽధికతరస్తేషామవ్యక్తాసక్తచేతసామ్ |
అవ్యక్తా హి గతిర్దుఃఖం దేహవద్భిరవాప్యతే ||౧౨- ౫||

యే తు సర్వాణి కర్మాణి మయి సంన్యస్య మత్పరాః |
అనన్యేనైవ యోగేన మాం ధ్యాయన్త ఉపాసతే ||౧౨- ౬||

తేషామహం సముద్ధర్తా మృత్యుసంసారసాగరాత్ |
భవామి నచిరాత్పార్థ మయ్యావేశితచేతసామ్ ||౧౨- ౭||

మయ్యేవ మన ఆధత్స్వ మయి బుద్ధిం నివేశయ |
నివసిష్యసి మయ్యేవ అత ఊర్ధ్వం న సంశయః ||౧౨- ౮||

అథ చిత్తం సమాధాతుం న శక్నోషి మయి స్థిరమ్ |
అభ్యాసయోగేన తతో మామిచ్ఛాప్తుం ధనంజయ ||౧౨- ౯||

అభ్యాసేఽప్యసమర్థోఽసి మత్కర్మపరమో భవ |
మదర్థమపి కర్మాణి కుర్వన్సిద్ధిమవాప్స్యసి ||౧౨- ౧౦||

అథైతదప్యశక్తోఽసి కర్తుం మద్యోగమాశ్రితః |
సర్వకర్మఫలత్యాగం తతః కురు యతాత్మవాన్ ||౧౨- ౧౧||

శ్రేయో హి జ్ఞానమభ్యాసాజ్జ్ఞానాద్ధ్యానం విశిష్యతే |
ధ్యానాత్కర్మఫలత్యాగస్త్యాగాచ్ఛాన్తిరనన్తరమ్ ||౧౨- ౧౨||

అద్వేష్టా సర్వభూతానాం మైత్రః కరుణ ఏవ చ |
నిర్మమో నిరహంకారః సమదుఃఖసుఖః క్షమీ ||౧౨- ౧౩||

సంతుష్టః సతతం యోగీ యతాత్మా దృఢనిశ్చయః |
మయ్యర్పితమనోబుద్ధిర్యో మద్భక్తః స మే ప్రియః ||౧౨- ౧౪||

యస్మాన్నోద్విజతే లోకో లోకాన్నోద్విజతే చ యః |
హర్షామర్షభయోద్వేగైర్ముక్తో యః స చ మే ప్రియః ||౧౨- ౧౫||

అనపేక్షః శుచిర్దక్ష ఉదాసీనో గతవ్యథః |
సర్వారమ్భపరిత్యాగీ యో మద్భక్తః స మే ప్రియః ||౧౨- ౧౬||

యో న హృష్యతి న ద్వేష్టి న శోచతి న కాఙ్క్షతి |
శుభాశుభపరిత్యాగీ భక్తిమాన్యః స మే ప్రియః ||౧౨- ౧౭||

సమః శత్రౌ చ మిత్రే చ తథా మానాపమానయోః |
శీతోష్ణసుఖదుఃఖేషు సమః సఙ్గవివర్జితః ||౧౨- ౧౮||

తుల్యనిన్దాస్తుతిర్మౌనీ సన్తుష్టో యేన కేనచిత్ |
అనికేతః స్థిరమతిర్భక్తిమాన్మే ప్రియో నరః ||౧౨- ౧౯||

యే తు ధర్మ్యామృతమిదం యథోక్తం పర్యుపాసతే |
శ్రద్దధానా మత్పరమా భక్తాస్తేఽతీవ మే ప్రియాః ||౧౨- ౨౦||

తత్సదితి శ్రీమద్భగవద్గీతాసూపనిషత్సు బ్రహ్మవిద్యాయాం యోగశాస్త్రే
శ్రీకృష్ణార్జునసంవాదే భక్తియోగో నామ ద్వాదశోఽధ్యాయః || ౧౨ ||

అధ్యాయం ౧౩: క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞవిభాగయోగం

శ్రీపరమాత్మనే నమః
అథ త్రయోదశోఽధ్యాయః

శ్రీభగవానువాచ
ఇదం శరీరం కౌన్తేయ క్షేత్రమిత్యభిధీయతే |
ఏతద్యో వేత్తి తం ప్రాహుః క్షేత్రజ్ఞ ఇతి తద్విదః ||౧౩- ౧||

క్షేత్రజ్ఞం చాపి మాం విద్ధి సర్వక్షేత్రేషు భారత |
క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞయోర్జ్ఞానం యత్తజ్జ్ఞానం మతం మమ ||౧౩- ౨||

తత్క్షేత్రం యచ్చ యాదృక్చ యద్వికారి యతశ్చ యత్ |
స చ యో యత్ప్రభావశ్చ తత్సమాసేన మే శృణు ||౧౩- ౩||

ఋషిభిర్బహుధా గీతం ఛన్దోభిర్వివిధైః పృథక్ |
బ్రహ్మసూత్రపదైశ్చైవ హేతుమద్భిర్వినిశ్చితైః ||౧౩- ౪||

మహాభూతాన్యహంకారో బుద్ధిరవ్యక్తమేవ చ |
ఇన్ద్రియాణి దశైకం చ పఞ్చ చేన్ద్రియగోచరాః ||౧౩- ౫||

ఇచ్ఛా ద్వేషః సుఖం దుఃఖం సంఘాతశ్చేతనా ధృతిః |
ఏతత్క్షేత్రం సమాసేన సవికారముదాహృతమ్ ||౧౩- ౬||

అమానిత్వమదమ్భిత్వమహింసా క్షాన్తిరార్జవమ్ |
ఆచార్యోపాసనం శౌచం స్థైర్యమాత్మవినిగ్రహః ||౧౩- ౭||

ఇన్ద్రియార్థేషు వైరాగ్యమనహంకార ఏవ చ |
జన్మమృత్యుజరావ్యాధిదుఃఖదోషానుదర్శనమ్ ||౧౩- ౮||

అసక్తిరనభిష్వఙ్గః పుత్రదారగృహాదిషు |
నిత్యం చ సమచిత్తత్వమిష్టానిష్టోపపత్తిషు ||౧౩- ౯||

మయి చానన్యయోగేన భక్తిరవ్యభిచారిణీ |
వివిక్తదేశసేవిత్వమరతిర్జనసంసది ||౧౩- ౧౦||

అధ్యాత్మజ్ఞాననిత్యత్వం తత్త్వజ్ఞానార్థదర్శనమ్ |
ఏతజ్జ్ఞానమితి ప్రోక్తమజ్ఞానం యదతోఽన్యథా ||౧౩- ౧౧||

జ్ఞేయం యత్తత్ప్రవక్ష్యామి యజ్జ్ఞాత్వామృతమశ్నుతే |
అనాది మత్పరం బ్రహ్మ న సత్తన్నాసదుచ్యతే ||౧౩- ౧౨||

సర్వతః పాణిపాదం తత్సర్వతోఽక్షిశిరోముఖమ్ |
సర్వతః శ్రుతిమల్లోకే సర్వమావృత్య తిష్ఠతి ||౧౩- ౧౩||

సర్వేన్ద్రియగుణాభాసం సర్వేన్ద్రియవివర్జితమ్ |
అసక్తం సర్వభృచ్చైవ నిర్గుణం గుణభోక్తృ చ ||౧౩- ౧౪||

బహిరన్తశ్చ భూతానామచరం చరమేవ చ |
సూక్ష్మత్వాత్తదవిజ్ఞేయం దూరస్థం చాన్తికే చ తత్ ||౧౩- ౧౫||

అవిభక్తం చ భూతేషు విభక్తమివ చ స్థితమ్ |
భూతభర్తృ చ తజ్జ్ఞేయం గ్రసిష్ణు ప్రభవిష్ణు చ ||౧౩- ౧౬||

జ్యోతిషామపి తజ్జ్యోతిస్తమసః పరముచ్యతే |
జ్ఞానం జ్ఞేయం జ్ఞానగమ్యం హృది సర్వస్య విష్ఠితమ్ ||౧౩- ౧౭||

ఇతి క్షేత్రం తథా జ్ఞానం జ్ఞేయం చోక్తం సమాసతః |
మద్భక్త ఏతద్విజ్ఞాయ మద్భావాయోపపద్యతే ||౧౩- ౧౮||

ప్రకృతిం పురుషం చైవ విద్ధ్యనాదీ ఉభావపి |
వికారాంశ్చ గుణాంశ్చైవ విద్ధి ప్రకృతిసంభవాన్ ||౧౩- ౧౯||

కార్యకరణకర్తృత్వే హేతుః ప్రకృతిరుచ్యతే |
పురుషః సుఖదుఃఖానాం భోక్తృత్వే హేతురుచ్యతే ||౧౩- ౨౦||

పురుషః ప్రకృతిస్థో హి భుఙ్క్తే ప్రకృతిజాన్గుణాన్ |
కారణం గుణసఙ్గోఽస్య సదసద్యోనిజన్మసు ||౧౩- ౨౧||

ఉపద్రష్టానుమన్తా చ భర్తా భోక్తా మహేశ్వరః |
పరమాత్మేతి చాప్యుక్తో దేహేఽస్మిన్పురుషః పరః ||౧౩- ౨౨||

య ఏవం వేత్తి పురుషం ప్రకృతిం చ గుణైః సహ |
సర్వథా వర్తమానోఽపి న స భూయోఽభిజాయతే ||౧౩- ౨౩||

ధ్యానేనాత్మని పశ్యన్తి కేచిదాత్మానమాత్మనా |
అన్యే సాంఖ్యేన యోగేన కర్మయోగేన చాపరే ||౧౩- ౨౪||

అన్యే త్వేవమజానన్తః శ్రుత్వాన్యేభ్య ఉపాసతే |
తేఽపి చాతితరన్త్యేవ మృత్యుం శ్రుతిపరాయణాః ||౧౩- ౨౫||

యావత్సంజాయతే కించిత్సత్త్వం స్థావరజఙ్గమమ్ |
క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞసంయోగాత్తద్విద్ధి భరతర్షభ ||౧౩- ౨౬||

సమం సర్వేషు భూతేషు తిష్ఠన్తం పరమేశ్వరమ్ |
వినశ్యత్స్వవినశ్యన్తం యః పశ్యతి స పశ్యతి ||౧౩- ౨౭||

సమం పశ్యన్హి సర్వత్ర సమవస్థితమీశ్వరమ్ |
న హినస్త్యాత్మనాత్మానం తతో యాతి పరాం గతిమ్ ||౧౩- ౨౮||

ప్రకృత్యైవ చ కర్మాణి క్రియమాణాని సర్వశః |
యః పశ్యతి తథాత్మానమకర్తారం స పశ్యతి ||౧౩- ౨౯||

యదా భూతపృథగ్భావమేకస్థమనుపశ్యతి |
తత ఏవ చ విస్తారం బ్రహ్మ సంపద్యతే తదా ||౧౩- ౩౦||

అనాదిత్వాన్నిర్గుణత్వాత్పరమాత్మాయమవ్యయః |
శరీరస్థోఽపి కౌన్తేయ న కరోతి న లిప్యతే ||౧౩- ౩౧||

యథా సర్వగతం సౌక్ష్మ్యాదాకాశం నోపలిప్యతే |
సర్వత్రావస్థితో దేహే తథాత్మా నోపలిప్యతే ||౧౩- ౩౨||

యథా ప్రకాశయత్యేకః కృత్స్నం లోకమిమం రవిః |
క్షేత్రం క్షేత్రీ తథా కృత్స్నం ప్రకాశయతి భారత ||౧౩- ౩౩||

క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞయోరేవమన్తరం జ్ఞానచక్షుషా |
భూతప్రకృతిమోక్షం చ యే విదుర్యాన్తి తే పరమ్ ||౧౩- ౩౪||

తత్సదితి శ్రీమద్భగవద్గీతాసూపనిషత్సు బ్రహ్మవిద్యాయాం యోగశాస్త్రే
శ్రీకృష్ణార్జునసంవాదే క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞవిభాగయోగో నామ త్రయోదశోఽధ్యాయః || ౧౩ ||

అధ్యాయం ౧౪: గుణత్రయవిభాగయోగం

శ్రీపరమాత్మనే నమః
అథ చతుర్దశోఽధ్యాయః

శ్రీభగవానువాచ
పరం భూయః ప్రవక్ష్యామి జ్ఞానానాం జ్ఞానముత్తమమ్ |
యజ్జ్ఞాత్వా మునయః సర్వే పరాం సిద్ధిమితో గతాః ||౧౪- ౧||

ఇదం జ్ఞానముపాశ్రిత్య మమ సాధర్మ్యమాగతాః |
సర్గేఽపి నోపజాయన్తే ప్రలయే న వ్యథన్తి చ ||౧౪- ౨||

మమ యోనిర్మహద్బ్రహ్మ తస్మిన్గర్భం దధామ్యహమ్ |
సంభవః సర్వభూతానాం తతో భవతి భారత ||౧౪- ౩||

సర్వయోనిషు కౌన్తేయ మూర్తయః సంభవన్తి యాః |
తాసాం బ్రహ్మ మహద్యోనిరహం బీజప్రదః పితా ||౧౪- ౪||

సత్త్వం రజస్తమ ఇతి గుణాః ప్రకృతిసంభవాః |
నిబధ్నన్తి మహాబాహో దేహే దేహినమవ్యయమ్ ||౧౪- ౫||

తత్ర సత్త్వం నిర్మలత్వాత్ప్రకాశకమనామయమ్ |
సుఖసఙ్గేన బధ్నాతి జ్ఞానసఙ్గేన చానఘ ||౧౪- ౬||

రజో రాగాత్మకం విద్ధి తృష్ణాసఙ్గసముద్భవమ్ |
తన్నిబధ్నాతి కౌన్తేయ కర్మసఙ్గేన దేహినమ్ ||౧౪- ౭||

తమస్త్వజ్ఞానజం విద్ధి మోహనం సర్వదేహినామ్ |
ప్రమాదాలస్యనిద్రాభిస్తన్నిబధ్నాతి భారత ||౧౪- ౮||

సత్త్వం సుఖే సంజయతి రజః కర్మణి భారత |
జ్ఞానమావృత్య తు తమః ప్రమాదే సంజయత్యుత ||౧౪- ౯||

రజస్తమశ్చాభిభూయ సత్త్వం భవతి భారత ।
రజః సత్త్వం తమశ్చైవ తమః సత్త్వం రజస్తథా ॥౧౪- ౧౦॥

సర్వద్వారేషు దేహేఽస్మిన్ప్రకాశ ఉపజాయతే ।
జ్ఞానం యదా తదా విద్యాద్వివృద్ధం సత్త్వమిత్యుత ॥౧౪- ౧౧॥

లోభః ప్రవృత్తిరారమ్భః కర్మణామశమః స్పృహా ।
రజస్యేతాని జాయన్తే వివృద్ధే భరతర్షభ ॥౧౪- ౧౨॥

అప్రకాశోఽప్రవృత్తిశ్చ ప్రమాదో మోహ ఏవ చ ।
తమస్యేతాని జాయన్తే వివృద్ధే కురునన్దన ॥౧౪- ౧౩॥

యదా సత్త్వే ప్రవృద్ధే తు ప్రలయం యాతి దేహభృత్ ।
తదోత్తమవిదాం లోకానమలాన్ప్రతిపద్యతే ॥౧౪- ౧౪॥

రజసి ప్రలయం గత్వా కర్మసఙ్గిషు జాయతే ।
తథా ప్రలీనస్తమసి మూఢయోనిషు జాయతే ॥౧౪- ౧౫॥

కర్మణః సుకృతస్యాహుః సాత్త్వికం నిర్మలం ఫలమ్ ।
రజసస్తు ఫలం దుఃఖమజ్ఞానం తమసః ఫలమ్ ॥౧౪- ౧౬॥

సత్త్వాత్సంజాయతే జ్ఞానం రజసో లోభ ఏవ చ ।
ప్రమాదమోహౌ తమసో భవతోఽజ్ఞానమేవ చ ॥౧౪- ౧౭॥

ఊర్ధ్వం గచ్ఛన్తి సత్త్వస్థా మధ్యే తిష్ఠన్తి రాజసాః ।
జఘన్యగుణవృత్తిస్థా అధో గచ్ఛన్తి తామసాః ॥౧౪- ౧౮॥

నాన్యం గుణేభ్యః కర్తారం యదా ద్రష్టానుపశ్యతి ।
గుణేభ్యశ్చ పరం వేత్తి మద్భావం సోఽధిగచ్ఛతి ॥౧౪- ౧౯॥

గుణానేతానతీత్య త్రీన్దేహీ దేహసముద్భవాన్ ।
జన్మమృత్యుజరాదుఃఖైర్విముక్తోఽమృతమశ్నుతే ॥౧౪- ౨౦॥

అర్జున ఉవాచ
కైర్లిఙ్గైస్త్రీన్గుణానేతానతీతో భవతి ప్రభో ।
కిమాచారః కథం చైతాంస్త్రీన్గుణానతివర్తతే ॥౧౪- ౨౧॥

శ్రీభగవానువాచ
ప్రకాశం చ ప్రవృత్తిం చ మోహమేవ చ పాణ్డవ ।
న ద్వేష్టి సంప్రవృత్తాని న నివృత్తాని కాఙ్క్షతి ॥౧౪- ౨౨॥

ఉదాసీనవదాసీనో గుణైర్యో న విచాల్యతే ।
గుణా వర్తన్త ఇత్యేవ యోఽవతిష్ఠతి నేఙ్గతే ॥౧౪- ౨౩॥

సమదుఃఖసుఖః స్వస్థః సమలోష్టాశ్మకాఞ్చనః ।
తుల్యప్రియాప్రియో ధీరస్తుల్యనిన్దాత్మసంస్తుతిః ॥౧౪- ౨౪॥

మానాపమానయోస్తుల్యస్తుల్యో మిత్రారిపక్షయోః ।
సర్వారమ్భపరిత్యాగీ గుణాతీతః స ఉచ్యతే ॥౧౪- ౨౫॥

మాం చ యోఽవ్యభిచారేణ భక్తియోగేన సేవతే ।
స గుణాన్సమతీత్యైతాన్బ్రహ్మభూయాయ కల్పతే ॥౧౪- ౨౬॥

బ్రహ్మణో హి ప్రతిష్ఠాహమమృతస్యావ్యయస్య చ ।
శాశ్వతస్య చ ధర్మస్య సుఖస్యైకాన్తికస్య చ ॥౧౪- ౨౭॥

తత్సదితి శ్రీమద్భగవద్గీతాసూపనిషత్సు బ్రహ్మవిద్యాయాం యోగశాస్త్రే
శ్రీకృష్ణార్జునసంవాదే గుణత్రయవిభాగయోగో నామ చతుర్దశోఽధ్యాయః ॥౧౪॥

అధ్యాయం ౧౫: పురుషోత్తమయోగం

శ్రీపరమాత్మనే నమః
అథ పఞ్చదశోఽధ్యాయః

శ్రీభగవానువాచ
ఊర్ధ్వమూలమధఃశాఖమశ్వత్థం ప్రాహురవ్యయమ్ |
ఛన్దాంసి యస్య పర్ణాని యస్తం వేద స వేదవిత్ ||౧౫- ౧||

అధశ్చోర్ధ్వం ప్రసృతాస్తస్య శాఖా
గుణప్రవృద్ధా విషయప్రవాలాః |
అధశ్చ మూలాన్యనుసంతతాని
కర్మానుబన్ధీని మనుష్యలోకే ||౧౫- ౨||

న రూపమస్యేహ తథోపలభ్యతే
నాన్తో న చాదిర్న చ సంప్రతిష్ఠా |
అశ్వత్థమేనం సువిరూఢమూల-
మసఙ్గశస్త్రేణ దృఢేన ఛిత్త్వా ||౧౫- ౩||

తతః పదం తత్పరిమార్గితవ్యం
యస్మిన్గతా న నివర్తన్తి భూయః |
తమేవ చాద్యం పురుషం ప్రపద్యే
యతః ప్రవృత్తిః ప్రసృతా పురాణీ ||౧౫- ౪||

నిర్మానమోహా జితసఙ్గదోషా
అధ్యాత్మనిత్యా వినివృత్తకామాః |
ద్వన్ద్వైర్విముక్తాః సుఖదుఃఖసంజ్ఞై-
ర్గచ్ఛన్త్యమూఢాః పదమవ్యయం తత్ ||౧౫- ౫||

న తద్భాసయతే సూర్యో న శశాఙ్కో న పావకః |
యద్గత్వా న నివర్తన్తే తద్ధామ పరమం మమ ||౧౫- ౬||

మమైవాంశో జీవలోకే జీవభూతః సనాతనః |
మనఃషష్ఠానీన్ద్రియాణి ప్రకృతిస్థాని కర్షతి ||౧౫- ౭||

శరీరం యదవాప్నోతి యచ్చాప్యుత్క్రామతీశ్వరః |
గృహీత్వైతాని సంయాతి వాయుర్గన్ధానివాశయాత్ ||౧౫- ౮||

శ్రోత్రం చక్షుః స్పర్శనం చ రసనం ఘ్రాణమేవ చ |
అధిష్ఠాయ మనశ్చాయం విషయానుపసేవతే ||౧౫- ౯||

ఉత్క్రామన్తం స్థితం వాపి భుఞ్జానం వా గుణాన్వితమ్ |
విమూఢా నానుపశ్యన్తి పశ్యన్తి జ్ఞానచక్షుషః ||౧౫- ౧౦||

యతన్తో యోగినశ్చైనం పశ్యన్త్యాత్మన్యవస్థితమ్ |
యతన్తోఽప్యకృతాత్మానో నైనం పశ్యన్త్యచేతసః ||౧౫- ౧౧||

యదాదిత్యగతం తేజో జగద్భాసయతేఽఖిలమ్ |
యచ్చన్ద్రమసి యచ్చాగ్నౌ తత్తేజో విద్ధి మామకమ్ ||౧౫- ౧౨||

గామావిశ్య చ భూతాని ధారయామ్యహమోజసా |
పుష్ణామి చౌషధీః సర్వాః సోమో భూత్వా రసాత్మకః ||౧౫- ౧౩||

అహం వైశ్వానరో భూత్వా ప్రాణినాం దేహమాశ్రితః |
ప్రాణాపానసమాయుక్తః పచామ్యన్నం చతుర్విధమ్ ||౧౫- ౧౪||

సర్వస్య చాహం హృది సంనివిష్టో
మత్తః స్మృతిర్జ్ఞానమపోహనం చ |
వేదైశ్చ సర్వైరహమేవ వేద్యో
వేదాన్తకృద్వేదవిదేవ చాహమ్ ||౧౫- ౧౫||

ద్వావిమౌ పురుషౌ లోకే క్షరశ్చాక్షర ఏవ చ |
క్షరః సర్వాణి భూతాని కూటస్థోఽక్షర ఉచ్యతే ||౧౫- ౧౬||

ఉత్తమః పురుషస్త్వన్యః పరమాత్మేత్యుదాహృతః |
యో లోకత్రయమావిశ్య బిభర్త్యవ్యయ ఈశ్వరః ||౧౫- ౧౭||

యస్మాత్క్షరమతీతోఽహమక్షరాదపి చోత్తమః |
అతోఽస్మి లోకే వేదే చ ప్రథితః పురుషోత్తమః ||౧౫- ౧౮||

యో మామేవమసంమూఢో జానాతి పురుషోత్తమమ్ |
స సర్వవిద్భజతి మాం సర్వభావేన భారత ||౧౫- ౧౯||

ఇతి గుహ్యతమం శాస్త్రమిదముక్తం మయానఘ |
ఏతద్బుద్ధ్వా బుద్ధిమాన్స్యాత్కృతకృత్యశ్చ భారత ||౧౫- ౨౦||

తత్సదితి శ్రీమద్భగవద్గీతాసూపనిషత్సు బ్రహ్మవిద్యాయాం యోగశాస్త్రే
శ్రీకృష్ణార్జున సంవాదే పురుషోత్తమయోగో నామ పఞ్చదశోఽధ్యాయః || ౧౫ ||

అధ్యాయం ౧౬: దైవాసురసంపద్విభాగయోగం

శ్రీపరమాత్మనే నమః
అథ షోడశోఽధ్యాయః

శ్రీభగవానువాచ
అభయం సత్త్వసంశుద్ధిర్జ్ఞానయోగవ్యవస్థితిః |
దానం దమశ్చ యజ్ఞశ్చ స్వాధ్యాయస్తప ఆర్జవమ్ ||౧౬- ౧||

అహింసా సత్యమక్రోధస్త్యాగః శాన్తిరపైశునమ్ |
దయా భూతేష్వలోలుప్త్వం మార్దవం హ్రీరచాపలమ్ ||౧౬- ౨||

తేజః క్షమా ధృతిః శౌచమద్రోహో నాతిమానితా |
భవన్తి సంపదం దైవీమభిజాతస్య భారత ||౧౬- ౩||

దమ్భో దర్పోఽభిమానశ్చ క్రోధః పారుష్యమేవ చ |
అజ్ఞానం చాభిజాతస్య పార్థ సంపదమాసురీమ్ ||౧౬- ౪||

దైవీ సంపద్విమోక్షాయ నిబన్ధాయాసురీ మతా |
మా శుచః సంపదం దైవీమభిజాతోఽసి పాణ్డవ ||౧౬- ౫||

ద్వౌ భూతసర్గౌ లోకేఽస్మిన్దైవ ఆసుర ఏవ చ |
దైవో విస్తరశః ప్రోక్త ఆసురం పార్థ మే శృణు ||౧౬- ౬||

ప్రవృత్తిం చ నివృత్తిం చ జనా న విదురాసురాః |
న శౌచం నాపి చాచారో న సత్యం తేషు విద్యతే ||౧౬- ౭||

అసత్యమప్రతిష్ఠం తే జగదాహురనీశ్వరమ్ |
అపరస్పరసంభూతం కిమన్యత్కామహైతుకమ్ ||౧౬- ౮||

ఏతాం దృష్టిమవష్టభ్య నష్టాత్మానోఽల్పబుద్ధయః |
ప్రభవన్త్యుగ్రకర్మాణః క్షయాయ జగతోఽహితాః ||౧౬- ౯||

కామమాశ్రిత్య దుష్పూరం దమ్భమానమదాన్వితాః |
మోహాద్గృహీత్వాసద్గ్రాహాన్ప్రవర్తన్తేఽశుచివ్రతాః ||౧౬- ౧౦||

చిన్తామపరిమేయాం చ ప్రలయాన్తాముపాశ్రితాః |
కామోపభోగపరమా ఏతావదితి నిశ్చితాః ||౧౬- ౧౧||

ఆశాపాశశతైర్బద్ధాః కామక్రోధపరాయణాః |
ఈహన్తే కామభోగార్థమన్యాయేనార్థసఞ్చయాన్ ||౧౬- ౧౨||

ఇదమద్య మయా లబ్ధమిమం ప్రాప్స్యే మనోరథమ్ |
ఇదమస్తీదమపి మే భవిష్యతి పునర్ధనమ్ ||౧౬- ౧౩||

అసౌ మయా హతః శత్రుర్హనిష్యే చాపరానపి |
ఈశ్వరోఽహమహం భోగీ సిద్ధోఽహం బలవాన్సుఖీ ||౧౬- ౧౪||

ఆఢ్యోఽభిజనవానస్మి కోఽన్యోఽస్తి సదృశో మయా |
యక్ష్యే దాస్యామి మోదిష్య ఇత్యజ్ఞానవిమోహితాః ||౧౬- ౧౫||

అనేకచిత్తవిభ్రాన్తా మోహజాలసమావృతాః |
ప్రసక్తాః కామభోగేషు పతన్తి నరకేఽశుచౌ ||౧౬- ౧౬||

ఆత్మసంభావితాః స్తబ్ధా ధనమానమదాన్వితాః |
యజన్తే నామయజ్ఞైస్తే దమ్భేనావిధిపూర్వకమ్ ||౧౬- ౧౭||

అహంకారం బలం దర్పం కామం క్రోధం చ సంశ్రితాః |
మామాత్మపరదేహేషు ప్రద్విషన్తోఽభ్యసూయకాః ||౧౬- ౧౮||

తానహం ద్విషతః క్రురాన్సంసారేషు నరాధమాన్ |
క్షిపామ్యజస్రమశుభానాసురీష్వేవ యోనిషు ||౧౬- ౧౯||

ఆసురీం యోనిమాపన్నా మూఢా జన్మని జన్మని |
మామప్రాప్యైవ కౌన్తేయ తతో యాన్త్యధమాం గతిమ్ ||౧౬- ౨౦||

త్రివిధం నరకస్యేదం ద్వారం నాశనమాత్మనః |
కామః క్రోధస్తథా లోభస్తస్మాదేతత్త్రయం త్యజేత్ ||౧౬- ౨౧||

ఏతైర్విముక్తః కౌన్తేయ తమోద్వారైస్త్రిభిర్నరః |
ఆచరత్యాత్మనః శ్రేయస్తతో యాతి పరాం గతిమ్ ||౧౬- ౨౨||

యః శాస్త్రవిధిముత్సృజ్య వర్తతే కామకారతః |
న స సిద్ధిమవాప్నోతి న సుఖం న పరాం గతిమ్ ||౧౬- ౨౩||

తస్మాచ్ఛాస్త్రం ప్రమాణం తే కార్యాకార్యవ్యవస్థితౌ |
జ్ఞాత్వా శాస్త్రవిధానోక్తం కర్మ కర్తుమిహార్హసి ||౧౬- ౨౪||

తత్సదితి శ్రీమద్భగవద్గీతాసూపనిషత్సు బ్రహ్మవిద్యాయాం యోగశాస్త్రే
శ్రీకృష్ణార్జునసంవాదే దైవాసురసంపద్విభాగయోగో నామ షోడశోఽధ్యాయః ||౧౬||

అధ్యాయం ౧౭: శ్రద్ధాత్రయవిభాగయోగం

శ్రీపరమాత్మనే నమః
అథ సప్తదశోఽధ్యాయః

అర్జున ఉవాచ
యే శాస్త్రవిధిముత్సృజ్య యజన్తే శ్రద్ధయాన్వితాః ।
తేషాం నిష్ఠా తు కా కృష్ణ సత్త్వమాహో రజస్తమః ॥౧౭- ౧॥

శ్రీభగవానువాచ
త్రివిధా భవతి శ్రద్ధా దేహినాం సా స్వభావజా ।
సాత్త్వికీ రాజసీ చైవ తామసీ చేతి తాం శృణు ॥౧౭- ౨॥

సత్త్వానురూపా సర్వస్య శ్రద్ధా భవతి భారత ।
శ్రద్ధామయోఽయం పురుషో యో యచ్ఛ్రద్ధః స ఏవ సః ॥౧౭- ౩॥

యజన్తే సాత్త్వికా దేవాన్యక్షరక్షాంసి రాజసాః ।
ప్రేతాన్భూతగణాంశ్చాన్యే యజన్తే తామసా జనాః ॥౧౭- ౪॥

అశాస్త్రవిహితం ఘోరం తప్యన్తే యే తపో జనాః ।
దమ్భాహంకారసంయుక్తాః కామరాగబలాన్వితాః ॥౧౭- ౫॥

కర్శయన్తః శరీరస్థం భూతగ్రామమచేతసః ।
మాం చైవాన్తఃశరీరస్థం తాన్విద్ధ్యాసురనిశ్చయాన్ ॥౧౭- ౬॥

ఆహారస్త్వపి సర్వస్య త్రివిధో భవతి ప్రియః ।
యజ్ఞస్తపస్తథా దానం తేషాం భేదమిమం శృణు ॥౧౭- ౭॥

ఆయుఃసత్త్వబలారోగ్యసుఖప్రీతివివర్ధనాః ।
రస్యాః స్నిగ్ధాః స్థిరా హృద్యా ఆహారాః సాత్త్వికప్రియాః ॥౧౭- ౮॥

కట్వమ్లలవణాత్యుష్ణతీక్ష్ణరూక్షవిదాహినః ।
ఆహారా రాజసస్యేష్టా దుఃఖశోకామయప్రదాః ॥౧౭- ౯॥

యాతయామం గతరసం పూతి పర్యుషితం చ యత్ |
ఉచ్ఛిష్టమపి చామేధ్యం భోజనం తామసప్రియమ్ ||౧౭- ౧౦||

అఫలాకాఙ్క్షిభిర్యజ్ఞో విధిదృష్టో య ఇజ్యతే |
యష్టవ్యమేవేతి మనః సమాధాయ స సాత్త్వికః ||౧౭- ౧౧||

అభిసంధాయ తు ఫలం దమ్భార్థమపి చైవ యత్ |
ఇజ్యతే భరతశ్రేష్ఠ తం యజ్ఞం విద్ధి రాజసమ్ ||౧౭- ౧౨||

విధిహీనమసృష్టాన్నం మన్త్రహీనమదక్షిణమ్ |
శ్రద్ధావిరహితం యజ్ఞం తామసం పరిచక్షతే ||౧౭- ౧౩||

దేవద్విజగురుప్రాజ్ఞపూజనం శౌచమార్జవమ్ |
బ్రహ్మచర్యమహింసా చ శారీరం తప ఉచ్యతే ||౧౭- ౧౪||

అనుద్వేగకరం వాక్యం సత్యం ప్రియహితం చ యత్ |
స్వాధ్యాయాభ్యసనం చైవ వాఙ్మయం తప ఉచ్యతే ||౧౭- ౧౫||

మనః ప్రసాదః సౌమ్యత్వం మౌనమాత్మవినిగ్రహః |
భావసంశుద్ధిరిత్యేతత్తపో మానసముచ్యతే ||౧౭- ౧౬||

శ్రద్ధయా పరయా తప్తం తపస్తత్త్రివిధం నరైః |
అఫలాకాఙ్క్షిభిర్యుక్తైః సాత్త్వికం పరిచక్షతే ||౧౭- ౧౭||

సత్కారమానపూజార్థం తపో దమ్భేన చైవ యత్ |
క్రియతే తదిహ ప్రోక్తం రాజసం చలమధ్రువమ్ ||౧౭- ౧౮||

మూఢగ్రాహేణాత్మనో యత్పీడయా క్రియతే తపః |
పరస్యోత్సాదనార్థం వా తత్తామసముదాహృతమ్ ||౧౭- ౧౯||

దాతవ్యమితి యద్దానం దీయతేఽనుపకారిణే |
దేశే కాలే చ పాత్రే చ తద్దానం సాత్త్వికం స్మృతమ్ ||౧౭- ౨౦||

యత్తు ప్రత్యుపకారార్థం ఫలముద్దిశ్య వా పునః |
దీయతే చ పరిక్లిష్టం తద్దానం రాజసం స్మృతమ్ ||౧౭- ౨౧||

అదేశకాలే యద్దానమపాత్రేభ్యశ్చ దీయతే |
అసత్కృతమవజ్ఞాతం తత్తామసముదాహృతమ్ ||౧౭- ౨౨||

తత్సదితి నిర్దేశో బ్రహ్మణస్త్రివిధః స్మృతః |
బ్రాహ్మణాస్తేన వేదాశ్చ యజ్ఞాశ్చ విహితాః పురా ||౧౭- ౨౩||

తస్మాదోమిత్యుదాహృత్య యజ్ఞదానతపఃక్రియాః |
ప్రవర్తన్తే విధానోక్తాః సతతం బ్రహ్మవాదినామ్ ||౧౭- ౨౪||

తదిత్యనభిసన్ధాయ ఫలం యజ్ఞతపఃక్రియాః |
దానక్రియాశ్చ వివిధాః క్రియన్తే మోక్షకాఙ్క్షిభిః ||౧౭- ౨౫||

సద్భావే సాధుభావే చ సదిత్యేతత్ప్రయుజ్యతే |
ప్రశస్తే కర్మణి తథా సచ్ఛబ్దః పార్థ యుజ్యతే ||౧౭- ౨౬||

యజ్ఞే తపసి దానే చ స్థితిః సదితి చోచ్యతే |
కర్మ చైవ తదర్థీయం సదిత్యేవాభిధీయతే ||౧౭- ౨౭||

అశ్రద్ధయా హుతం దత్తం తపస్తప్తం కృతం చ యత్ |
అసదిత్యుచ్యతే పార్థ న చ తత్ప్రేత్య నో ఇహ ||౧౭- ౨౮||

తత్సదితి శ్రీమద్భగవద్గీతాసూపనిషత్సు బ్రహ్మవిద్యాయాం యోగశాస్త్రే
శ్రీకృష్ణార్జునసంవాదే శ్రద్ధాత్రయవిభాగయోగో నామ సప్తదశోఽధ్యాయః ||౧౭||

అధ్యాయం ౧౮: మోక్షసంన్యాసయోగం

శ్రీపరమాత్మనే నమః
అథాష్టాదశోఽధ్యాయః

అర్జున ఉవాచ
సంన్యాసస్య మహాబాహో తత్త్వమిచ్ఛామి వేదితుమ్ ।
త్యాగస్య చ హృషీకేశ పృథక్కేశినిషూదన ॥౧౮- ౧॥

శ్రీభగవానువాచ
కామ్యానాం కర్మణాం న్యాసం సంన్యాసం కవయో విదుః ।
సర్వకర్మఫలత్యాగం ప్రాహుస్త్యాగం విచక్షణాః ॥౧౮- ౨॥

త్యాజ్యం దోషవదిత్యేకే కర్మ ప్రాహుర్మనీషిణః ।
యజ్ఞదానతపఃకర్మ న త్యాజ్యమితి చాపరే ॥౧౮- ౩॥

నిశ్చయం శృణు మే తత్ర త్యాగే భరతసత్తమ ।
త్యాగో హి పురుషవ్యాఘ్ర త్రివిధః సంప్రకీర్తితః ॥౧౮- ౪॥

యజ్ఞదానతపఃకర్మ న త్యాజ్యం కార్యమేవ తత్ ।
యజ్ఞో దానం తపశ్చైవ పావనాని మనీషిణామ్ ॥౧౮- ౫॥

ఏతాన్యపి తు కర్మాణి సఙ్గం త్యక్త్వా ఫలాని చ ।
కర్తవ్యానీతి మే పార్థ నిశ్చితం మతముత్తమమ్ ॥౧౮- ౬॥

నియతస్య తు సంన్యాసః కర్మణో నోపపద్యతే ।
మోహాత్తస్య పరిత్యాగస్తామసః పరికీర్తితః ॥౧౮- ౭॥

దుఃఖమిత్యేవ యత్కర్మ కాయక్లేశభయాత్త్యజేత్ ।
స కృత్వా రాజసం త్యాగం నైవ త్యాగఫలం లభేత్ ॥౧౮- ౮॥

కార్యమిత్యేవ యత్కర్మ నియతం క్రియతేఽర్జున ।
సఙ్గం త్యక్త్వా ఫలం చైవ స త్యాగః సాత్త్వికో మతః ॥౧౮- ౯॥

న ద్వేష్ట్యకుశలం కర్మ కుశలే నానుషజ్జతే |
త్యాగీ సత్త్వసమావిష్టో మేధావీ ఛిన్నసంశయః ||౧౮- ౧౦||

న హి దేహభృతా శక్యం త్యక్తుం కర్మాణ్యశేషతః |
యస్తు కర్మఫలత్యాగీ స త్యాగీత్యభిధీయతే ||౧౮- ౧౧||

అనిష్టమిష్టం మిశ్రం చ త్రివిధం కర్మణః ఫలమ్ |
భవత్యత్యాగినాం ప్రేత్య న తు సంన్యాసినాం క్వచిత్ ||౧౮- ౧౨||

పఞ్చైతాని మహాబాహో కారణాని నిబోధ మే |
సాంఖ్యే కృతాన్తే ప్రోక్తాని సిద్ధయే సర్వకర్మణామ్ ||౧౮- ౧౩||

అధిష్ఠానం తథా కర్తా కరణం చ పృథగ్విధమ్ |
వివిధాశ్చ పృథక్చేష్టా దైవం చైవాత్ర పఞ్చమమ్ ||౧౮- ౧౪||

శరీరవాఙ్మనోభిర్యత్కర్మ ప్రారభతే నరః |
న్యాయ్యం వా విపరీతం వా పఞ్చైతే తస్య హేతవః ||౧౮- ౧౫||

తత్రైవం సతి కర్తారమాత్మానం కేవలం తు యః |
పశ్యత్యకృతబుద్ధిత్వాన్న స పశ్యతి దుర్మతిః ||౧౮- ౧౬||

యస్య నాహంకృతో భావో బుద్ధిర్యస్య న లిప్యతే |
హత్వాపి స ఇమాఁల్లోకాన్న హన్తి న నిబధ్యతే ||౧౮- ౧౭||

జ్ఞానం జ్ఞేయం పరిజ్ఞాతా త్రివిధా కర్మచోదనా |
కరణం కర్మ కర్తేతి త్రివిధః కర్మసంగ్రహః ||౧౮- ౧౮||

జ్ఞానం కర్మ చ కర్తా చ త్రిధైవ గుణభేదతః |
ప్రోచ్యతే గుణసంఖ్యానే యథావచ్ఛృణు తాన్యపి ||౧౮- ౧౯||

సర్వభూతేషు యేనైకం భావమవ్యయమీక్షతే |
అవిభక్తం విభక్తేషు తజ్జ్ఞానం విద్ధి సాత్త్వికమ్ ||౧౮- ౨౦||

పృథక్త్వేన తు యజ్జ్ఞానం నానాభావాన్పృథగ్విధాన్ |
వేత్తి సర్వేషు భూతేషు తజ్జ్ఞానం విద్ధి రాజసమ్ ||౧౮- ౨౧||

యత్తు కృత్స్నవదేకస్మిన్కార్యే సక్తమహైతుకమ్ ।
అతత్త్వార్థవదల్పం చ తత్తామసముదాహృతమ్ ॥౧౮- ౨౨॥

నియతం సఙ్గరహితమరాగద్వేషతః కృతమ్ ।
అఫలప్రేప్సునా కర్మ యత్తత్సాత్త్వికముచ్యతే ॥౧౮- ౨౩॥

యత్తు కామేప్సునా కర్మ సాహంకారేణ వా పునః ।
క్రియతే బహులాయాసం తద్రాజసముదాహృతమ్ ॥౧౮- ౨౪॥

అనుబన్ధం క్షయం హింసామనవేక్ష్య చ పౌరుషమ్ ।
మోహాదారభ్యతే కర్మ యత్తత్తామసముచ్యతే ॥౧౮- ౨౫॥

ముక్తసఙ్గోఽనహంవాదీ ధృత్యుత్సాహసమన్వితః ।
సిద్ధ్యసిద్ధ్యోర్నిర్వికారః కర్తా సాత్త్విక ఉచ్యతే ॥౧౮- ౨౬॥

రాగీ కర్మఫలప్రేప్సుర్లుబ్ధో హింసాత్మకోఽశుచిః ।
హర్షశోకాన్వితః కర్తా రాజసః పరికీర్తితః ॥౧౮- ౨౭॥

అయుక్తః ప్రాకృతః స్తబ్ధః శఠో నైష్కృతికోఽలసః ।
విషాదీ దీర్ఘసూత్రీ చ కర్తా తామస ఉచ్యతే ॥౧౮- ౨౮॥

బుద్ధేర్భేదం ధృతేశ్చైవ గుణతస్త్రివిధం శృణు ।
ప్రోచ్యమానమశేషేణ పృథక్త్వేన ధనంజయ ॥౧౮- ౨౯॥

ప్రవృత్తిం చ నివృత్తిం చ కార్యాకార్యే భయాభయే ।
బన్ధం మోక్షం చ యా వేత్తి బుద్ధిః సా పార్థ సాత్త్వికీ ॥౧౮- ౩౦॥

యయా ధర్మమధర్మం చ కార్యం చాకార్యమేవ చ ।
అయథావత్ప్రజానాతి బుద్ధిః సా పార్థ రాజసీ ॥౧౮- ౩౧॥

అధర్మం ధర్మమితి యా మన్యతే తమసావృతా ।
సర్వార్థాన్విపరీతాంశ్చ బుద్ధిః సా పార్థ తామసీ ॥౧౮- ౩౨॥

ధృత్యా యయా ధారయతే మనఃప్రాణేన్ద్రియక్రియాః ।
యోగేనావ్యభిచారిణ్యా ధృతిః సా పార్థ సాత్త్వికీ ॥౧౮- ౩౩॥

యయా తు ధర్మకామార్థాన్ధృత్యా ధారయతేఽర్జున |
ప్రసఙ్గేన ఫలాకాఙ్క్షీ ధృతిః సా పార్థ రాజసీ ||౧౮- ౩౪||

యయా స్వప్నం భయం శోకం విషాదం మదమేవ చ |
న విముఞ్చతి దుర్మేధా ధృతిః సా పార్థ తామసీ ||౧౮- ౩౫||

సుఖం త్విదానీం త్రివిధం శృణు మే భరతర్షభ |
అభ్యాసాద్రమతే యత్ర దుఃఖాన్తం చ నిగచ్ఛతి ||౧౮- ౩౬||

యత్తదగ్రే విషమివ పరిణామేఽమృతోపమమ్ |
తత్సుఖం సాత్త్వికం ప్రోక్తమాత్మబుద్ధిప్రసాదజమ్ ||౧౮- ౩౭||

విషయేన్ద్రియసంయోగాద్యత్తదగ్రేఽమృతోపమమ్ |
పరిణామే విషమివ తత్సుఖం రాజసం స్మృతమ్ ||౧౮- ౩౮||

యదగ్రే చానుబన్ధే చ సుఖం మోహనమాత్మనః |
నిద్రాలస్యప్రమాదోత్థం తత్తామసముదాహృతమ్ ||౧౮- ౩౯||

న తదస్తి పృథివ్యాం వా దివి దేవేషు వా పునః |
సత్త్వం ప్రకృతిజైర్ముక్తం యదేభిః స్యాత్త్రిభిర్గుణైః ||౧౮- ౪౦||

బ్రాహ్మణక్షత్రియవిశాం శూద్రాణాం చ పరన్తప |
కర్మాణి ప్రవిభక్తాని స్వభావప్రభవైర్గుణైః ||౧౮- ౪౧||

శమో దమస్తపః శౌచం క్షాన్తిరార్జవమేవ చ |
జ్ఞానం విజ్ఞానమాస్తిక్యం బ్రహ్మకర్మ స్వభావజమ్ ||౧౮- ౪౨||

శౌర్యం తేజో ధృతిర్దాక్ష్యం యుద్ధే చాప్యపలాయనమ్ |
దానమీశ్వరభావశ్చ క్షాత్రం కర్మ స్వభావజమ్ ||౧౮- ౪౩||

కృషిగౌరక్ష్యవాణిజ్యం వైశ్యకర్మ స్వభావజమ్ |
పరిచర్యాత్మకం కర్మ శూద్రస్యాపి స్వభావజమ్ ||౧౮- ౪౪||

స్వే స్వే కర్మణ్యభిరతః సంసిద్ధిం లభతే నరః |
స్వకర్మనిరతః సిద్ధిం యథా విన్దతి తచ్ఛృణు ||౧౮- ౪౫||

యతః ప్రవృత్తిర్భూతానాం యేన సర్వమిదం తతమ్ ।
స్వకర్మణా తమభ్యర్చ్య సిద్ధిం విన్దతి మానవః ॥౧౮- ౪౬॥

శ్రేయాన్స్వధర్మో విగుణః పరధర్మాత్స్వనుష్ఠితాత్ ।
స్వభావనియతం కర్మ కుర్వన్నాప్నోతి కిల్బిషమ్ ॥౧౮- ౪౭॥

సహజం కర్మ కౌన్తేయ సదోషమపి న త్యజేత్ ।
సర్వారమ్భా హి దోషేణ ధూమేనాగ్నిరివావృతాః ॥౧౮- ౪౮॥

అసక్తబుద్ధిః సర్వత్ర జితాత్మా విగతస్పృహః ।
నైష్కర్మ్యసిద్ధిం పరమాం సంన్యాసేనాధిగచ్ఛతి ॥౧౮- ౪౯॥

సిద్ధిం ప్రాప్తో యథా బ్రహ్మ తథాప్నోతి నిబోధ మే ।
సమాసేనైవ కౌన్తేయ నిష్ఠా జ్ఞానస్య యా పరా ॥౧౮- ౫౦॥

బుద్ధ్యా విశుద్ధ్యా యుక్తో ధృత్యాత్మానం నియమ్య చ ।
శబ్దాదీన్విషయాంస్త్యక్త్వా రాగద్వేషౌ వ్యుదస్య చ ॥౧౮- ౫౧॥

వివిక్తసేవీ లఘ్వాశీ యతవాక్కాయమానసః ।
ధ్యానయోగపరో నిత్యం వైరాగ్యం సముపాశ్రితః ॥౧౮- ౫౨॥

అహంకారం బలం దర్పం కామం క్రోధం పరిగ్రహమ్ ।
విముచ్య నిర్మమః శాన్తో బ్రహ్మభూయాయ కల్పతే ॥౧౮- ౫౩॥

బ్రహ్మభూతః ప్రసన్నాత్మా న శోచతి న కాఙ్క్షతి ।
సమః సర్వేషు భూతేషు మద్భక్తిం లభతే పరామ్ ॥౧౮- ౫౪॥

భక్త్యా మామభిజానాతి యావాన్యశ్చాస్మి తత్త్వతః ।
తతో మాం తత్త్వతో జ్ఞాత్వా విశతే తదనన్తరమ్ ॥౧౮- ౫౫॥

సర్వకర్మాణ్యపి సదా కుర్వాణో మద్వ్యపాశ్రయః ।
మత్ప్రసాదాదవాప్నోతి శాశ్వతం పదమవ్యయమ్ ॥౧౮- ౫౬॥

చేతసా సర్వకర్మాణి మయి సంన్యస్య మత్పరః ।
బుద్ధియోగముపాశ్రిత్య మచ్చిత్తః సతతం భవ ॥౧౮- ౫౭॥

మచ్చిత్తః సర్వదుర్గాణి మత్ప్రసాదాత్తరిష్యసి |
అథ చేత్త్వమహంకారాన్న శ్రోష్యసి వినఙ్క్ష్యసి ||౧౮- ౫౮||

యదహంకారమాశ్రిత్య న యోత్స్య ఇతి మన్యసే |
మిథ్యైష వ్యవసాయస్తే ప్రకృతిస్త్వాం నియోక్ష్యతి ||౧౮- ౫౯||

స్వభావజేన కౌన్తేయ నిబద్ధః స్వేన కర్మణా |
కర్తుం నేచ్ఛసి యన్మోహాత్కరిష్యస్యవశోఽపి తత్ ||౧౮- ౬౦||

ఈశ్వరః సర్వభూతానాం హృద్దేశేఽర్జున తిష్ఠతి |
భ్రామయన్సర్వభూతాని యన్త్రారూఢాని మాయయా ||౧౮- ౬౧||

తమేవ శరణం గచ్ఛ సర్వభావేన భారత |
తత్ప్రసాదాత్పరాం శాన్తిం స్థానం ప్రాప్స్యసి శాశ్వతమ్ ||౧౮- ౬౨||

ఇతి తే జ్ఞానమాఖ్యాతం గుహ్యాద్గుహ్యతరం మయా |
విమృశ్యైతదశేషేణ యథేచ్ఛసి తథా కురు ||౧౮- ౬౩||

సర్వగుహ్యతమం భూయః శృణు మే పరమం వచః |
ఇష్టోఽసి మే దృఢమితి తతో వక్ష్యామి తే హితమ్ ||౧౮- ౬౪||

మన్మనా భవ మద్భక్తో మద్యాజీ మాం నమస్కురు |
మామేవైష్యసి సత్యం తే ప్రతిజానే ప్రియోఽసి మే ||౧౮- ౬౫||

సర్వధర్మాన్పరిత్యజ్య మామేకం శరణం వ్రజ |
అహం త్వాం సర్వపాపేభ్యో మోక్షయిష్యామి మా శుచః ||౧౮- ౬౬||

ఇదం తే నాతపస్కాయ నాభక్తాయ కదాచన |
న చాశుశ్రూషవే వాచ్యం న చ మాం యోఽభ్యసూయతి ||౧౮- ౬౭||

య ఇమం పరమం గుహ్యం మద్భక్తేష్వభిధాస్యతి |
భక్తిం మయి పరాం కృత్వా మామేవైష్యత్యసంశయః ||౧౮- ౬౮||

న చ తస్మాన్మనుష్యేషు కశ్చిన్మే ప్రియకృత్తమః |
భవితా న చ మే తస్మాదన్యః ప్రియతరో భువి ||౧౮- ౬౯||

అధ్యేష్యతే చ య ఇమం ధర్మ్యం సంవాదమావయోః |
జ్ఞానయజ్ఞేన తేనాహమిష్టః స్యామితి మే మతిః ||౧౮- ౭౦||

శ్రద్ధావాననసూయశ్చ శృణుయాదపి యో నరః |
సోఽపి ముక్తః శుభాఀల్లోకాన్ప్రాప్నుయాత్పుణ్యకర్మణామ్ ||౧౮- ౭౧||

కచ్చిదేతచ్ఛ్రుతం పార్థ త్వయైకాగ్రేణ చేతసా |
కచ్చిదజ్ఞానసంమోహః ప్రనష్టస్తే ధనంజయ ||౧౮- ౭౨||

అర్జున ఉవాచ
నష్టో మోహః స్మృతిర్లబ్ధా త్వత్ప్రసాదాన్మయాచ్యుత |
స్థితోఽస్మి గతసన్దేహః కరిష్యే వచనం తవ ||౧౮- ౭౩||

సంజయ ఉవాచ
ఇత్యహం వాసుదేవస్య పార్థస్య చ మహాత్మనః |
సంవాదమిమమశ్రౌషమద్భుతం రోమహర్షణమ్ ||౧౮- ౭౪||

వ్యాసప్రసాదాచ్ఛ్రుతవానేతద్గుహ్యమహం పరమ్ |
యోగం యోగేశ్వరాత్కృష్ణాత్సాక్షాత్కథయతః స్వయమ్ ||౧౮- ౭౫||

రాజన్సంస్మృత్య సంస్మృత్య సంవాదమిమమద్భుతమ్ |
కేశవార్జునయోః పుణ్యం హృష్యామి చ ముహుర్ముహుః ||౧౮- ౭౬||

తచ్చ సంస్మృత్య సంస్మృత్య రూపమత్యద్భుతం హరేః |
విస్మయో మే మహాన్ రాజన్హృష్యామి చ పునః పునః ||౧౮- ౭౭||

యత్ర యోగేశ్వరః కృష్ణో యత్ర పార్థో ధనుర్ధరః |
తత్ర శ్రీర్విజయో భూతిర్ధ్రువా నీతిర్మతిర్మమ ||౧౮- ౭౮||

తత్సదితి శ్రీమద్భగవద్గీతాసూపనిషత్సు బ్రహ్మవిద్యాయాం యోగశాస్త్రే
శ్రీకృష్ణార్జునసంవాదే మోక్షసంన్యాసయోగో నామాష్టాదశోఽధ్యాయః ||౧౮||

అనుగీత

అధ్యాయం ౧౬

జనమేజయ ఉవాచ
సభాయాం వసతోస్తస్యాం నిహత్యారీన్మహాత్మనోః ।
కేశవార్జునయోః కా ను కథా సమభవద్ద్విజ ॥ 1॥

వైశంపాయన ఉవాచ
కృష్ణేన సహితః పార్థః స్వరాజ్యం ప్రాప్య కేవలం ।
తస్యాం సభాయాం రమ్యాయాం విజహార ముదా యుతః ॥ 2॥

తతః కం చిత్సభోద్దేశం స్వర్గోద్దేశ సమం నృప ।
యదృచ్ఛయా తౌ ముదితౌ జగ్మతుః స్వజనావృతౌ ॥ 3॥

తతః ప్రతీతః కృష్ణేన సహితః పాండవోఽర్జునః ।
నిరీక్ష్య తాం సభాం రమ్యామిదం వచనమబ్రవీత్ ॥ 4॥

విదితం తే మహాబాహో సంగ్రామే సముపస్థితే ।
మాహాత్మ్యం దేవకీ మాతస్తచ్చ తే రూపమైశ్వరం ॥ 5॥

యత్తు తద్భవతా ప్రోక్తం తదా కేశవ సౌహృదాత్ ।
తత్సర్వం పురుషవ్యాఘ్ర నష్టం మే నష్టచేతసః ॥ 6॥

మమ కౌతూహలం త్వస్తి తేష్వర్థేషు పునః ప్రభో ।
భవాంశ్చ ద్వారకాం గంతా నచిరాదివ మాధవ ॥ 7॥

వైశన్పాయన ఉవాచ
ఏవముక్తస్తతః కృష్ణః ఫల్గునం ప్రత్యభాషత ।
పరిష్వజ్య మహాతేజా వచనం వదతాం వరః ॥ 8॥

వాసుదేవ ఉవాచ
శ్రావితస్త్వం మయా గుహ్యం జ్ఞాపితశ్చ సనాతనం ।
ధర్మం స్వరూపిణం పార్థ సర్వలోకాంశ్చ శాశ్వతాన్ ॥ 9॥

అబుద్ధ్వా యన్న గృహ్ణీథాస్తన్మే సుమహదప్రియం |
నూనమశ్రద్దధానోఽసి దుర్మేధాశ్చాసి పాండవ ‖ 10‖

స హి ధర్మః సుపర్యాప్తో బ్రహ్మణః పదవేదనే |
న శక్యం తన్మయా భూయస్తథా వక్తుమశేషతః ‖ 11‖

పరం హి బ్రహ్మ కథితం యోగయుక్తేన తన్మయా |
ఇతిహాసం తు వక్ష్యామి తస్మిన్నర్థే పురాతనం ‖ 12‖

యథా తాం బుద్ధిమాస్థాయ గతిమగ్ర్యాం గమిష్యసి |
శృణు ధర్మభృతాం శ్రేష్ఠ గదతః సర్వమేవ మే ‖ 13‖

ఆగచ్ఛద్బ్రాహ్మణః కశ్చిత్స్వర్గలోకాదరిందమ |
బ్రహ్మలోకాచ్చ దుర్ధర్షః సోఽస్మాభిః పూజితోఽభవత్ ‖ 14‖

అస్మాభిః పరిపృష్టశ్చ యదాహ భరతర్షభ |
దివ్యేన విధినా పార్థ తచ్ఛృణుష్వావిచారయన్ ‖ 15‖

బ్రాహ్మణ ఉవాచ
మోక్షధర్మం సమాశ్రిత్య కృష్ణ యన్మానుపృచ్ఛసి |
భూతానామనుకంపార్థం యన్మోహచ్ఛేదనం ప్రభో ‖ 16‖

తత్తేఽహం సంప్రవక్ష్యామి యథావన్మధుసూదన |
శృణుష్వావహితో భూత్వా గదతో మమ మాధవ ‖ 17‖

కశ్చిద్విప్రస్తపో యుక్తః కాశ్యపో ధర్మవిత్తమః |
ఆససాద ద్విజం కం చిద్ధర్మాణామాగతాగమం ‖ 18‖

గతాగతే సుబహుశో జ్ఞానవిజ్ఞానపారగం |
లోకతత్త్వార్థ కుశలం జ్ఞాతారం సుఖదుఃఖయోః ‖ 19‖

జాతీ మరణతత్త్వజ్ఞం కోవిదం పుణ్యపాపయోః |
ద్రష్టారముచ్చనీచానాం కర్మభిర్దేహినాం గతిం ‖ 20‖

చరంతం ముక్తవత్సిద్ధం ప్రశాంతం సంయతేంద్రియం |
దీప్యమానం శ్రియా బ్రాహ్మ్యా క్రమమాణం చ సర్వశః ‖ 21‖

అంతర్ధానగతిజ్ఞం చ శ్రుత్వా తత్త్వేన కాశ్యపః ।
తథైవాంతర్హితైః సిద్ధైర్యాంతం చక్రధరైః సహ ॥ 22॥

సంభాషమాణమేకాంతే సమాసీనం చ తైః సహ ।
యదృచ్ఛయా చ గచ్ఛంతమసక్తం పవనం యథా ॥ 23॥

తం సమాసాద్య మేధావీ స తదా ద్విజసత్తమః ।
చరణౌ ధర్మకామో వై తపస్వీ సుసమాహితః ।
ప్రతిపేదే యథాన్యాయం భక్త్యా పరమయా యుతః ॥ 24॥

విస్మితశ్చాద్భుతం దృష్ట్వా కాశ్యపస్తం ద్విజోత్తమం ।
పరిచారేణ మహతా గురుం వైద్యమతోషయత్ ॥ 25॥

ప్రీతాత్మా చోపపన్నశ్చ శ్రుతచారిత్ర్య సంయుతః ।
భావేన తోషయచ్చైనం గురువృత్త్యా పరంతపః ॥ 26॥

తస్మై తుష్టః స శిష్యాయ ప్రసన్నోఽథాబ్రవీద్గురుః ।
సిద్ధిం పరామభిప్రేక్ష్య శృణు తన్మే జనార్దన ॥ 27॥

సిద్ధ ఉవాచ
వివిధైః కర్మభిస్తాత పుణ్యయోగైశ్చ కేవలైః ।
గచ్ఛంతీహ గతిం మర్త్యా దేవలోకేఽపి చ స్థితిం ॥ 28॥

న క్వ చిత్సుఖమత్యంతం న క్వ చిచ్ఛాశ్వతీ స్థితిః ।
స్థానాచ్చ మహతో భ్రంశో దుఃఖలబ్ధాత్పునః పునః ॥ 29॥

అశుభా గతయః ప్రాప్తాః కష్టా మే పాపసేవనాత్ ।
కామమన్యుపరీతేన తృష్ణయా మోహితేన చ ॥ 30॥

పునః పునశ్చ మరణం జన్మ చైవ పునః పునః ।
ఆహారా వివిధా భుక్తాః పీతా నానావిధాః స్తనాః ॥ 31॥

మాతరో వివిధా దృష్టాః పితరశ్చ పృథగ్విధాః ।
సుఖాని చ విచిత్రాణి దుఃఖాని చ మయానఘ ॥ 32॥

ప్రియైర్వివాసో బహుశః సంవాసశ్చాప్రియైః సహ |
ధననాశశ్చ సంప్రాప్తో లబ్ధ్వా దుఃఖేన తద్ధనం ॥ 33॥

అవమానాః సుకష్టాశ్చ పరతః స్వజనాత్తథా |
శారీరా మానసాశ్చాపి వేదనా భృశదారుణాః ॥ 34॥

ప్రాప్తా విమాననాశ్చోగ్రా వధబంధాశ్చ దారుణాః |
పతనం నిరయే చైవ యాతనాశ్చ యమక్షయే ॥ 35॥

జరా రోగాశ్చ సతతం వాసనాని చ భూరిశః |
లోకేఽస్మిన్ననుభూతాని ద్వంద్వజాని భృశం మయా ॥ 36॥

తతః కదా చిన్నిర్వేదాన్నికారాన్నికృతేన చ |
లోకతంత్రం పరిత్యక్తం దుఃఖార్తేన భృశం మయా |
తతః సిద్ధిరియం ప్రాప్తా ప్రసాదాదాత్మనో మయా ॥ 37॥

నాహం పునరిహాగంతా లోకానాలోకయామ్యహం |
ఆ సిద్ధేరా ప్రజా సర్గాదాత్మనో మే గతిః శుభా ॥ 38॥

ఉపలబ్ధా ద్విజశ్రేష్ఠ తథేయం సిద్ధిరుత్తమా |
ఇతః పరం గమిష్యామి తతః పరతరం పునః |
బ్రహ్మణః పదమవ్యగ్రం మా తేఽభూదత్ర సంశయః ॥ 39॥

నాహం పునరిహాగంతా మర్త్యలోకే పరంతప |
ప్రీతోఽస్మి తే మహాప్రాజ్ఞ బ్రూహి కిం కరవాణి తే ॥ 40॥

యదీప్సురుపపన్నస్త్వం తస్య కాలోఽయమాగతః |
అభిజానే చ తదహం యదర్థం మా త్వమాగతః |
అచిరాత్తు గమిష్యామి యేనాహం త్వామచూచుదం ॥ 41॥

భృశం ప్రీతోఽస్మి భవతశ్చారిత్రేణ విచక్షణ |
పరిపృచ్ఛ యావద్భవతే భాషేయం యత్తవేప్సితం ॥ 42॥

బహు మన్యే చ తే బుద్ధిం భృశం సంపూజయామి చ |
యేనాహం భవతా బుద్ధో మేధావీ హ్యసి కాశ్యప ॥ 43॥

ఇతి శ్రీమహాభారతే ఆశ్వమేధికే పర్వణి అనుగీతాపర్వణి సప్తదశోఽధ్యాయః ||

అధ్యాయం ౧౮

వాసుదేవ ఉవాచ
తతస్తస్యోపసంగృహ్య పాదౌ ప్రశ్నాన్సుదుర్వచాన్ |
పప్రచ్ఛ తాంశ్చ సర్వాన్స ప్రాహ ధర్మభృతాం వరః || 1 ||

కాశ్యప ఉవాచ
కథం శరీరం చ్యవతే కథం చైవోపపద్యతే |
కథం కష్టాచ్చ సంసారాత్సంసరన్పరిముచ్యతే || 2 ||

ఆత్మానం వా కథం యుక్త్వా తచ్ఛరీరం విముంచతి |
శరీరతశ్చ నిర్ముక్తః కథమన్యత్ప్రపద్యతే || 3 ||

కథం శుభాశుభే చాయం కర్మణీ స్వకృతే నరః |
ఉపభుంక్తే క్వ వా కర్మ విదేహస్యోపతిష్ఠతి || 4 ||

బ్రాహ్మణ ఉవాచ
ఏవం సంచోదితః సిద్ధః ప్రశ్నాంస్తాన్ప్రత్యభాషత |
ఆనుపూర్వ్యేణ వార్ష్ణేయ యథా తన్మే వచః శృణు || 5 ||

సిద్ధ ఉవాచ
ఆయుః కీర్తికరాణీహ యాని కర్మాణి సేవతే |
శరీరగ్రహణేఽన్యస్మింస్తేషు క్షీణేషు సర్వశః || 6 ||

ఆయుః క్షయపరీతాత్మా విపరీతాని సేవతే |
బుద్ధిర్వ్యావర్తతే చాస్య వినాశే ప్రత్యుపస్థితే || 7 ||

సత్త్వం బలం చ కాలం చాప్యవిదిత్వాత్మనస్తథా |
అతివేలముపాశ్నాతి తైర్విరుద్ధాన్యనాత్మవాన్ || 8 ||

యదాయమతికష్టాని సర్వాణ్యుపనిషేవతే ।
అత్యర్థమపి వా భుంక్తే న వా భుంక్తే కదా చన ॥ 9॥

దుష్టాన్నం విషమాన్నం చ సోఽన్యోన్యేన విరోధి చ ।
గురు వాపి సమం భుంక్తే నాతిజీర్ణేఽపి వా పునః ॥ 10॥

వ్యాయామమతిమాత్రం వా వ్యవాయం చోపసేవతే ।
సతతం కర్మ లోభాద్వా ప్రాప్తం వేగవిధారణం ॥ 11॥

రసాతియుక్తమన్నం వా దివా స్వప్నం నిషేవతే ।
అపక్వానాగతే కాలే స్వయం దోషాన్ప్రకోపయన్ ॥ 12॥

స్వదోషకోపనాద్రోగం లభతే మరణాంతికం ।
అథ చోద్బంధనాదీని పరీతాని వ్యవస్యతి ॥ 13॥

తస్య తైః కారణైర్జంతోః శరీరాచ్చ్యవతే యథా ।
జీవితం ప్రోచ్యమానం తద్యథావదుపధారయ ॥ 14॥

ఊష్మా ప్రకుపితః కాయే తీవ్రవాయుసమీరితః ।
శరీరమనుపర్యేతి సర్వాన్ప్రాణాన్రుణద్ధి వై ॥ 15॥

అత్యర్థం బలవానూష్మా శరీరే పరికోపితః ।
భినత్తి జీవ స్థానాని తాని మర్మాణి విద్ధి చ ॥ 16॥

తతః స వేదనః సద్యో జీవః ప్రచ్యవతే క్షరన్ ।
శరీరం త్యజతే జంతుశ్ఛిద్యమానేషు మర్మసు ।
వేదనాభిః పరీతాత్మా తద్విద్ధి ద్విజసత్తమ ॥ 17॥

జాతీమరణసంవిగ్నాః సతతం సర్వజంతవః ।
దృశ్యంతే సంత్యజంతశ్చ శరీరాణి ద్విజర్షభ ॥ 18॥

గర్భసంక్రమణే చాపి మర్మణామతిసర్పణే ।
తాదృశీమేవ లభతే వేదనాం మానవః పునః ॥ 19॥

భిన్నసంధిరథ క్లేదమద్భిః స లభతే నరః ।
యథా పంచసు భూతేషు సంశ్రితత్వం నిగచ్ఛతి ।

శైత్యాత్ప్రకుపితః కాయే తీవ్రవాయుసమీరితః ‖ 20‖

యః స పంచసు భూతేషు ప్రాణాపానే వ్యవస్థితః ।
స గచ్ఛత్యూర్ధ్వగో వాయుః కృచ్ఛ్రాన్ముక్త్వా శరీరిణం ‖ 21‖

శరీరం చ జహాత్యేవ నిరుచ్ఛ్వాసశ్చ దృశ్యతే ।
నిరూష్మా స నిరుచ్ఛ్వాసో నిఃశ్రీకో గతచేతనః ‖ 22‖

బ్రహ్మణా సంపరిత్యక్తో మృత ఇత్యుచ్యతే నరః ।
స్రోతోభిర్యైర్విజానాతి ఇంద్రియార్థాఞ్శరీరభృత్ ।
తైరేవ న విజానాతి ప్రాణమాహారసంభవం ‖ 23‖

తత్రైవ కురుతే కాయే యః స జీవః సనాతనః ।
తేషాం యద్యద్భవేద్యుక్తం సంనిపాతే క్వ చిత్క్వ చిత్ ।
తత్తన్మర్మ విజానీహి శాస్త్రదృష్టం హి తత్తథా ‖ 24‖

తేషు మర్మసు భిన్నేషు తతః స సముదీరయన్ ।
ఆవిశ్య హృదయం జంతోః సత్త్వం చాశు రుణద్ధి వై ।
తతః స చేతనో జంతుర్నాభిజానాతి కిం చన ‖ 25‖

తమసా సంవృతజ్ఞానః సంవృతేష్వథ మర్మసు ।
స జీవో నిరధిష్ఠానశ్చావ్యతే మాతరిశ్వనా ‖ 26‖

తతః స తం మహోచ్ఛ్వాసం భృశముచ్ఛ్వస్య దారుణం ।
నిష్క్రామన్కంపయత్యాశు తచ్ఛరీరమచేతనం ‖ 27‖

స జీవః ప్రచ్యుతః కాయాత్కర్మభిః స్వైః సమావృతః ।
అంకితః స్వైః శుభైః పుణ్యైః పాపైర్వాప్యుపపద్యతే ‖ 28‖

బ్రాహ్మణా జ్ఞానసంపన్నా యథావచ్ఛ్రుత నిశ్చయాః ।
ఇతరం కృతపుణ్యం వా తం విజానంతి లక్షణైః ‖ 29‖

యథాంధ కారే ఖద్యోతం లీయమానం తతస్తతః ।
చక్షుష్మంతః ప్రపశ్యంతి తథా తం జ్ఞానచక్షుషః ‖ 30‖

పశ్యంత్యేవంవిధాః సిద్ధా జీవం దివ్యేన చక్షుషా |
చ్యవంతం జాయమానం చ యోనిం చానుప్రవేశితం || 31||

తస్య స్థానాని దృష్టాని త్రివిధానీహ శాస్త్రతః |
కర్మభూమిరియం భూమిర్యత్ర తిష్ఠంతి జంతవః || 32||

తతః శుభాశుభం కృత్వా లభంతే సర్వదేహినః |
ఇహైవోచ్చావచాన్భోగాన్ప్రాప్నువంతి స్వకర్మభిః || 33||

ఇహైవాశుభ కర్మా తు కర్మభిర్నిరయం గతః |
అవాక్స నిరయే పాపో మానవః పచ్యతే భృశం |
తస్మాత్సుదుర్లభో మోక్ష ఆత్మా రక్ష్యో భృశం తతః || 34||

ఊర్ధ్వం తు జంతవో గత్వా యేషు స్థానేష్వవస్థితాః |
కీర్త్యమానాని తానీహ తత్త్వతః సంనిబోధ మే |
తచ్ఛ్రుత్వా నైష్ఠికీం బుద్ధిం బుధ్యేథాః కర్మ నిశ్చయాత్ || 35||

తారా రూపాణి సర్వాణి యచ్చైతచ్చంద్రమండలం |
యచ్చ విభ్రాజతే లోకే స్వభాసా సూర్యమండలం |
స్థానాన్యేతాని జానీహి నరాణాం పుణ్యకర్మణాం || 36||

కర్మ క్షయాచ్చ తే సర్వే చ్యవంతే వై పునః పునః |
తత్రాపి చ విశేషోఽస్తి దివి నీచోచ్చమధ్యమః || 37||

న తత్రాప్యస్తి సంతోషో దృష్ట్వా దీప్తతరాం శ్రియం |
ఇత్యేతా గతయః సర్వాః పృథక్త్వే సముదీరితాః || 38||

ఉపపత్తిం తు గర్భస్య వక్ష్యామ్యహమతః పరం |
యథావత్తాం నిగదతః శృణుష్వావహితో ద్విజ || 39||

ఇతి శ్రీమహాభారతే ఆశ్వమేధికే పర్వణి అనుగీతాపర్వణి అష్టాదశోఽధ్యాయః ||

అధ్యాయం ౧౮

బ్రాహ్మణ ఉవాచ
శుభానామశుభానాం చ నేహ నాశోఽస్తి కర్మణాం |
ప్రాప్య ప్రాప్య తు పచ్యంతే క్షేత్రం క్షేత్రం తథా తథా || 1||

యథా ప్రసూయమానస్తు ఫలీ దద్యాత్ఫలం బహు |
తథా స్యాద్విపులం పుణ్యం శుద్ధేన మనసా కృతం || 2||

పాపం చాపి తథైవ స్యాత్పాపేన మనసా కృతం |
పురోధాయ మనో హీహ కర్మణ్యాత్మా ప్రవర్తతే || 3||

యథా కత్మ సమాదిష్టం కామమన్యుసమావృతః |
నరో గర్భం ప్రవిశతి తచ్చాపి శృణు చోత్తరం || 4||

శుక్రం శోణితసంసృష్టం స్త్రియా గర్భాశయం గతం |
క్షేత్రం కర్మజమాప్నోతి శుభం వా యది వాశుభం || 5||

సౌక్ష్మ్యాదవ్యక్తభావాచ్చ న స క్వ చన సజ్జతే |
సంప్రాప్య బ్రహ్మణః కాయం తస్మాత్తద్బ్రహ్మ శాశ్వతం |
తద్బీజం సర్వభూతానాం తేన జీవంతి జంతవః || 6||

స జీవః సర్వగాత్రాణి గర్భస్యావిశ్య భాగశః |
దధాతి చేతసా సద్యః ప్రాణస్థానేష్వవస్థితః |
తతః స్పందయతేఽఙ్గాని స గర్భశ్చేతనాన్వితః || 7||

యథా హి లోహనిష్యందో నిషిక్తో బింబవిగ్రహం |
ఉపైతి తద్వజ్జానీహి గర్భే జీవ ప్రవేశనం || 8||

లోహపిండం యథా వహ్నిః ప్రవిశత్యభితాపయన్ |
తథా త్వమపి జానీహి గర్భే జీవోపపాదనం || 9||

యథా చ దీపః శరణం దీప్యమానః ప్రకాశయేత్ |
ఏవమేవ శరీరాణి ప్రకాశయతి చేతనా || 10||

యద్యచ్చ కురుతే కర్మ శుభం వా యది వాశుభం |
పూర్వదేహకృతం సర్వమవశ్యముపభుజ్యతే || 11||

తతస్తత్క్షీయతే చైవ పునశ్చాన్యత్ప్రచీయతే |
యావత్తన్మోక్షయోగస్థం ధర్మం నైవావబుధ్యతే ‖ 12‖

తత్ర ధర్మం ప్రవక్ష్యామి సుఖీ భవతి యేన వై |
ఆవర్తమానో జాతీషు తథాన్యోన్యాసు సత్తమ ‖ 13‖

దానం వ్రతం బ్రహ్మచర్యం యథోక్తవ్రతధారణం |
దమః ప్రశాంతతా చైవ భూతానాం చానుకంపనం ‖ 14‖

సంయమశ్చానృశంస్యం చ పరస్వాదాన వర్జనం |
వ్యలీకానామకరణం భూతానాం యత్ర సా భువి ‖ 15‖

మాతాపిత్రోశ్చ శుశ్రూషా దేవతాతిథిపూజనం |
గురు పూజా ఘృణా శౌచం నిత్యమింద్రియసంయమః ‖ 16‖

ప్రవర్తనం శుభానాం చ తత్సతాం వృత్తముచ్యతే |
తతో ధర్మః ప్రభవతి యః ప్రజాః పాతి శాశ్వతీః ‖ 17‖

ఏవం సత్సు సదా పశ్యేత్తత్ర హ్యేషా ధ్రువా స్థితిః |
ఆచారో ధర్మమాచష్టే యస్మిన్సంతో వ్యవస్థితాః ‖ 18‖

తేషు తద్ధర్మనిక్షిప్తం యః స ధర్మః సనాతనః |
యస్తం సమభిపద్యేత న స దుర్గతిమాప్నుయాత్ ‖ 19‖

అతో నియమ్యతే లోకః ప్రముహ్య ధర్మవర్త్మసు |
యస్తు యోగీ చ ముక్తశ్చ స ఏతేభ్యో విశిష్యతే ‖ 20‖

వర్తమానస్య ధర్మేణ పురుషస్య యథాతథా |
సంసారతారణం హ్యస్య కాలేన మహతా భవేత్ ‖ 21‖

ఏవం పూర్వకృతం కర్మ సర్వో జంతుర్నిషేవతే |
సర్వం తత్కారణం యేన నికృతోఽయమిహాగతః ‖ 22‖

శరీరగ్రహణం చాస్య కేన పూర్వం ప్రకల్పితం |
ఇత్యేవం సంశయో లోకే తచ్చ వక్ష్యామ్యతః పరం ‖ 23‖

శరీరమాత్మనః కృత్వా సర్వభూతపితామహః |
త్రైలోక్యమసృజద్బ్రహ్మా కృత్స్నం స్థావరజంగమం ‖ 24‖

తతః ప్రధానమసృజచ్చేతనా సా శరీరిణాం |
యయా సర్వమిదం వ్యాప్తం యాం లోకే పరమాం విదుః ‖ 25‖

ఇహ తత్క్షరమిత్యుక్తం పరం త్వమృతమక్షరం |
త్రయాణాం మిథునం సర్వమేకైకస్య పృథక్పృథక్ ‖ 26‖

అసృజత్సర్వభూతాని పూర్వసృష్టః ప్రజాపతిః |
స్థావరాణి చ భూతాని ఇత్యేషా పౌర్వికీ శ్రుతిః ‖ 27‖

తస్య కాలపరీమాణమకరోత్స పితామహః |
భూతేషు పరివృత్తిం చ పునరావృత్తిమేవ చ ‖ 28‖

యథాత్ర కశ్చిన్మేధావీ దృష్టాత్మా పూర్వజన్మని |
యత్ప్రవక్ష్యామి తత్సర్వం యథావదుపపద్యతే ‖ 29‖

సుఖదుఃఖే సదా సమ్యగనిత్యే యః ప్రపశ్యతి |
కాయం చామేధ్య సంఘాతం వినాశం కర్మ సంహితం ‖ 30‖

యచ్చ కిం చిత్సుఖం తచ్చ సర్వం దుఃఖమితి స్మరన్ |
సంసారసాగరం ఘోరం తరిష్యతి సుదుస్తరం ‖ 31‖

జాతీ మరణరోగైశ్చ సమావిష్టః ప్రధానవిత్ |
చేతనావత్సు చైతన్యం సమం భూతేషు పశ్యతి ‖ 32‖

నిర్విద్యతే తతః కృత్స్నం మార్గమాణః పరం పదం |
తస్యోపదేశం వక్ష్యామి యాథాతథ్యేన సత్తమ ‖ 33‖

శాశ్వతస్యావ్యయస్యాథ పదస్య జ్ఞానముత్తమం |
ప్రోచ్యమానం మయా విప్ర నిబోధేదమశేషతః ‖ 34‖

ఇతి శ్రీమహాభారతే ఆశ్వమేధికే పర్వణి అనుగీతాపర్వణి షోడశోఽధ్యాయః ‖

అధ్యాయః ౧౯

బ్రాహ్మణ ఉవాచ
యః స్యాదేకాయనే లీనస్తూష్ణీం కిం చిదచింతయన్ |
పూర్వం పూర్వం పరిత్యజ్య స నిరారంభకో భవేత్ || 1||

సర్వమిత్రః సర్వసహః సమరక్తో జితేంద్రియః |
వ్యపేతభయమన్యుశ్చ కామహా ముచ్యతే నరః || 2||

ఆత్మవత్సర్వభూతేషు యశ్చరేన్నియతః శుచిః |
అమానీ నిరభీమానః సర్వతో ముక్త ఏవ సః || 3||

జీవితం మరణం చోభే సుఖదుఃఖే తథైవ చ |
లాభాలాభే ప్రియ ద్వేష్యే యః సమః స చ ముచ్యతే || 4||

న కస్య చిత్స్పృహయతే నావజానాతి కిం చన |
నిర్ద్వంద్వో వీతరాగాత్మా సర్వతో ముక్త ఏవ సః || 5||

అనమిత్రోఽథ నిర్బంధురనపత్యశ్చ యః క్వ చిత్ |
త్యక్తధర్మార్థకామశ్చ నిరాకాంక్షీ స ముచ్యతే || 6||

నైవ ధర్మీ న చాధర్మీ పూర్వోపచితహా చ యః |
ధాతుక్షయప్రశాంతాత్మా నిర్ద్వంద్వః స విముచ్యతే || 7||

అకర్మా చావికాంక్షశ్చ పశ్యంజగదశాశ్వతం |
అస్వస్థమవశం నిత్యం జన్మ సంసారమోహితం || 8||

వైరాగ్య బుద్ధిః సతతం తాపదోషవ్యపేక్షకః |
ఆత్మబంధవినిర్మోక్షం స కరోత్యచిరాదివ || 9||

అగంధ రసమస్పర్శమశబ్దమపరిగ్రహం |
అరూపమనభిజ్ఞేయం దృష్ట్వాత్మానం విముచ్యతే || 10||

పంచ భూతగుణైర్హీనమమూర్తి మదలేపకం |
అగుణం గుణభోక్తారం యః పశ్యతి స ముచ్యతే || 11||

విహాయ సర్వసంకల్పాన్బుద్ధ్యా శారీర మానసాన్ |
శనైర్నిర్వాణమాప్నోతి నిరింధన ఇవానలః ‖ 12‖

విముక్తః సర్వసంస్కారైస్తతో బ్రహ్మ సనాతనం |
పరమాప్నోతి సంశాంతమచలం దివ్యమక్షరం ‖ 13‖

అతః పరం ప్రవక్ష్యామి యోగశాస్త్రమనుత్తమం |
యజ్జ్ఞాత్వా సిద్ధమాత్మానం లోకే పశ్యంతి యోగినః ‖ 14‖

తస్యోపదేశం పశ్యామి యథావత్తన్నిబోధ మే |
యైర్ద్వారైశ్చారయన్నిత్యం పశ్యత్యాత్మానమాత్మని ‖ 15‖

ఇంద్రియాణి తు సంహృత్య మన ఆత్మని ధారయేత్ |
తీవ్రం తప్త్వా తపః పూర్వం తతో యోక్తుముపక్రమేత్ ‖ 16‖

తపస్వీ త్యక్తసంకల్పో దంభాహంకారవర్జితః |
మనీషీ మనసా విప్రః పశ్యత్యాత్మానమాత్మని ‖ 17‖

స చేచ్ఛక్నోత్యయం సాధుర్యోక్తుమాత్మానమాత్మని |
తత ఏకాంతశీలః స పశ్యత్యాత్మానమాత్మని ‖ 18‖

సంయతః సతతం యుక్త ఆత్మవాన్విజితేంద్రియః |
తథాయమాత్మనాత్మానం సాధు యుక్తః ప్రపశ్యతి ‖ 19‖

యథా హి పురుషః స్వప్నే దృష్ట్వా పశ్యత్యసావితి |
తథారూపమివాత్మానం సాధు యుక్తః ప్రపశ్యతి ‖ 20‖

ఇషీకాం వా యథా ముంజాత్కశ్చిన్నిర్హృత్య దర్శయేత్ |
యోగీ నిష్కృష్టమాత్మానం యథా సంపశ్యతే తనౌ ‖ 21‖

ముంజం శరీరం తస్యాహురిషీకామాత్మని శ్రితాం |
ఏతన్నిదర్శనం ప్రోక్తం యోగవిద్భిరనుత్తమం ‖ 22‖

యదా హి యుక్తమాత్మానం సమ్యక్పశ్యతి దేహభృత్ |
తదాస్య నేశతే కశ్చిత్త్రైలోక్యస్యాపి యః ప్రభుః ‖ 23‖

అన్యోన్యాశ్చైవ తనవో యథేష్టం ప్రతిపద్యతే ।
వినివృత్య జరామృత్యూ న హృష్యతి న శోచతి ॥ 24॥

దేవానామపి దేవత్వం యుక్తః కారయతే వశీ ।
బ్రహ్మ చావ్యయమాప్నోతి హిత్వా దేహమశాశ్వతం ॥ 25॥

వినశ్యత్స్వపి లోకేషు న భయం తస్య జాయతే ।
క్లిశ్యమానేషు భూతేషు న స క్లిశ్యతి కేన చిత్ ॥ 26॥

దుఃఖశోకమయైర్ఘోరైః సంగస్నేహ సముద్భవైః ।
న విచాల్యేత యుక్తాత్మా నిస్పృహః శాంతమానసః ॥ 27॥

నైనం శస్త్రాణి విధ్యంతే న మృత్యుశ్చాస్య విద్యతే ।
నాతః సుఖతరం కిం చిల్లోకే క్వ చన విద్యతే ॥ 28॥

సమ్యగ్యుక్త్వా యదాత్మానమాత్మయేవ ప్రపశ్యతి ।
తదైవ న స్పృహయతే సాక్షాదపి శతక్రతోః ॥ 29॥

నిర్వేదస్తు న గంతవ్యో యుంజానేన కథం చన ।
యోగమేకాంతశీలస్తు యథా యుంజీత తచ్ఛృణు ॥ 30॥

దృష్టపూర్వా దిశం చింత్య యస్మిన్సంనివసేత్పురే ।
పురస్యాభ్యంతరే తస్య మనశ్చాయం న బాహ్యతః ॥ 31॥

పురస్యాభ్యంతరే తిష్ఠన్యస్మిన్నావసథే వసేత్ ।
తస్మిన్నావసథే ధార్యం స బాహ్యాభ్యంతరం మనః ॥ 32॥

ప్రచింత్యావసథం కృత్స్నం యస్మిన్కాయేఽవతిష్ఠతే ।
తస్మిన్కాయే మనశ్చార్యం న కథం చన బాహ్యతః ॥ 33॥

సంనియమ్యేంద్రియగ్రామం నిర్ఘోషే నిర్జనే వనే ।
కాయమభ్యంతరం కృత్స్నమేకాగ్రః పరిచింతయేత్ ॥ 34॥

దంతాంస్తాలు చ జిహ్వాం చ గలం గ్రీవాం తథైవ చ ।
హృదయం చింతయేచ్చాపి తథా హృదయబంధనం ॥ 35॥

ఇత్యుక్తః స మయా శిష్యో మేధావీ మధుసూదన |
పప్రచ్ఛ పునరేవేమం మోక్షధర్మం సుదుర్వచం || 36||

భుక్తం భుక్తం కథమిదమన్నం కోష్ఠే విపచ్యతే |
కథం రసత్వం వ్రజతి శోణితం జాయతే కథం |
తథా మాంసం చ మేదశ్చ స్నాయ్వస్థీని చ పోషతి || 37||

కథమేతాని సర్వాణి శరీరాణి శరీరిణాం |
వర్ధంతే వర్ధమానస్య వర్ధతే చ కథం బలం |
నిరోజసాం నిష్క్రమణం మలానాం చ పృథక్పృథక్ || 38||

కుతో వాయం ప్రశ్వసితి ఉచ్ఛ్వసిత్యపి వా పునః |
కం చ దేశమధిష్ఠాయ తిష్ఠత్యాత్మాయమాత్మని || 39||

జీవః కాయం వహతి చేచ్చేష్టయానః కలేవరం |
కిం వర్ణం కీదృశం చైవ నివేశయతి వై మనః |
యాథాతథ్యేన భగవన్వక్తుమర్హసి మేఽనఘ || 40||

ఇతి సంపరిపృష్టోఽహం తేన విప్రేణ మాధవ |
ప్రత్యబ్రువం మహాబాహో యథా శ్రుతమరిందమ || 41||

యథా స్వకోష్ఠే ప్రక్షిప్య కోష్ఠం భాండ మనా భవేత్ |
తథా స్వకాయే ప్రక్షిప్య మనో ద్వారైరనిశ్చలైః |
ఆత్మానం తత్ర మార్గేత ప్రమాదం పరివర్జయేత్ || 42||

ఏవం సతతముద్యుక్తః ప్రీతాత్మా నచిరాదివ |
ఆసాదయతి తద్బ్రహ్మ యద్దృష్ట్వా స్యాత్ప్రధానవిత్ || 43||

న త్వసౌ చక్షుషా గ్రాహ్యో న చ సర్వైరపీంద్రియైః |
మనసైవ ప్రదీపేన మహానాత్మని దృశ్యతే || 44||

సర్వతః పాణిపాదం తం సర్వతోఽక్షిశిరోముఖం |
జీవో నిష్క్రాంతమాత్మానం శరీరాత్సంప్రపశ్యతి || 45||

స తదుత్సృజ్య దేహం స్వం ధారయన్బ్రహ్మ కేవలం |
ఆత్మానమాలోకయతి మనసా ప్రహసన్నివ || 46||

ఇదం సర్వరహస్యం తే మయోక్తం ద్విజసత్తమ |
ఆపృచ్ఛే సాధయిష్యామి గచ్ఛ శిష్యయథాసుఖం ‖ 47‖

ఇత్యుక్తః స తదా కృష్ణ మయా శిష్యో మహాతపాః |
అగచ్ఛత యథాకామం బ్రాహ్మణశ్ఛిన్నసంశయః ‖ 48‖

వాసుదేవ ఉవాచ
ఇత్యుక్త్వా స తదా వాక్యం మాం పార్థ ద్విజపుంగవః |
మోక్షధర్మాశ్రితః సమ్యక్తత్రైవాంతరధీయత ‖ 49‖

కచ్చిదేతత్త్వయా పార్థ శ్రుతమేకాగ్రచేతసా |
తదాపి హి రథస్థస్త్వం శ్రుతవానేతదేవ హి ‖ 50‖

నైతత్పార్థ సువిజ్ఞేయం వ్యామిశ్రేణేతి మే మతిః |
నరేణాకృత సంజ్ఞేన విదగ్ధేనాకృతాత్మనా ‖ 51‖

సురహస్యమిదం ప్రోక్తం దేవానాం భరతర్షభ |
కచ్చిన్నేదం శ్రుతం పార్థ మర్త్యేనాన్యేన కేన చిత్ ‖ 52‖

న హ్యేతచ్ఛ్రోతుమర్హోఽన్యో మనుష్యస్త్వామృతేఽనఘ |
నైతదద్య సువిజ్ఞేయం వ్యామిశ్రేణాంతరాత్మనా ‖ 53‖

క్రియావద్భిర్హి కౌంతేయ దేవలోకః సమావృతః |
న చైతదిష్టం దేవానాం మర్త్యై రూపనివర్తనం ‖ 54‖

పరా హి సా గతిః పార్థ యత్తద్బ్రహ్మ సనాతనం |
యత్రామృతత్వం ప్రాప్నోతి త్యక్త్వా దుఃఖం సదా సుఖీ ‖ 55‖

ఏవం హి ధర్మమాస్థాయ యోఽపి స్యుః పాపయోనయః |
స్త్రియో వైశ్యాస్తథా శూద్రాస్తేఽపి యాంతి పరాం గతిం ‖ 56‖

కిం పునర్బ్రాహ్మణాః పార్థ క్షత్రియా వా బహుశ్రుతాః |
స్వధర్మరతయో నిత్యం బ్రహ్మలోకపరాయణాః ‖ 57‖

హేతుమచ్చైతదుద్దిష్టముపాయాశ్చాస్య సాధనే |
సిద్ధేః ఫలం చ మోక్షశ్చ దుఃఖస్య చ వినిర్ణయః |

అతః పరం సుఖం త్వన్యత్కిం ను స్యాద్భరతర్షభ ॥ 58॥

శ్రుతవాఞ్శ్రద్దధానశ్చ పరాక్రాంతశ్చ పాండవ ।
యః పరిత్యజతే మర్త్యో లోకతంత్రమసారవత్ ।
ఏతైరుపాయైః స క్షిప్రం పరాం గతిమవాప్నుయాత్ ॥ 59॥

ఏతావదేవ వక్తవ్యం నాతో భూయోఽస్తి కిం చన ।
షణ్మాసాన్నిత్యయుక్తస్య యోగః పార్థ ప్రవర్తతే ॥ 60॥

ఇతి శ్రీమహాభారతే ఆశ్వమేధికే పర్వణి అనుగీతాపర్వణి ఏకోనవింషోఽధ్యాయః ॥

॥ ఇతి అనుగీతా సమాప్తాః ॥

ఉత్తరగీత

అధ్యాయం ౧

అఖండం సచ్చిదానందమవాఙ్మనసగోచరం |
ఆత్మానమఖిలాధారమాశ్రయేఽభీష్టసిద్ధయే ||

అర్జున ఉవాచ -
యదేకం నిష్కలం బ్రహ్మ వ్యోమాతీతం నిరంజనం |
అప్రతర్క్యమవిజ్ఞేయం వినాశోత్పత్తివర్జితం || 1 ||

కారణం యోగనిర్ముక్తం హేతుసాధనవర్జితం |
హృదయాంబుజమధ్యస్థం జ్ఞానజ్ఞేయస్వరూపకం || 2 ||

తత్క్షణాదేవ ముచ్యేత యజ్జ్ఞానాద్బ్రూహి కేశవ |
శ్రీభగవానువాచ -
సాధు పృష్టం మహాబాహో బుద్ధిమానసి పాండవ || 3 ||

యన్మాం పృచ్ఛసి తత్త్వార్థమశేషం ప్రవదామ్యహం |
ఆత్మమంత్రస్య హంసస్య పరస్పరసమన్వయాత్ || 4 ||

యోగేన గతకామానాం భావనా బ్రహ్మ చక్షతే |
శరీరిణామజస్యాంతం హంసత్వం పారదర్శనం || 5 ||

హంసో హంసాక్షరం చైతత్కూటస్థం యత్తదక్షరం |
తద్విద్వానక్షరం ప్రాప్య జహ్యాన్మరణజన్మనీ || 6 ||

కాకీముఖం కకారాంతముకారశ్చేతనాకృతిః |
మకారస్య తు లుప్తస్య కోఽర్థః సంప్రతిపద్యతే || 7 ||

కాకీముఖకకారాంతముకారశ్చేతనాకృతిః |
అకారస్య తు లుప్తస్య కోఽర్థః సంప్రతిపద్యతే || 7 ||

గచ్ఛంస్తిష్ఠన్సదా కాలం వాయుస్వీకరణం పరం |
సర్వకాలప్రయోగేన సహస్రాయుర్భవేన్నరః ‖ 8‖

యావత్పశ్యేత్ఖగాకారం తదాకారం విచింతయేత్ |
ఖమధ్యే కురు చాత్మానమాత్మమధ్యే చ ఖం కురు |
ఆత్మానం ఖమయం కృత్వా న కించిదపి చింతయేత్ ‖ 9‖

స్థిరబుద్ధిరసంమూఢో బ్రహ్మవిద్బ్రహ్మణి స్థితః |
బహిర్వ్యోమస్థితం నిత్యం నాసాగ్రే చ వ్యవస్థితం |
నిష్కలం తం విజానీయాచ్ఛ్వాసో యత్ర లయం గతః ‖ 10‖

పుటద్వయవినిర్ముక్తో వాయుర్యత్ర విలీయతే ‖ 11‖

తత్ర సంస్థం మనః కృత్వా తం ధ్యాయేత్పార్థ ఈశ్వరం ‖ 12‖

నిర్మలం తం విజానీయాత్షడూర్మిరహితం శివం |
ప్రభాశూన్యం మనఃశూన్యం బుద్ధిశూన్యం నిరామయం ‖ 13‖

సర్వశూన్యం నిరాభాసం సమాధిస్తస్య లక్షణం |
త్రిశూన్యం యో విజానీయాత్స తు ముచ్యేత బంధనాత్ ‖ 14‖

స్వయముచ్చలితే దేహే దేహీ న్యస్తసమాధినా |
నిశ్చలం తద్విజానీయాత్సమాధిస్థస్య లక్షణం ‖ 15‖

అమాత్రం శబ్దరహితం స్వరవ్యంజనవర్జితం |
బిందునాదకలాతీతం యస్తం వేద స వేదవిత్ ‖ 16‖

ప్రాప్తే జ్ఞానేన విజ్ఞానే జ్ఞేయే చ హృది సంస్థితే |
లబ్ధశాంతిపదే దేహే న యోగో నైవ ధారణా ‖ 17‖

యో వేదాదౌ స్వరః ప్రోక్తో వేదాంతే చ ప్రతిష్ఠితః |
తస్య ప్రకృతిలీనస్య యః పరః స మహేశ్వరః ‖ 18‖

నావార్థీ చ భవేత్తావద్యావత్పారం న గచ్ఛతి |
ఉత్తీర్ణే చ సరిత్పారే నావయా కిం ప్రయోజనం ‖ 19‖

గ్రంథమభ్యస్య మేధావీ జ్ఞానవిజ్ఞానతత్పరః |
పలాలమివ ధాన్యార్థీ త్యజేద్గ్రంథమశేషతః ‖ 20‖

ఉల్కాహస్తో యథా కశ్చిద్ద్రవ్యమాలోక్య తాం త్యజేత్
జ్ఞానేన జ్ఞేయమాలోక్య పశ్చాజ్జ్ఞానం పరిత్యజేత్ ‖ 21‖

యథామృతేన తృప్తస్య పయసా కిం ప్రయోజనం |
ఏవం తం పరమం జ్ఞాత్వా వేదైర్నాస్తి ప్రయోజనం ‖ 22‖

జ్ఞానామృతేన తృప్తస్య కృతకృత్యస్య యోగినః |
న చాస్తి కించిత్కర్తవ్యమస్తి చేన్న స తత్త్వవిత్ ‖ 23‖

తైలధారామివాచ్ఛిన్నం దీర్ఘఘంటానినాదవత్ |
అవాచ్యం ప్రణవస్యాగ్రం యస్తం వేద స వేదవిత్ ‖ 24‖

ఆత్మానమరణిం కృత్వా ప్రణవం చోత్తరారణిం |
ధ్యాననిర్మథనాభ్యాసాదేవం పశ్యేన్నిగూఢవత్ ‖ 25‖

తాదృశం పరమం రూపం స్మరేత్పార్థ హ్యనన్యధీః |
విధూమాగ్నినిభం దేవం పశ్యేదంత్యంతనిర్మలం ‖ 26‖

దూరస్థోఽపి న దూరస్థః పిండస్థః పిండవర్జితః |
విమలః సర్వదా దేహీ సర్వవ్యాపీ నిరంజనః ‖ 27‖

కాయస్థోఽపి న కాయస్థః కాయస్థోఽపి న జాయతే |
కాయస్థోఽపి న భుంజానః కాయస్థోఽపి న బధ్యతే ‖ 28‖

కాయస్థోఽపి న లిప్తః స్యాత్కాయస్థోఽపి న బాధ్యతే |
తిలమధ్యే యథా తైలం క్షీరమధ్యే యథా ఘృతం ‖ 29‖

పుష్పమధ్యే యథా గంధః ఫలమధ్యే యథా రసః |
కాష్ఠాగ్నివత్ప్రకాశేత ఆకాశే వాయువచ్చరేత్ ‖ 30‖

తథా సర్వగతో దేహీ దేహమధ్యే వ్యవస్థితః |
మనస్థో దేశినాం దేవో మనోమధ్యే వ్యవస్థితః ‖ 31‖

మనస్థం మనమధ్యస్థం మధ్యస్థం మనవర్జితం |
మనసా మన ఆలోక్య స్వయం సిధ్యంతి యోగినః || 32||

ఆకాశం మానసం కృత్వా మనః కృత్వా నిరాస్పదం |
నిశ్చలం తద్విజానీయాత్సమాధిస్థస్య లక్షణం || 33||

యోగామృతరసం పీత్వా వాయుభక్షః సదా సుఖీ |
యమమభ్యస్యతే నిత్యం సమాధిర్మృత్యునాశకృత్ || 34||

ఊర్ధ్వశూన్యమధఃశూన్యం మధ్యశూన్యం యదాత్మకం |
సర్వశూన్యం స ఆత్మేతి సమాధిస్థస్య లక్షణం || 35||

శూన్యభావితభావాత్మా పుణ్యపాపైః ప్రముచ్యతే |
అర్జున ఉవాచ-
అదృశ్యే భావనా నాస్తి దృశ్యమేతద్వినశ్యతి || 36||

అవర్ణమస్వరం బ్రహ్మ కథం ధ్యాయంతి యోగినః |
శ్రీభగవానువాచ-
ఊర్ధ్వపూర్ణమధఃపూర్ణం మధ్యపూర్ణం యదాత్మకం || 37||

సర్వపూర్ణం స ఆత్మేతి సమాధిస్థస్య లక్షణం |
అర్జున ఉఅవాచ-
సాలంబస్యాప్యనిత్యత్వం నిరాలంబస్య శూన్యతా || 38||

ఉభయోరపి దుష్టత్వాత్కథం ధ్యాయంతి యోగినః |
శ్రీభగవానువాచ-
హృదయం నిర్మలం కృత్వా చింతయిత్వాప్యనామయం || 39||

అహమేవ ఇదం సర్వమితి పశ్యేత్పరం సుఖం |
అర్జున ఉవాచ-
అక్షరాణి సమాత్రాణి సర్వే బిందుసమాశ్రితాః || 40||

బిందుభిర్భిద్యతే నాదః స నాదః కేన భిద్యతే |
శ్రీభగవానువాచ-
అనాహతస్య శబ్దస్య తస్య శబ్దస్య యో ధ్వనిః || 41||

ధ్వనేరంతర్గతం జ్యోతిర్జ్యోతిరంతర్గతం మనః |
తన్మనో విలయం యాతి తద్విష్ణోః పరమం పదం || 42 ||

ఓంకారధ్వనినాదేన వాయోః సంహరణాంతికం |
నిరాలంబం సముద్దిశ్య యత్ర నాదో లయం గతః || 43 ||

అర్జున ఉవాచ-
భిన్నే పంచాత్మకే దేహే గతే పంచసు పంచధా |
ప్రాణైర్విముక్తే దేహే తు ధర్మాధర్మౌ క్వ గచ్ఛతః || 44 ||

శ్రీభగవానువాచ-
ధర్మాధర్మౌ మనశ్చైవ పంచభూతాని యాని చ |
ఇంద్రియాణి చ పంచైవ యాశ్చాన్యాః పంచ దేవతాః || 45 ||

తాశ్చైవ మనసా సర్వే నిత్యమేవాభిమానతః |
జీవేన సహ గచ్ఛంతి యావత్తత్త్వం న విందతి || 46 ||

అర్జున ఉవాచ-
స్థావరం జంగమం చైవ యత్కించిత్సచరాచరం |
జీవా జీవేన సిధ్యంతి స జీవః కేన సిధ్యతి || 47 ||

శ్రీభగవానువాచ-
ముఖనాసికయోర్మధ్యే ప్రాణః సంచరతే సదా |
ఆకాశః పిబతే ప్రాణం స జీవః కేన జీవతి || 48 ||

అర్జున ఉవాచ-
బ్రహ్మాండవ్యాపితం వ్యోమ వ్యోమ్నా చావేష్టితం జగత్ |
అంతర్బహిశ్చ తద్వ్యోమ కథం దేవో నిరంజనః || 49 ||

శ్రీభగవానువాచ-
ఆకాశో హ్యవకాశశ్చ ఆకాశవ్యాపితం చ యత్ |
ఆకాశస్య గుణః శబ్దో నిఃశబ్దో బ్రహ్మ ఉచ్యతే || 50 ||

అర్జున ఉవాచ-
దంతోష్ఠతాలుజిహ్వానామాస్పదం యత్ర దృశ్యతే |
అక్షరత్వం కుతస్తేషాం క్షరత్వం వర్తతే సదా || 51 ||

అఘోషమవ్యంజనమస్వరం చా-
ప్యతాలుకంఠోష్ఠమనాసికం చ |
అరేఖజాతం పరమూష్మవర్జితం
తదక్షరం న క్షరతే కథంచిత్ ‖ 52‖

అర్జున ఉవాచ-
జ్ఞాత్వా సర్వగతం బ్రహ్మ సర్వభూతాధివాసితం |
ఇంద్రియాణాం నిరోధేన కథం సిధ్యంతి యోగినః ‖ 53‖

శ్రీభగవానువాచ-
ఇంద్రియాణాం నిరోధేన దేహే పశ్యంతి మానవాః |
దేహే నష్టే కుతో బుద్ధిర్బుద్ధినాశే కుతో జ్ఞతా ‖ 54‖

తావదేవ నిరోధః స్యాద్యావత్తత్త్వం న విందతి |
విదితే తు పరే తత్త్వే ఏకమేవానుపశ్యతి ‖ 55‖

భవచ్ఛిద్రకృతా దేహాః స్రవంతి గలికా ఇవ |
నైవ బ్రహ్మ న శుద్ధం స్యాత్పుమాన్బ్రహ్మ న విందతి ‖ 56‖

అత్యంతమలినో దేహో దేహీ చాత్యంతనిర్మలః |
ఉభయోరంతరం జ్ఞాత్వా కస్య శౌచం విధీయతే ‖ 57‖

ఇతి ఉత్తరగీతాయాం ప్రథమోఽధ్యాయః ‖

అధ్యాయం ౨

అరూఢస్యారురుక్షోశ్చ స్వరూపే పరికీర్తితే |
తత్రారూఢస్య బింబైక్యం కథం స్యాదితి పృచ్ఛతి ‖

అర్జున ఉవాచ-
జ్ఞాత్వా సర్వగతం బ్రహ్మ సర్వజ్ఞం పరమేశ్వరం |
అహం బ్రహ్మేతి నిర్దేష్టుం ప్రమాణం తత్ర కిం భవేత్ ‖ 1‖

శ్రీభగవానువాచ-
యథా జలం జలే క్షిప్తం క్షీరే క్షీరం ఘృతే ఘృతం ।
అవిశేషో భవేత్తద్వజ్జీవాత్మపరమాత్మనోః ॥ 2॥

జీవే పరేణ తాదాత్మ్యం సర్వగం జ్యోతిరీశ్వరం ।
ప్రమాణలక్షణైర్జ్ఞేయం స్వయమేకాగ్రవేదినా ॥ 3॥

అర్జున ఉవాచ-
జ్ఞానాదేవ భవేజ్జ్ఞేయం విదిత్వా తత్క్షణేన తు ।
జ్ఞానమాత్రేణ ముచ్యేత కిం పునర్యోగధారణా ॥ 4॥

శ్రీభగవానువాచ-
జ్ఞానేన దీపితే దేహే బుద్ధిర్బ్రహ్మసమన్వితా ।
బ్రహ్మజ్ఞానాగ్నినా విద్వాన్నిర్దహేత్కర్మబంధనం ॥ 5॥

తతః పవిత్రం పరమేశ్వరాఖ్య-
మద్వైతరూపం విమలాంబరాభం ।
యథోదకే తోయమనుప్రవిష్టం
తథాత్మరూపో నిరుపాధిసంస్థః ॥ 6॥

ఆకాశవత్సూక్ష్మశరీర ఆత్మా
న దృశ్యతే వాయువదంతరాత్మా ।
స బాహ్యమభ్యంతరనిశ్చలాత్మా
జ్ఞానోల్కయా పశ్యతి చాంతరాత్మా ॥ 7॥

యత్ర యత్ర మృతో జ్ఞానీ యేన కేనాపి మృత్యునా ।
యథా సర్వగతం వ్యోమ తత్ర తత్ర లయం గతః ॥ 8॥

శరీరవ్యాపితం వ్యోమ భువనాని చతుర్దశ ।
నిశ్చలో నిర్మలో దేహీ సర్వవ్యాపీ నిరంజనః ॥ 9॥

ముహూర్తమపి యో గచ్ఛేన్నాసాగ్రే మనసా సహ ।
సర్వం తరతి పాప్మానం తస్య జన్మ శతార్జితం ॥ 10॥

దక్షిణే పింగలా నాడీ వహ్నిమండలగోచరా ।
దేవయానమితి జ్ఞేయా పుణ్యకర్మానుసారిణీ ॥ 11॥

ఇలా చ వామనిశ్వాససోమమండలగోచరా |
పితృయానమితి జ్ఞేయం వామమాశ్రిత్య తిష్ఠతి ‖ 12‖

గుదస్య పృష్ఠభాగేఽస్మిన్వీణాదండస్య దేహభృత్ |
దీర్ఘాస్తి మూర్ధ్నిపర్యంతం బ్రహ్మదండీతి కథ్యతే ‖ 13‖

తస్యాంతే సుషిరం సూక్ష్మం బ్రహ్మనాడీతి సూరిభిః |
ఇలాపింగలయోర్మధ్యే సుషుమ్నా సూక్ష్మరూపిణీ |
సర్వం ప్రతిష్ఠితం యస్మిన్సర్వగం సర్వతోముఖం ‖ 14‖

తస్య మధ్యగతాః సూర్యసోమాగ్నిపరమేశ్వరాః |
భూతలోకా దిశః క్షేత్రసముద్రాః పర్వతాః శిలాః ‖ 15‖

ద్వీపాశ్చ నిమ్నగా వేదాః శాస్త్రవిద్యాకలాక్షరాః |
స్వరమంత్రపురాణాని గుణాశ్చైతే చ సర్వశః ‖ 16‖

బీజం బీజాత్మకాస్తేషాం క్షేత్రజ్ఞాః ప్రాణవాయవః |
సుషుమ్నాంతర్గతం విశ్వం తస్మిన్సర్వం ప్రతిష్ఠితం ‖ 17‖

నానానాడీప్రసవకం సర్వభూతాంతరాత్మని |
ఊర్ధ్వమూలమధః శాఖం వాయుమార్గేణ సర్వగం ‖ 18‖

ద్విసప్తతిసహస్రాణి నాడ్యః స్యుర్వాయుగోచరాః |
కర్మమార్గేణ సుషిరాస్తిర్యంచః సుషిరాత్మకాః ‖ 19‖

అధశ్చోర్ధ్వగతాస్తాసు నవద్వారాణి శోధయన్ |
వాయునా సహ జీవోర్ధ్వజ్ఞానీ మోక్షమవాప్నుయాత్ ‖ 20‖

అమరావతీంద్రలోకోఽస్మిన్నాసాగ్రే పూర్వతో దిశి |
అగ్నిలోకో హృది జ్ఞేయశ్చక్షుస్తేజోవతీ పురీ ‖ 21‖

యామ్యా సంయమనీ శ్రోత్రే యమలోకః ప్రతిష్ఠితః |
నైరృతో హ్యథ తత్పార్శ్వే నైరృతో లోక ఆశ్రితః ‖ 22‖

విభావరీ ప్రతీచ్యాం తు పృష్ఠే వారుణికా పురీ |
వాయోర్గంధవతీ కర్ణపార్శ్వే లోకః ప్రతిష్ఠితః ‖ 23‖

సౌమ్యా పుష్పవతీ సౌమ్యే సోమలోకస్తు కంఠతః |
వామకర్ణే తు విజ్ఞేయో దేహమాశ్రిత్య తిష్ఠతి || 24||

వామే చక్షుషి చైశానీ శివలోకో మనోన్మనీ |
మూర్ధ్ని బ్రహ్మపురీ జ్ఞేయా బ్రహ్మాండం దేహమాశ్రితం || 25||

పాదాదధః శివోఽనంతః కాలాగ్నిప్రలయాత్మకః |
అనామయమధశ్చోర్ధ్వం మధ్యమం తు బహిః శివం || 26||

అధః పదోఽతలం విద్యాత్పాదం చ వితలం విదుః |
నితలం పాదసంధిశ్చ సుతలం జంఘముచ్యతే || 27||

మహాతలం తు జాను స్యాదూరుదేశో రసాతలం |
కటిస్తాలతలం ప్రోక్తం సప్త పాతాలసంజ్ఞయా || 28||

కాలాగ్నినరకం ఘోరం మహాపాతాలసంజ్ఞయా |
పాతాలం నాభ్యధోభాగో భోగీంద్రఫణిమండలం || 29||

వేష్టితః సర్వతోఽనంతః స బిభ్రజ్జీవసంజ్ఞకః |
భూలోకం నాభిదేశం తు భువర్లోకం తు కుక్షితః || 30||

హృదయం స్వర్గలోకం తు సూర్యాదిగ్రహతారకాః |
సూర్యసోమసునక్షత్రం బుధశుక్రకుజాంగిరాః || 31||

మందశ్చ సప్తమో హ్యేష ధ్రువోఽతః స్వర్గలోకతః |
హృదయే కల్పయన్యోగీ తస్మిన్సర్వసుఖం లభేత్ || 32||

హృదయస్య మహర్లోకం జనోలోకం తు కంఠతః |
తపోలోకం భ్రువోర్మధ్యే మూర్ధ్ని సత్యం ప్రతిష్ఠితం || 33||

బ్రహ్మాండరూపిణీ పృథ్వీ తోయమధ్యే విలీయతే |
అగ్నినా పచ్యతే తోయం వాయునా గ్రస్యతేఽనలః || 34||

ఆకాశం తు పిబేద్వాయుం మనశ్చాకాశమేవ చ |
బుద్ధ్యహంకారచిత్తం చ క్షేత్రజ్ఞః పరమాత్మని || 35||

అహం బ్రహ్మేతి మాం ధ్యాయేదేకాగ్రమనసా సకృత్ |
సర్వం తరతి పాప్మానం కల్పకోటిశతైః కృతం ‖ 36‖

ఘటసంవృతమాకాశం నీయమానే ఘటే యథా |
ఘటో నశ్యతి నాకాశం తద్వజ్జీవ ఇహాత్మని ‖ 37‖

ఘటాకాశమివాత్మానం విలయం వేత్తి తత్త్వతః |
స గచ్ఛతి నిరాలంబం జ్ఞానాలోక్యం న సంశయః ‖ 38‖

తపేద్వర్షసహస్రాణి ఏకపాదస్థితో నరః |
ఏకస్య ధ్యానయోగస్య కలాం నార్హంతి షోడశీం ‖ 39‖

ఆలోడ్య చతురో వేదాంధర్మశాస్త్రాణి సర్వదా |
యో వై బ్రహ్మ న జానాతి దర్వీ పాకరసం యథా ‖ 40‖

యథా ఖరశ్చందనభారవాహీ
సారస్య వాహీ న తు చందనస్య |
ఏవం హి శాస్త్రాణి బహూన్యధీత్య
సారం త్వజానన్ఖరవద్వహేత్సః ‖ 41‖

అనంతకర్మ శౌచం చ జపో యజ్ఞస్తథైవ చ |
తీర్థయాత్రాదిగమనం యావత్తత్త్వం న విందతి ‖ 42‖

గవామనేకవర్ణానాం క్షీరం స్యాదేకవర్ణకం |
క్షీరవద్దృశ్యతే జ్ఞానం దేహినాం చ గవాం యథా ‖ 43‖

అహం బ్రహ్మేతి నియతం మోక్షహేతుర్మహాత్మనాం |
ద్వే పదే బంధమోక్షాయ న మమేతి మమేతి చ ‖ 44‖

మమేతి బధ్యతే జంతుర్న మమేతి విముచ్యతే |
మనసో హ్యున్మనీభావాద్ద్వైతం నైవోపలభ్యతే |
యదా యాత్యున్మనీభావం తదా తత్పరమం పదం ‖ 45‖

హన్యాన్ముష్టిభిరాకాశం క్షుధార్తః కండయేత్తుషం |
నాహం బ్రహ్మేతి జానాతి తస్య ముక్తిర్న జాయతే ‖ 46‖

ఇతి ఉత్తరగీతాయాం ద్వితీయోఽధ్యాయః ||

అధ్యాయం 3

యోగీ వ్యర్థక్రియాలాపపరిత్యాగేన శాంతధీః |
తృతీయే శరణం యాయాద్ధరిమేవేతి కీర్త్యతే ||

శ్రీభగవానువాచ-
అనంతశాస్త్రం బహువేదితవ్య-
మల్పశ్చ కాలో బహవశ్చ విఘ్నాః |
యత్సారభూతం తదుపాసితవ్యం
హంసో యథా క్షీరమివాంబుమిశ్రం || 1||

పురాణం భారతం వేదశాస్త్రాణి వివిధాని చ |
పుత్రదారాదిసంసారో యోగాభ్యాసస్య విఘ్నకృత్ || 2||

ఇదం జ్ఞానమిదం జ్ఞేయం యః సర్వం జ్ఞాతుమిచ్ఛతి |
అపి వర్షసహస్రాయుః శాస్త్రాంతం నాధిగచ్ఛతి || 3||

విజ్ఞేయోఽక్షరతన్మాత్రం జీవితం చాపి చంచలం |
విహాయ శాస్త్రజాలాని యత్సత్యం తదుపాస్యతాం || 4||

పృథివ్యాం యాని భూతాని జిహ్వోపస్థనిమిత్తికం |
జిహ్వోపస్థపరిత్యాగే పృథివ్యాం కిం ప్రయోజనం || 5||

తీర్థాని తోయపూర్ణాని దేవాన్పాషాణమృన్మయాన్ |
యోగినో న ప్రపద్యంతే ఆత్మధ్యానపరాయణాః || 6||

అగ్నిర్దేవో ద్విజాతీనాం మునీనాం హృది దైవతం |
ప్రతిమా స్వల్పబుద్ధీనాం సర్వత్ర సమదర్శినాం || 7||

సర్వత్రావస్థితం శాంతం న ప్రపశ్యేజ్జనార్దనం |
జ్ఞానచక్షుర్విహీనత్వాదంధః సూర్యమివోదితం || 8||

యత్ర యత్ర మనో యాతి తత్ర తత్ర పరం పదం |
తత్ర తత్ర పరం బ్రహ్మ సర్వత్ర సమవస్థితం || 9||

దృశ్యంతే దృశి రూపాణి గగనం భాతి నిర్మలం |
అహమిత్యక్షరం బ్రహ్మ పరమం విష్ణుమవ్యయం || 10||

దృశ్యతే చేత్ఖగాకారం ఖగాకారం విచింతయేత్ |
సకలం నిష్కలం సూక్ష్మం మోక్షద్వారేణ నిర్గతం || 11||

అపవర్గస్య నిర్వాణం పరమం విష్ణుమవ్యయం |
సర్వజ్యోతిర్నిరాకారం సర్వభూతగుణాన్వితం || 12||

సర్వత్ర పరమాత్మానం అహమాత్మా పరమవ్యయం |
అహం బ్రహ్మేతి యః సర్వం విజానాతి నరః సదా |
హన్యాత్స్వయమిమాన్కామాన్సర్వాశీ సర్వవిక్రయీ || 13||

నిమిషం నిమిషార్ధం వా శీతాశీతనివారణం |
అచలా కేశవే భక్తిర్విభవైః కిం ప్రయోజనం || 14||

భిక్షాన్నం దేహరక్షార్థం వస్త్రం శీతనివారణం |
అశ్మానం చ హిరణ్యం చ శాకం శాల్యోదనం తథా || 15||

సమానం చింతయేద్యోగీ యది చింత్యమపేక్షతే |
భూతవస్తున్యశోచిత్వం పునర్జన్మ న విద్యతే || 16||

ఆత్మయోగమవోచద్యో భక్తియోగశిరోమణిం |
తం వందే పరమానందం నందనందనమీశ్వరం ||

ఇతి ఉత్తరగీతాయాం తృతీయోఽధ్యాయః ||